

Kvantová duše

Mgr. Rostislav Szeruda

Možnost existence duše z hlediska fyziky

Úvod

**Dlouhou cestu mám před sebou, daleko musím jít...
... Nejdlejší je cesta, jež vede k tomu, co je nejbliž.
Nejtěžší je složit píseň, jež je docela prostá.
Poutník chodí od cizích dveří ke dveřím, aby nakonec
dorazil k vlastnímu prahu - člověk bloudí venku po světě,
aby našel pána ve svém vlastním nitru...**

R. Thákur
(Gítándžalí)

Nejdlejší je cesta k tomu, co je nejbliž. Od chvíle, kdy se člověk naučil vědomě myslet a uvažovat, začal zkoumat přírodu a svět kolem sebe. Naučil se používat první nástroje, stavět si přístřeší a využívat okolní přírodu ke svému prospěchu. Čím více poznával, tím více se mu rozšiřovaly obzory poznání. Začal zkoumat nejen to, co bylo v jeho nejbližším okolí, ale také to, co bylo za horizontem jeho všedního světa. Věnoval se matematice, filozofii, astronomii a medicíně. Snažil se poznat, to co bylo daleko – planety, hvězdy a principy jejich pohybu; i to, co bylo blízko – vlastní tělo a způsob jak ho uzdravit či zabít.

Během mnoha tisíciletí člověk poznal mnohé o lidech, přírodě, Zemi, vesmíru. Zvěděl, co se dalo o stavbě hmoty, anatomii svého těla a ledacos i o své mysli. Samozřejmě, že je mnoho věcí, co člověk ještě neví, protože jsou příliš daleko, jsou příliš malé, špatně pozorovatelné či paradoxně jsou mu příliš blízko. Nevíme dosud s určitostí, zda je vesmír otevřený či naopak uzavřený, jak přesně vznikl či jak zanikne, jsme-li zde jen náhodou nebo má-li naše existence nějaký vyšší smysl, nevíme zda existuje Bůh a máme-li duši.

Zkoumání těla a mozku metodami medicíny, biologie a biochemie nám poskytlo mnoho informací o jejich činnosti, ale nedokázalo nám říct, jak je možné, že dokážeme vědomě vnímat, prožívat emoce a myslet. Je ale zajímavé, že čím více poznáváme svět dál od sebe, tím více rozumíme i sami sobě, své vlastní psyché. Speciální teorie relativity, obecná teorie relativity, astrofyzika, atomová fyzika a kvantová teorie nám poskytly mnoho poznatků o vesmíru ve velkých i zcela nepatrných měřítcích. Zdá se však, že ještě neřekly všechno. Existuje celá řada indicií, že nám mohou říct i mnoho o tom, zda máme duši a jak funguje.

Pokud člověk není jen myslící biologický stroj a má svou duši, není zřejmě tato jeho duše navázána jen na lidské tělo a mozek, ale je zvláštním způsobem propojena s vesmírem jako celkem. Fyzikální principy umožňující principiální existenci lidské duše nejsou omezeny jen na lidské tělo, ale působí univerzálně. Má-li člověk duši, je dost dobře možné, že ji má i celý vesmír, protože celek podporuje část a část zase celek.

Dovolte, abych Vás tedy všechny zvědavé pozval na výpravu do neznáma, na výpravu za tajemstvím vesmíru, světa kolem nás, našeho těla, mozku a duše. Vydáme se hledat principy, na nichž by mohla být založena existence naší duše a Duše celého vesmíru. Možná, že na této cestě vícekrát zabloudíme a sejdem z cesty. Přesto, dokážeme-li držet správný směr, my či někdo jiný se poučí z našich chyb dnes a zítra zajde zas o kousek dál. Zjistíme-li, že tato cesta nikam nevede, bude to smutné ale neublíží nám to. Pokud však vede k cíli, toto poznání změní nás i celý svět a určitě ne k horšímu. Vydejme se proto na cestu!

1. Existuje lidská duše?

Poněvadž psýché a hmota jsou obsaženy v jednom a témž světě, navíc jsou v neustálém vzájemném styku a obě spočívají na nenázorných transcendentních faktorech, existuje nejen možnost, ale dokonce určitá pravděpodobnost, že hmota a psýché jsou dva různé aspekty jedné a téže věci.

Carl Gustav Jung
(Člověk a duše)

1.1 Mozek a duše

Lidská duše či také psýché představuje jednu z největších záhad tohoto světa. Umožňuje nám vědomě vnímat okolní svět, přemýšlet i prožívat emoce. Lidská psýché obsahuje obrazy odrážející realitu našeho vnějšího i vnitřního světa a také vzory, které řídí naše jednání. Je schopna vytvářet reálné i nereálné představy o všech aspektech našeho bytí. Doposud však o své duši víme jen velmi málo, a tak nás neustále překvapuje svými obrovskými možnostmi.

Lidský mozek bývá považován za důmyslný biologický stroj, který je schopen vytvářet duševní procesy podobně, jako je počítač schopen provádět složité matematické operace. Lidské vědomí je, dle těchto představ, produktem složitých elektrochemických reakcí, které umožňují přenášet a kombinovat informace vstupující do mozku tak, že v důsledku četných zpětných vazeb se objevuje nová kvalita - vědomí sebe sama a okolního světa.

Poranění našeho mozku může vést ke vzniku poškození smyslových a motorických funkcí člověka. Může ovlivnit jeho jednání, pocity a uvažování. Může způsobit ztrátu vědomí i smrt. Zdá se tedy, že mozek je orgán, který produkuje myšlení a ostatní duševní funkce individua. Velikost a složitost uspořádání mozku odráží v živočišném světě míru vyšších psychických funkcí a inteligenci, kterou může být příslušník určitého živočišného druhu nadán.

Přesto, sledujeme-li nějaký program v televizi, nepochybujeme o tom, že tento program nevzniká v bedýnce představující televizní přijímač, ale někde daleko v televizním studiu a je do širokého okolí přenášén rádiovými vlnami. Poškození některé části televizoru se projeví snížením kvality nebo i ztrátou obrazu a zvuku. Starší model televize nám umožní sledovat program jen v černobílé barvě a horší kvalitě zvuku. Máme-li však moderní model televize, můžeme program sledovat v barvě s plastickým zvukem a navíc si ještě zapnout teletext.

Srovnáme-li televizní přijímač a lidský mozek, můžeme dospět také k závěru, že mozek nemusí být orgánem, který vyšší psychické funkce vytváří, ale může být tím, co jim umožňuje se projevit. V případě televize však obvykle v průběhu vysílání nemůžeme zasáhnout do děje televizního programu a ovlivnit jeho průběh; pokud ovšem nevoláme do televizního studia během přímého přenosu. Máme-li tedy duši, která existuje nezávisle na našem mozku, pak tato duše nejenže musí být schopna ovlivňovat jeho činnost, ale zároveň musí být neustále „v přímém přenosu“ a schopna reakce na podněty, které do našeho mozku vstupují.

Studium vztahu neuronových sítí a lidské psychiky dosud nepřineslo žádný model, který by uspokojivým způsobem popsal, jak vlastně myslíme a proč můžeme vědomě vnímat tento svět. Naopak existuje celá řada indicií, které ukazují na to, že by lidská duše mohla existovat. Jsou o tom přesvědčena všechny světová náboženství. Ty však duši považují za něco, co nelze vidět, změřit ani zvážit - za něco nehmotného. Jak by však nehmotná duše mohla ovlivňovat náš hmotný svět? A co to vlastně znamená, když se řekne, že je něco nehmotné?

1.2 Speciální teorie relativity

Jsme obklopeni hmotnou realitou. Nacházíme se v hmotném vesmíru, na hmotné planetě. Máme hmotné tělo, které se skládá z hmotných chemických látek. Ty se skládají z hmotných

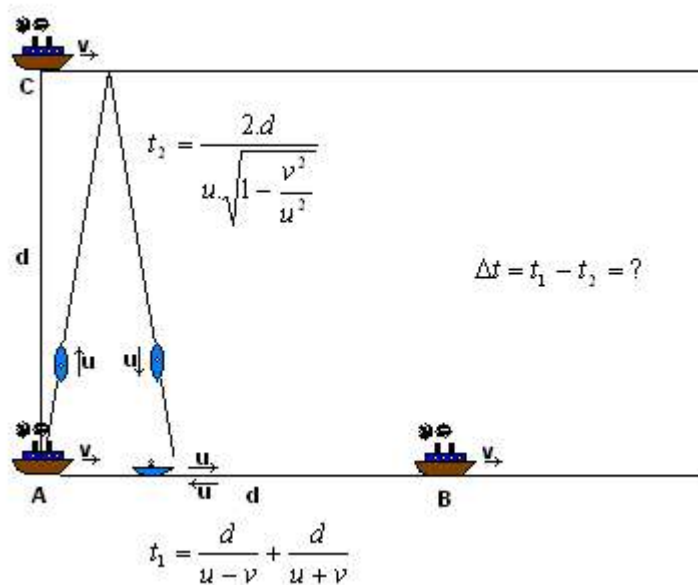
molekul a atomů, jež jsou složeny z hmotných elementárních částic. Veškerý pozorovatelný svět kolem nás je hmotný. Co to však je hmota?

Máme si hmotu představit jako hromadu malých dále nedělitelných částic podobných snad zrnkům písku? Odpověď na tuto otázku dala až Einsteinova obecná teorie relativity (OTR), která představuje zobecnění jeho slavné speciální teorie relativity (STR). Řekněme si nejprve něco o speciální teorii relativity.

Základy speciální teorie relativity vypracoval Albert Einstein v roce 1905 na základě zkoumání vztahu mezi prostorovými charakteristikami, časem a některými dynamickými veličinami, jako je energie a hybnost. Speciální teorie relativity je založena na experimentálně zjištěném poznatku, že při měření rychlosti světla ve vakuu vzhledem k libovolné inerciální soustavě vždy naměříme tutéž hodnotu rychlosti světla c .

Představme si, že se jako turisté plavíme na velkém parníku po jezeře. Kromě našeho plují po jezeře další dva parníky. Jeden pluje před a druhý souběžně s naší lodí ve vzdálenosti d od nás. Vzájemná poloha všech lodí se nemění. Kapitán našeho parníku vyšle ve stejný okamžik dva stejně rychlé motorové čluny, aby odvezly zprávu na cizí parníky a vrátily se ihned zpět. Rychlost parníků vůči vodní hladině je přitom v a rychlost člunů u .

Přestože oba motorové čluny jely stejnou rychlostí ke stejné vzdálenému cíli a nezdržely se na místě, člun jedoucí kolmo k našemu parníku se vrátil dřív než člun jedoucí k parníku před námi, jak vyplývá z obrázku znázorňujícího tuto situaci:

Nyní si představme, že náš výletní parník je planeta Země a motorové čluny, jež posíláme ve směru kolmém k pohybu Země a ve směru shodném se směrem pohybu Země, jsou fotony světla. Teoreticky se jedná o stejný případ. Zajímavé ovšem je, že foton na rozdíl od člunu se vrátí vždy za stejnou dobu nezávisle na tom, jakým směrem se pohybuje. Zdá se, že mu vůbec nezáleží na tom, jakou rychlostí a kterým směrem se jeho parník jménem Země pohybuje.

Tento pokus se v reálném provedení označuje jako Michelsonův experiment a způsobil na počátku minulého století vrásky na čele mnoha vědcům. Newtonova představa vesmíru vzala za své. Svět přestal být takovým, za jaký byl vždy považován. Z Michelsonova experimentu vyplynulo, že v rozporu s představami klasické fyziky a zdravého selského rozumu je rychlost světla c ve vakuu stejná nezávisle na směru vzhledem k pohybu Země.

Albert Einstein rozřešil tento problém prostě tím, že postuloval princip o stálosti rychlosti světla ve vakuu c : ***Ve všech inerciálních vztažných soustavách má rychlost světla ve vakuu c***

stejnou velikost, a to ve všech směrech a nezávisle na vzájemném pohybu světelného zdroje a pozorovatele (2 postulát STR).

Rozpory spojené s touto skutečností vyřešil předpokladem, že neexistuje žádný jev, který by dokazoval rovnoměrný a přímočarý pohyb vztažné soustavy. To znamená, že neexistuje žádný absolutní pohyb vůči nějaké absolutní vztažné soustavě. Existuje pouze relativní pohyb jedné vztažné soustavy vůči druhé.

Všechny inerciální vztažné soustavy jsou rovnocenné, platí v nich stejné fyzikální zákony a neexistuje žádná zvláštní absolutní fyzikální soustava, z níž by bylo možno konat absolutní měření rychlosti okolních těles (1 postulát STR). Naměřená hodnota rychlosti libovolného tělesa má smysl pouze vzhledem k soustavě, v níž byla měřena.

Z důvodu nečekaného výsledku Michelsonova experimentu musela být klasická Galileova transformace souřadnic nahrazena tzv. Lorentzovou transformací souřadnic, která se od ní liší koeficientem α :

$$\alpha = \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

Z tohoto vztahu vyplývá, že při rychlostech blízkých rychlosti světla ve vakuu $c \cong 300.000 \text{ km/s}$ se začnou objevovat relativistické efekty, jež zcela změny realitu, jak ji známe.

Představme si, že někdo někdy dokáže sestrojít fotonovou raketu, která se bude pohybovat rychlostí blízkou rychlosti světla ve vakuu c . Kosmická loď pohybující se touto rychlostí by nám připadala ve směru pohybu zkrácená, mnohem hmotnější než v klidu a všechny hodiny na palubě této lodi by šly pomaleji než hodiny na Zemi. Velikost těchto odchylek by závisela právě na výše uvedeném koeficientu α .

Kdyby současně dvě takové kosmické lodi startovaly ze Země do opačných koutů vesmíru a krátce po startu by dosáhly rychlosti blízké rychlosti světla c vzhledem k Zemi, pozorovatel na Zemi by mohl soudit, že se od sebe vzdalují rychlostí rovnou takřka $2c$. Přesto oba kapitáni těchto lodí by svorně tvrdili, že se vzdalují, jak od Země tak od sebe navzájem skoro stejnou rychlostí $\cong c$. To je zajímavý paradox plynoucí z STR.

Z STR pochází rovněž nejslavnější Einsteinova rovnice popisující vztah mezi hmotností a energií:

$$E = m \cdot c^2$$

Einsteinova speciální teorie relativity vážně otřásla základy karteziánsko-newtonovské vědy. Zbourala zastaralá paradigmata a mechanistické představy o podstatě vesmíru. Ještě vážnější zásah do klasických představ o vesmíru však způsobila Einsteinova obecná teorie relativity, jež ukázala, že prostor je těsně spjat s hmotou v něm obsaženou a je jí zakřivován.

1.3 Obecná teorie relativity

V roce 1916 dokončil Albert Einstein obecnou teorií relativity (OTR). Podle této teorie geometrické vlastnosti prostoru jsou přímo určeny rozložením a pohybem hmoty. Hmota zakřivuje prostor a ovlivňuje plynutí času. Čas se stává čtvrtým rozměrem. To znamená, že žijeme v zakřiveném prostoročase a vzdálenosti jsou určeny prostoročasným intervalem mezi dvěma body v tomto prostoru. Vesmír, podle obecné teorie relativity, může být konečný a uzavřený.

Obecná teorie relativity je založena na předpokladu ekvivalentnosti gravitačních sil a sil působících při zrychlení. Kosmonaut, jež se nachází v uzavřené raketě na, pro něj, neznámém místě v prostoru, nerozliší, zda ho k podlaze tlačí přitažlivá síla nějaké hvězdy nebo planety

nacházející se pod ním, nebo zda ho k podlaze tlačí setrvačné síly vyvolané zrychleným pohybem jeho rakety.

Speciální teorie relativity popisovala fyzikální zákony pouze pro inerciální vztažné soustavy a neumožňovala důsledný popis gravitace. Obecná teorie popisuje i fyzikální procesy v neinerciálních vztažných soustavách (soustavy se zrychleně se pohybujícími tělesy) a v gravitačním poli. Obecný princip relativity říká, že *všechny fyzikální zákony mají stejný tvar v libovolné vztažné soustavě*.

Základním přínosem obecné teorie relativity je poznání, že *prostor a čas tvoří sjednocené prostoročasové kontinuum*. Neexistuje nic než prázdný prostoročas, veškerá hmota, pole i náboje jsou projevem geometrických a topologických vlastností prázdného prostoru.

Gravitace, jak vyplývá z důsledků obecné teorie relativity, má velmi zajímavou vlastnost a to, že lokalizace její energie není možná. Energie gravitačního pole je jevem *globálním*, nikoliv lokálním a fyzikální význam mají (a to ještě ne vždy!) pouze integrální hodnoty energie, hybnosti a momentu hybnosti. Energetické gravitační pole je soustavou lokálních oblastí bez gravitace a energie. (/100/)

Einsteinova teorie relativity změnila náš pohled na fyzikální realitu. Prostor a čas už není něco, co existuje samo o sobě nezávisle na přítomnosti hmoty. Prostor a čas už není neměnný. Přítomnost hmoty a rychle se pohybujících objektů ho zakřivuje, činí ho elastickým. Prostor a čas získává tvar, který se velmi odlišuje od toho, jak ho známe ze zkušenosti.

1.4 Může být duše hmotná?

Základním přínosem obecné teorie relativity je poznání, že prostor a čas tvoří sjednocené prostoročasové kontinuum. Neexistuje nic než prázdný prostoročas, veškerá hmota, pole i náboje jsou projevem geometrických a topologických vlastností prázdného prostoru. Jinými slovy to znamená, že zakřívíme-li prázdný (nehmotný) prostor, objeví se hmotný objekt. Míra zakřivení prostoru vyjadřuje rozdíl mezi hmotným a nehmotným.

Pokud by lidská duše byla nehmotná, znamenalo by to, že není ničím víc, než prázdným nezakřiveným prostorem - tj. vlastně ničím - neexistovala by. Nehmotná duše by nemohla mít žádný tvar a tedy by nemohla nést ani žádnou informaci, myšlenku či vzpomínku. Existuje-li lidská duše, pak je to duše hmotná - schopná nést informace, myšlenky a vzpomínky. Tvrzení, že duše je nehmotná, je totéž jako tvrzení, že duše neexistuje.

Z druhé strany se ovšem můžeme ptát, zda je naše hmota "hmotná". Jak může být "hmotná", když představuje jen zakřivení prázdného prostoru? Třeba je všechno kolem nás "nehmotné", a jen my žijeme v iluzi hmotného světa.

Myslím, že nad otázkou hmotnosti či nehmotnosti duše a celé naší reality nemusíme příliš filozofovat. Vyjděme prostě z toho, že vše, co na tomto světě existuje, je stejné podstaty, ať už je to automobil či lidská duše. Jiná kvantita však produkuje jinou novou kvalitu. Je proto velký rozdíl mezi tím, zda je něco těžké jako automobil nebo třeba elektron.

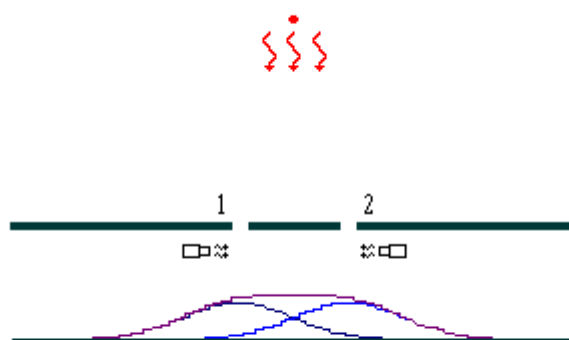
1.5 Tajemství kvantového mikrosvětla

Hmotné objekty a struktury jsou tvořeny chemickými sloučeninami, které obsahují molekuly, které se skládají z atomů chemických prvků. Atomy však nejsou základní stavební jednotkou hmoty, protože jsou tvořeny ještě elementárnějšími částicemi, jako jsou protony, neutrony, elektrony a fotony - částice světla. Ani to však nejsou všechny elementární částice. Existují piony, kaony, hadrony, hyperony, neutrina a mnohé jiné. A je dokonce možno předpokládat, že některé známé elementární částice jsou tvořeny ještě elementárnějšími částicemi, jako jsou například kvarky.

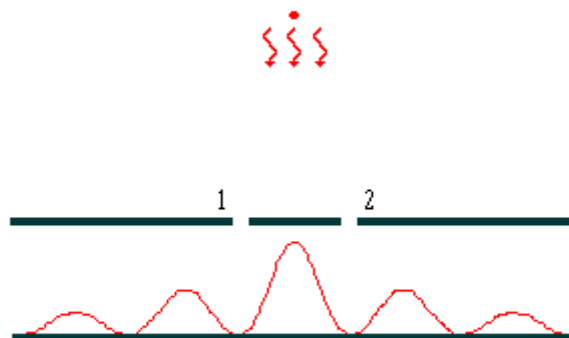
Experimentální výzkum na přelomu devatenáctého a dvacátého století ukázal, že elektrony a jiné elementární částice (nepříliš hmotné objekty) se chovají jinak, jsou-li

pozorovány, a jinak, nejsou-li pozorovány. Jsou-li pozorovány, chovají se podobně jako malá zrnka písku. Nejsou-li pozorovány, nechovají se jako částice, ale spíše jako vlny, jež se vzájemně skládají, interferují, ohýbají se kolem předmětů či vytvářejí difrakční obrazce. Toto chování lze ukázat na příkladu následujícího experimentu.

Mějme zdroj částic - například elektronů, které se po vyzáření ze zdroje budou pohybovat směrem ke stínítku skrze dvě malé štěrbinu. Necháme-li nejprve otevřenou štěrbinu č.1 a č.2 zavřeme, pak se na stínítku za touto štěrbinou vytvoří "hromádka" elektronů, podobně jako bychom sypali zrnka písku na nějakou podložku skrz malý otvor. To samé se stane, necháme-li otevřenou štěrbinu č.2 a štěrbinu č.1 zavřeme. Pod štěrbinou č.2 vznikne také "hromádka" elektronů. Necháme-li otevřené obě dvě štěrbinu a přidáme za ně čidla, která budou sledovat, kterým otvorem elektrony právě procházejí, získáme za štěrbinami větší "hromádku" částic odpovídající součtu obou menších "hromádek". Stále je to stejná situace, jako bychom sypali zrnka písku na podložku přes dva malé otvory (viz obr. 1).

Jiná situace však nastane, necháme-li procházet elektrony přes obě štěrbinu a nebudeme si všimnout, kterou štěrbinou ten který elektron prošel - odstraníme detekční čidla. Místo klasické "hromádky" či "hromádek" elektronů podobných hromádkám zrněk písku, objeví se nám na stínítku zcela jiný tvar, jež je znám z nauky o vlnění jako tzv. difrakční obrazec (viz. obr. 2):

Elektrony se chovají zcela jinak, jsou-li pozorovány a zcela jinak, nejsou-li pozorovány. Jsou-li pozorovány, chovají se jako částice podobné zrnkům písku. Nejsou-li pozorovány,

chovají se jako vlnění, skládají se a interferují spolu, což se pak projeví na stínítku vznikem difrakčního obrazce. Elektrony se tedy mohou chovat jako klasické částice i vlnění.

Je zajímavé, že elektrony mohou vytvářet na stínítku difrakční obrazec nezávisle na tom, zda prolétají skrze štěrbinu hromadně nebo prolétají-li skrz štěrbinu po jednom. S čím ovšem jednotlivý elektron může interferovat, když prolétá skrze štěrbinu sám? Naše obvykle chápání reality předpokládá, že elektron proletí jednou nebo druhou štěrbinou. Skutečnost je nicméně taková, jakoby elektron mohl proletět oběma štěrbinami současně, jakoby jedna skutečnost se rozštěpila na dvě možné skutečnosti - na dvě možné historie.

Čím mají částice nižší hmotnost, tím více je u nich patrný kvantově-vlnový charakter. Čím lépe známe jejich polohu v určitém okamžiku, tím méně přesně víme, jak velkou rychlostí se pohybují. Naopak víme-li velmi přesně, jak rychle se pohybují, nevíme vůbec nic o tom, kde se právě nacházejí. Naše možnosti získat informace o poloze a hybnosti těchto částic začínají být omezeny tzv. kvantovými neurčitostmi, jimž se nelze principiálně vyhnout. Kvantový svět nemá pevné obrysy jako ten náš, ale je mnohem více rozmazaný a neurčitý.

Nachází-li se elementární částice v energetické pasti (například v uzavřené lahvi), aniž by měla dostatek energie, aby se z ní dostala ven, je zde určitá možnost, že protuneluje stěny své pasti a ocitne se mimo ni. Kulička uzavřená v lahvi v nám známém světě by toho nikdy nebyla schopna. Elementární částice, která se nachází v tomto okamžiku na tomto místě prostoru, se může v příští sekundě, s nenulovou pravděpodobností, ocitnout na úplně jiném místě prostoru - třeba někde v jiné galaxii. Ani tato klasická kulička nedokáže - nemůže být v této sekundě zde a v druhé třeba na konci Sluneční soustavy.

1.6 Mozek versus počítač

Mnozí vědci se domnívají, že my a naše mysl jsme jen velmi důmyslné počítače. Veškeré myšlení je jen výpočet. Pocit vědomí v nás vzniká provedením příslušného výpočtu. Byla již natočena celá řada filmů, kde neživý elektronický stroj - robot či počítač oživne, když v jeho obvodech nastane zkrat nebo jiná porucha, která u něj vyvolá takovou změnu programu, jež se projeví vznikem vědomí.

Profesor matematiky na Matematickém institutu univerzity v Oxfordu Roger Penrose se pokusil odhalit spojitost mezi matematikou, fyzikou a lidskou myslí. Položil si otázku, zda je počítač principiálně schopen simulovat mozkovou aktivitu a vytvářet algoritmy, které by daly počítači možnost porozumět řešenému problému stejným způsobem, jakým je schopen tomuto problému porozumět člověk.

Ve svých knihách *Shadows of the Mind* a *The Emperors's New Mind* se Roger Penrose pokouší ukázat, že matematické operace tak, jak je používá lidská mysl, mají nealgoritmickou povahu. To znamená, že naše mysl a počítač pracují zcela jinými způsoby. Způsob fungování lidské mysli není založen na početních úkonech. Obsahuje řadu pro počítač nevypočitatelných kvalit. Závěr, který z toho profesor Penrose vyvozuje je, že existuje nějaká fyzikální aktivita, která vyvolává pocit vědomí, ale tuto aktivitu nelze plně simulovat výpočtem.

Selhání modelu mozku jako neuronového superpočítače vedlo Rogera Penrose a některé další vědce k myšlence, že lidská mysl je produktem dění, které zasahuje až někde do oblasti kvantového mikrosvěta. Domnívají se, že právě kvantová mechanika by nám mohla umožnit pochopit nevýpočetní a nevypočitatelný charakter lidské mysli. Globálnost a nelokálnost jsou význačné rysy kvantových procesů, které by mohly hrát v lidské psyché důležitou roli.

Kvantové stavy jednotlivých částic mohou být provázány s kvantovými stavy jiných částic. Systém mnoha částic v provázaném stavu nabízí mnohem bohatší prostor kvantových stavů a pozorovatelných vlastností než u jednotlivých částic, které systém tvoří. Dle Rogera Penrose by se kvantové vlastnosti mohli projevit také u neuronů, díky tzv. mikrotubulům, jež vytvářejí buněčný cytoskelet. Kvantová provázanost neuronů ve velkém měřítku by pak umožňovala vytvořit prostor pro projevení se kvantových vlastností mikrosvěta.

V předchozí kapitole jsem uvedl, že kvantová skutečnost může být rozštěpena na dvě nebo i více možných skutečností - historií. V systému mozkových buněk - neuronů by potom mohl kvantový výpočet probíhat nezávisle na více kvantových úrovních, ve více historiích, které by se nakonec superpozicí složily do konečného výsledku. Přejít mezi vědomím a nevědomím může být pak interpretován jako přechod od klasické určitosti ke kvantové neurčitosti.

Idea vztahu mezi psychickými procesy a kvantovými jevy umožnila nový směr pohledu na podstatu psychických procesů. Představa mozku jako neuronového počítače byla nahrazena představou kvantově neuronového počítače. Nicméně rozvíjet tuto představu směrem od jevů odehrávajících se v mikrosvětě až po vyšší psychické procesy se jeví prakticky nemožné.

1.7 Model kvantové psýché

I kdyby lidský mozek fungoval jako kvantově neuronový počítač, určitě by se nedalo říct, že člověk má nesmrtelnou duši. Po smrti člověka by se zastavila i veškerá neuronová aktivita jeho mozku a tím i všechny jeho psychické funkce nezávisle na tom, zda je mozek něčím na způsob klasického nebo kvantového počítače. Aby lidská duše mohla v pravém slova smyslu existovat, musela by být sama o sobě kvantovou strukturou.

Řekli jsme si, že lidská duše, má-li existovat, musí být hmotná. Pokud by měla relativně velkou hmotnost, jednalo by se o "mechanický stroj", který bychom jistě byli schopni najít, kdyby opravdu existoval. Aby mohla duše existovat a přitom uniknout vědecké pozornosti, musela by být hmotná jen do té míry, aby mohla existovat jako kvantový objekt. To by však na druhé straně znamenalo, že bychom měli v souvislosti s psýché pozorovat nějaké kvantové projevy.

Domnívám se, že tato varianta je správná. Myslím se, že možnost existence lidské duše je skutečně dána fyzikálními procesy, které mají kvantově-relativistický charakter. Pokusím se ukázat, že lidská duše se chová jako fyzikální objekt či spíše pole, které přesahuje oblast lidského mozku. Jako pole nesoucí tvar, který představuje naše vjemy, představy, myšlenky, vzpomínky a další obsahy psýché. Jsem přesvědčen, že pojem lidské duše či psýché není jen pouhou abstrakcí a pokusím se dále ukázat, že lidská duše (psýché) má tyto vlastnosti:

1. Psýché a její obsahy mají charakter kvantových objektů.
2. Psýché přesahuje rámec lidského těla, prostupuje celý vesmír.
3. Paměť není obsažena v mozkových buňkách, ale je částí časoprostoru.
4. Vlastnosti psýché jsou důsledkem kvantových a relativistických jevů.
5. Obsahy psýché ovlivňují vlastní pohyb elementů živé i neživé hmoty.
6. Psýché je obecná vlastnost hmotných struktur a to i neživých.
7. Individuální psýché jsou odvozeny od vyšší psýché spjaté s celým vesmírem.

2. Mozek - sídlo duše?

Mozek je odjakživa považován za nejsložitější věc ve vesmíru; já si však myslím, že lépe to vystihl můj přítel James, jenž je povoláním tesař a všeučel. Když jsme jednou stáli v kuchyni a marně si lámali hlavy otázkami točícími se okolo mozku, prolomil najednou ticho větou: „...Je to zkrátka dokonalý orgán.“

Jay Ingram
(Cesta za tajemstvím mozku)

2.1 Lidský mozek

Než se budeme dále zabývat možností samostatné existence lidské duše a jejím vztahem ke kvantovému mikrosvětlu, věnujme trochu pozornosti orgánu, který klasická věda považuje za zdroj lidského vědomí, inteligentního myšlení, emocí a všech ostatních psychických projevů. Tímto orgánem je lidský mozek. Je to geniální a téměř dokonalý výtvar přírody.

Mozek váží asi 1400 gramů. Má dvě poloviny - hemisféry, které jsou zřetelně odděleny. Povrchovou vrstvu mozku tvoří šedá mozková kůra - vrstva silná pouze několik milimetrů. Mozková kůra je silně zprohýbaná, což velmi zvyšuje její celkovou plochu. Přestože se jedná o velmi tenkou vrstvu, jsou v ní soustředěny všechny buňky tvořící koncový mozek, který je rozdělen do čtyř laloků. Prostor nacházející se pod tímto obalem je vyplněn tzv. bílou hmotou, kterou tvoří síť nervových vláken, které v mnoha směrech spojují jednotlivé části mozku.

Hlavní složkou mozku je systém mozkových buněk - neuronů. Důležitou částí každého neuronu je vlákno zvané axon, které se větví do jednotlivých pramenů končících synapsí. Synapse jsou spojení mezi jednotlivými neurony, které si pomocí nich předávají informace. Synapse jsou velké jen několik tisícín milimetru a máme jich v mozku stabiióny. Synapse se neustále natahují a smršťují. Jejich vznik je velmi rychlý - stačí i pár desítek vteřín. Ovlivňuje je vše, co děláme, cítíme, vnímáme i požíváme.

Vyšší nervová činnost člověka je řízena z několika center - laloků, které jsou navzájem propojeny silným svazkem bílé hmoty z nervových vláken. Největší jsou čelní laloky, které zabírají celou přední část mozku. Temenní lalok představuje horní část mozku. Tylní lalok vyplňuje zadní části lebeční klenby a spánkové laloky se prostírají v prostoru okolo uší.

V čelním laloku mozku probíhá abstraktní myšlení a logické uvažování. Při jeho poruše nemocný špatně chápe, objeví se porucha všípivosti paměti, ztráta iniciativy a spavost. Tylní lalok slouží zraku. Při jeho poškození dochází k poruše zrakového vnímání. Při podráždění vzniká vidění blesků, kouřů, barevných skvrn či stínů. Temenní lalok umožňuje poznávání předmětů hmatem a rozvoji obratnosti člověka.

Spánkový lalok slouží tvorbě a chápání řeči, vnímání čichových a chuťových vjemů. Při jeho poruše vznikají pocity nevolnosti, poruchy dýchání, chuťové a čichové halucinace. Také se mohou objevit pocity déjà vu. Nemocný má nepříjemný pocit, že situaci, kterou prožívá, již někdy prožil. Může jinak vnímat plynutí času - zdá se mu, že čas rychle letí nebo se naopak úplně zastavil. Drážděním spánkového laloku se mohou člověku vybavovat dávno zapomenuté vzpomínky. Může ale také dojít k tomu, že si nezapamatuje nic z toho, co se během dráždění kolem něj přihodilo.

Mozeček je součástí systému hybnosti. Jeho činnost můžeme ovlivnit například alkoholem. Výsledkem je pak typické vrávorání opilého člověka či jeho potíže trefit se klíčem do zámku dveří. Mozeček se rovněž podílí na vybavování z paměti, na rychlosti zpracování informací, při tvorbě zrakových představ a zpracování slov.

V mezimozku jsou umístěna centra pro řízení tělových funkcí - hospodaření s vodou, metabolismus, řízení tělesné teploty, pohlavní činnost, spánek a bdění, dýchání, tlak krve,

vyměšování žláz, krevní obraz apod. Vznikají zde emoce jako radost, štěstí nebo vztek. Může způsobit, že se dospělý člověk chová jako dítě, šišlá, mazlí se nebo si vymýšlí.

2.2 Činnost mozku

Je zajímavé, že i některá velmi vážná poranění lidského mozku nemusí vést k smrti člověka ani ke ztrátě jeho duševních schopností. Dokazují to případy popsané v lékařské literatuře. Ztrátu i velké části mozkové tkáně a poškození některých specializovaných center dokáže mozek nahradit tím, že jejich funkci převezmou jeho jiné části. Jinými slovy to znamená, že dokáže-li člověk přežít zranění mozku nemusí ztratit své vzpomínky a mít "díru ve své duši". Samozřejmě ve většině případů se těžké následky poškození mozku projeví.

V literatuře je například často uváděn případ muže, jež v roce 1848 utrpěl proražení lebky více jak metr dlouhou a tři centimetry silnou železnou tyčí, která do jeho hlavy pronikla levou tvář, pronikla naskrz jeho hlavou a vystoupila v blízkosti temene. Po hodině v bezvědomí byl tento muž schopen v doprovodu dojít k chirurgovi a cestou klidně uvažovat o svém zranění. Po tomto těžkém zranění levé a částečně i pravé části mozku byl muž schopen prožít s takřka nezměněnými intelektuálními schopnostmi a bez ztráty paměti ještě dvanáct let.

Moderní metody zkoumání mozkové aktivity jako je například EEG - elektroencefalograf (zaznamenává elektrické změny v činnosti neuronů - tzv. mozkové vlny), PET - pozitronová emisní tomografie (sleduje lokální změny prokrvení mozku), MR - magnetická rezonance (zaznamenává místa v mozku, kde se nachází hemoglobin bohatý na kyslík) a jiné umožnily získat cenné informace o tom, které části mozku jsou aktivní, když provádíme nějaký úkon - něco pozorujeme, čteme, posloucháme, vzpomínáme si, přemýšlíme apod.

Ukázalo se, že mozková centra nejsou ostře ohraničená, ale jejich hranice se liší, jsou-li určeny elektrofyziologicky, chemicky nebo mikroskopicky. Když provádíme nějakou činnost obvykle je aktivní ne jedna ale hned několik různých částí mozkové kůry. Části mozku nejsou zřejmě tak úzce specializované, jak se zpočátku zdálo. Objevily se dokonce názory, že mozek žádná specializovaná centra na jednotlivé činnosti nemá, že se na všech činnostech podílí jako celek. Dnes se již proto od klasického pojetí „center“ upouští a říká se, že se na jednotlivých funkcích podílejí některé části mozku víc než části jiné.

Mozek je dnes chápán, jako soubor funkčních systémů, které se vyvíjejí, specializují a váží na některé části mozku více než na jiné. Tyto funkční systémy pracují na více úrovních, jsou svázány s činností jiných systémů a informace jimi mohou probíhat nejen sériově (tedy jedna za druhou) ale i paralelně (vedle sebe). To umožňuje mnohem rychlejší a vzájemně nezávislé zpracovávání informací. Zpracované informace z jednotlivých kanálů se na závěr sloučí do jediného poznatku o vnímané či prožívané skutečnosti.

Skutečnost, že může dojít k přesunu určitých funkcí v mozku v důsledku jeho poškození, naznačuje, že funkční systémy mozku se mohou přesunout do jeho jiné části. To znamená, že existuje nějaká vyšší řídicí informace či funkce mozku, která je schopna říct neuronům dosud neaktivním nebo vykonávajícím jinou činnost, aby přestaly dělat to, co dělají a specializovaly se na pro ně novou činnost tak, aby duševní aktivita člověka byla pokud možno zachována. Tato vyšší řídicí informace či funkce musí mít zřejmě nelokální charakter a musí být svázána s činností mozku jako celku.

2.3 Jak vidí mozek

Mozek je schopen zpracovávat signály, jež do něj ve formě nervových signálů přicházejí z celého těla. Informují ho procesech, které se odehrávají uvnitř i vně organismu. Mozek na tyto podněty určitým způsobem reaguje a řídí tělové funkce. Podněty, které proniknou až do našeho vědomí, vytvářejí naši představu o světě kolem nás a také uvnitř nás.

Máme pět základních smyslů - zrak, sluch, čich, chuť a hmat, jež nám podávají informaci o dění kolem nás. Snad nejdůležitějším zdrojem informací o vnějším světě je pro nás vidění - zrak. Zmiňme se proto krátce alespoň o tomto smyslu.

Systém vidění je dost složitý. Jeho základním prvkem je oko. Tvoří je čočka s proměnnou ohniskovou vzdáleností, proměnný vstupní otvor - zornice, sítnice, sklivec, fotoreceptory - tři druhy čípků a tyčinky, gangliové buňky, zrakový nerv a další části.

Čočka zaostřuje obraz zorného pole na sítnici podobně, jako je tomu u fotoaparátu. Obraz na sítnici je převrácený. Zornice se při jasném světle zužují a chrání tak oko před poškozením. Sklivec je hustá tekutina vyplňující prostor mezi čočkou a sítnicí. Fotoreceptory se nacházejí na vnější straně sítnice. Tyčinky umožňují vidění při slabém světle. Čípky fungují pouze při jasném světle, ale dávají nám možnost vidět barevně. Existují tři typy čípků citlivé na modré, zelené a červené světlo. Kombinací signálů od těchto tří druhů čípků získáváme vjem různých barev a jejich odstínů.

Gangliové buňky na vnitřní straně sítnice vysílají signály z oka do mozku. Buňky na pravé polovině sítnice vysílají informace do pravé mozkové hemisféry a naopak buňky nacházející se levé polovině sítnice vysílají informace do levé mozkové hemisféry. Obě hemisféry mozku jsou propojeny několika svazky nervových vláken, z nichž největší je tzv. svorové těleso. Tak je zabezpečeno spojitě vidění.

Existují dva základní systémy vidění. Starší z nich pracuje rychle, nerozlišuje barvy, dobře ale rozlišuje pohyby a prostor. Je spojen hlavně s temnými oblastmi mozkové kůry. Mladší pracuje pomaleji, rozlišuje barvy a jemné podrobnosti. Je svázán především s kůrou týlních a spánkových laloků. Oba tyto systémy vytvářejí náš zrakový vjem.

Zraková mozková kůra se rozlišuje na „nižší“ a „vyšší“ zrakovou oblast. „Nižší“ oblast je ta, do níž dospěje zraková informace ze sítnice a mezimozku jako první. Zpracovává pouze jednoduché zrakové podněty. Předá je do „vyšší“ korové oblasti, kde je z těchto základních dat složena informace například o podobě obličeje pozorované osoby, kterou pak dokážeme rozpoznat. Při poruše této funkce, může dojít k tomu, že postižený přestane rozeznávat tváře svých blízkých, přestože dokáže poznat, že se dívá na tvář a vnímat její citový výraz.

Existují lidé, kteří trpí tzv. korovou slepotou. Jejich oči jsou v pořádku, ale jsou postižena jejich korová centra. Tito lidé říkají, že předmět, který mají před sebou nevidí, ale přesto jsou schopni uspořádat dlaň a prsty tak, aby ho správně uchopili do ruky. Informace o předmětu není schopna proniknout do jejich vědomí. Tomuto jevu se říká „vidění slepých“.

Vědci zabývající se zkoumáním tajemství mozku již vědí, že v něm existuje celá řada zrakových oblastí, z nichž každá analyzuje zrakové vjemy komplexně i specificky. Nelze však vymezit v mozku žádnou oblast, jejíž aktivita neuronů by odpovídala obrazu světa, který vidíme před sebou. Už chápeme, jak mozek obrazy promítnuté na sítnici dokáže rozkládat, ale ještě nechápeme, jak je zase dokáže složit do vjemu, který vidíme právě před sebou.

2.4 Neglekt

U některých pacientů s postižením pravé hemisféry mozku (po mrtvici) se objevuje velmi nezvyklá porucha. Nazývá se neglekt. Osoby s touto poruchou opomíjejí levou část zorného pole a uvědomují si pouze jeho pravou část. Chovají se, jako by levá část okolního prostoru vůbec neexistovala. Jedí například jídlo jen z pravé poloviny talíře, jsou schopni číst jen slova umístěna vpravo nebo jen pravé poloviny slov, muži si holí a ženy si líčí pouze pravou tvář, uvědomují si jen pravou polovinu světa kolem nich.

Tato porucha vnímání se může zdát neuvěřitelná, ale když už víme, že pravá a levá část sítnice odesílá zrakové vjemy do různých mozkových polokoulí a že mozek rozkládá zrakové vjemy na části, neměla by tato porucha být až tak tajemná, jak se může na první pohled zdát. Zajímavé ovšem je, že lidé postižení neglektem opomíjejí levou část reality nejen tehdy, když se na něco dívají, ale i tehdy když si něco představují nebo si na něco vzpomínají.

Má-li postižený třeba popsat, jak vypadá mu dobře známé náměstí z určitého pohledu, vzpomene si obvykle na všechny budovy stojící po jeho jakoby pravé ruce. Budovy stojící na levé straně náměstí pro něj v tu chvíli neexistují. Dostane-li však za úkol, aby popsal náměstí z opačného pohledu, vzpomene si bez problému na všechny budovy, které prve „opomenul“, ale „zapomene“ na ty, které prve zmínil. Přitom to nemocnému nepřípadně absurdní.

Aby situace byla ještě zamotanější, v případě některých pacientů neglekt deformuje právě vnímanou realitu a dlouhodobou obrazovou představivou nechává nepoškozenou nebo naopak právě vnímanou realitu nijak neovlivňuje, ale deformuje vzpomínky. Neglekt může ovlivnit vnímání reality v blízkosti těla pacienta, ale už nemusí ovlivnit vnímání jeho vlastního těla či prostoru ve větší vzdálenosti od pacienta.

Když lékaři požádali jednoho pacienta, aby čárkou označil střed úsečky, posunul ho, dle očekávání, směrem doprava. Potom však lékaři nakreslili na levý konec malou číslici. Pacient náhle dokázal úsečku rozdělit mnohem přesněji a navíc poznal, o jakou číslici se jedná. Když však nakreslili číslici k oběma koncům nebo pouze nad pravou polovinu úsečky, pacient opět přestal vnímat pravou část úsečky a umístil dělicí znaménko do její pravé poloviny.

Neglekt představuje neschopnost postiženého přesunout svou pozornost zprava doleva. Je schopen ji přesunout pouze v určitých případech - viz výše uvedený pokus. Kupodivu rovněž intenzivní chlad působící na bubínek levého ucha pacienta může šokem aktivovat postiženou pravou hemisféru, na chvíli neglekt zatlačit do pozadí a navrátit postiženému normální způsob vnímání.

2.5 Rozštěpený mozek

V některých velmi vážných případech epilepsie, aby se zabránilo rozšiřování záchvatové aktivity s jedné hemisféry na druhou se provádí chirurgický zákrok, kterým se protne svorové těleso - největší svazek nervových vláken spojující obě mozkové polokoule. Pacienti po této operaci jsou postiženi tzv. syndromem rozštěpeného mozku.

Levá mozková hemisféra řídí pohyby pravé poloviny těla a přijímá z ní smyslové vjemy. Pravá hemisféra řídí pohyby levé poloviny těla a přijímá z ní smyslové vjemy. Zrakové vjemy z levých polovin sítnic obou očí (pravá část zorného pole) jdou do levé mozkové hemisféry a naopak vjemy z pravých polovin sítnic (levá část zorného pole) směřují do pravé hemisféry. Centrum řeči je umístěna v levé polovině mozku. Pravá mluvit neumí. Pouze do jisté míry mluveným slovům rozumí.

Lidé s oddělenými hemisférami jsou schopni, při zavřených očích, pojmenovat předmět ve své pravé ruce. Nejsou ale schopni pojmenovat předmět ve své levé ruce, protože hmatové informace o tomto předmětu jdou do nemluvící pravé hemisféry. Ze stejného důvodu nejsou schopni pojmenovat předmět, jež se nachází v levé části jejich zorného pole. Je-li jim vložen do jedné ruky nějaký předmět, aniž ho mohou vidět, nedokáží druhou rukou po hmatu najít předmět stejného tvaru mezi jinými předměty. Informace o tvaru předmětu není schopna přejít z jedné mozkové hemisféry do druhé.

Přestože obě hemisféry lidí s syndromem rozštěpeného mozku spolu plně nekomunikují, chovají se tito pacienti nadále jako jedinci a ne jako dva odlišní lidé v jednom těle; jak by se možná mohlo z předchozího zdát. Tam, kde jedna část mozku neví, co vnímá ta druhá, a proč reaguje, jak reaguje, tam mozek či lidská duše nalezne podvědomě nějaké vysvětlení, které by mohlo ale nemusí odpovídat skutečnosti.

Je-li promítnut na levou část zorného pole pacienta nějaký obrázek a on má následně najít mezi jinými obrázky obrázek, který má s ním souvislost, levá ruka (řízená pravou nemluvící hemisférou) je ho schopna ukázat. Levá hemisféra, která však obrázek neviděla a netuší, proč ho levá ruka ukázala, může pro důvod výběru konkrétního obrázku vymyslet nějaké logické vysvětlení - třeba, že se ten obrázek oné osobě líbí nebo ji něco připomíná.

Tento typ fabulace není typický pouze pro osoby z rozštěpeným mozkiem, ale vyskytuje se rovněž u lidí postižených neglektem. Vidí-li takto postižený člověk obrázek domu, jehož levá

část hoří, nevnímá hořící část domu a prohlásí, že vidí na obrázku pouze dům. Ve své mysli vidí tento dům dokreslený podle podoby jeho pravé strany, která nehoří.

Otázeme-li se tohoto člověka, zda by v něm chtěl bydlet, odpoví že ne a vymyslí si proto nějaké logicky znějící vysvětlení. Nějakým způsobem hořící část domu tedy vnímá, ale tato informace není schopna proniknout do jeho vědomí. Pouze něco negativního cítí a jeho mysl proto hledá přijatelné logické vysvětlení. Nakonec my ostatní se chováme stejně, když něco nevíme, tak si proto hledáme nějaké vlastní logické vysvětlení a velmi snadno mu můžeme, bez důkazu, i uvěřit.

Kromě postižení jako je neglekt a syndrom rozštěpeného mozku mohou samozřejmě lidé trpět i mnoha jinými poruchami vnímání. Nemusí být schopni vidět barvy, mohou špatně rozlišovat nebo vůbec nepoznávat tváře lidí ani svých blízkých nebo mohou třeba špatně vnímat pohyb lidí a jiných věcí ve své blízkosti - věci jakoby skákaly z jedné polohy do druhé. Přitom opět, i když nemocní nedokáží rozeznat tváře svých blízkých, například detektorem lži lze poznat, že tyto osoby podvědomě poznávají a pocitově na ně reagují.

Některé poruchy v činnosti mozku mohou způsobit poruchy řeči, schopnosti rozumět textu, poruchy hybnosti nebo snížení inteligence jedince. V některých případech poškození mozku a poruch mozkové činnosti dochází také ke ztrátě paměti či nějaké její formy nebo schopnosti ukládat informace do paměti. Této problematice se věnuje následující kapitola.

2.6 Paměť

Psychologové rozeznávají mnoho druhů paměti - krátkodobou, dlouhodobou, pracovní, deklarativní, procedurální aj. Krátkodobá paměť se počítá na vteřiny. Pak její obsah vymizí. Dlouhodobá paměť je schopna zaznamenat mnohem více informací než paměť krátkodobá a je schopna je uchovat po dobu od jedné minuty až po mnoho desítek let. Pracovní paměť stojí na pomezí paměti krátkodobé a dlouhodobé. Slouží pro pochopení řeči a složitějších úloh.

Vážně nemocnému pacientovi, jež by jinak zemřel, byli odňaty vnitřní části spánkových laloků. Po úspěšné operaci se původní postižení pacienta zlepšilo, ale objevila se u něj vážná porucha paměti. Většinu věcí, které se odehrály do operace si pamatoval dobře. Po operaci si však již nedokázal vzpomenout na cokoli, co se odehrálo před více než jednou minutou. Tak se ukázalo, že v oblasti vnitřní části spánkových laloků existuje funkční systém, který převádí informace z krátkodobé do dlouhodobé paměti. Tento byl u tohoto pacienta zničen.¹

Podle soudobých poznatků pro krátkodobou paměť jsou důležité vyšší smyslové korové oblasti. Zde jsou, podle standardních představ o mozku, uložena také data dlouhodobé paměti. Ukládání informací do dlouhodobě paměti ale zajišťuje složitá soustava funkčních systémů mozku. Na řešení paměťových úloh se podílejí různým způsobem rozsáhlé oblasti mozkové kůry obou mozkových hemisfér a části mozečku. Pro pracovní paměť je nutná dobrá činnost čelních laloků.

Lidé mohou ztratit schopnost ukládat informace do dlouhodobé paměti nejen v důsledku operace či úrazu, ale rovněž v důsledku nestřídmého požívání alkoholu a jiných návykových látek. Po velkém flámu spojeném s požitím velkého množství alkoholu mohou i jinak zdraví lidé zapomenout na vše, co dělali v určitém časovém období mezi požitím většího množství alkoholu a vystřízlivěním. Lidově se říká, že měli „okno“.

Lidé mohou ztratit paměť v důsledku úrazu, mozkové příhody, nedostatku kyslíku, zánětu mozku, těžké drogové závislosti apod. Ztráta paměti nebo také amnézie může nastat rovněž v důsledku velkého psychického šoku či prožitého stresu. Vzpomínky na určité časové období či celý minulý život jsou potlačeny. Postupně se však mohou opět obnovit.

Jak jsou tedy paměťové obsahy v mozku uchovávány? Jsou částí neuronů či synaptických spojení mezi neurony? Jsou vzpomínky uloženy pohromadě nebo jsou rozprostřeny po celém

¹ Koukolík, F.: Mozek a jeho duše. Makropulos, Praha 1997, s. 55-56.

mozku? Můžeme nějakou vzpomínku vyoperovat? Jsou-li jednotlivé části smyslových vjemů zpracovávány paralelně - odděleně, jak mozek pozná, že patří k sobě? Jak vytvoří jeden vjem, jednu vzpomínku na konkrétní událost?

Můžeme zapomenout na události v určitém časovém úseku našeho života. Je ovšem zajímavé, že prakticky nikdy nedochází ke ztrátě jenom určité části paměti. Nestává se, že by si pacient postižený mrtvicí vzpomínal jen na polovinu své rodiny nebo že by si pamatoval jen polovinu písmenek abecedy ani že by zapomněl na polovinu míst, které za svého života navštívil. Nedá se také říct, že by existovala nějaká souvislost mezi množstvím poškozené mozkové tkáně a rozsahem ztráty paměti.

Byly prováděny dost nehumánní pokusy na zvířatech, která byla naučená nějaké činnosti a pak jim byla vyříznuta část mozku (někdy i více než polovina). Přežila-li nebohá zvířata „ve zdraví“ chirurgický zákrok, byla často schopna vzpomenout si na činnost, které byla naučena před operací. Ukázalo se, že není dost dobře možné lokalizovat sídlo paměti v mozku. Paměť je tedy zřejmě rozložena po celém mozku a ne v jedné určité oblasti. Hledání paměti v mozku trochu připomíná hledání již odvysílaného pořadu v televizoru.

Někteří vědci, například Karel Pribram - americký neuropsycholog českého původu, přišli s myšlenkou, že paměť v mozku je obsažena nějakým podobným způsobem jako je obsažena obrazová informace v hologramu. Tj. je svým způsobem obsažena v každé části mozku, ale zároveň jakoby žádná část mozku pro zachování této informace nebyla nezbytná. Jakoby to byla vlastnost svázaná s mozkiem jako celkem, než s jeho konkrétní částí.

Pro vysvětlení - necháme-li procházet holografickou deskou laserové světlo, objeví se za ní třírozměrný obraz, který je možno obcházet a dívat se na něj z různých úhlů. Použijeme-li k vytvoření hologramu pouze část holografické desky, dalo by se očekávat, že laserové světlo vytvoří v prostoru také jen část obrazu. Kupodivu ale opět uvidíme obraz celého objektu, jež bude pouze méně ostrý a pozorovatelný z menšího rozsahu úhlů. Čím větší část holografické desky osvítíme, tím lépe a ostřeji můžeme obraz objektu vidět.

2.7 Človíček - homunkulus

Představme si, že si čteme knížku a dostaneme chuť se napít trochu čaje ze šálku, jež leží kousek od nás na stole. Pohledem zběžně zkontrolujeme polohu šálku na stole. Pak naše ruka automaticky zamíří k šálku, prsty se rozevřou do správné polohy a uchopí ouško šálku - ani příliš silně ani slabě. Naše oči už mezitím hledí opět do knihy a sledují text. Ruka neomylně přiblíží šálek k našim ústům, napijeme se a ruka opět odloží šálek na stůl. Totéž dokážeme udělat, ať už stojíme, sedíme, ležíme nebo třeba visíme hlavou dolů.

Jak to dokážeme? Jistě existují ruce robotů - neživých strojů, které dokáží takřka totéž. To slovo *takřka* má svůj význam. Naprogramovat a uzpůsobit mechanický stroj, aby provedl tak složitý a těžký úkon je nesmírně náročné. Člověk přitom dokáže udělat podobných složitých úkonů bez zvláštní námahy velmi mnoho. Stroj by bylo nutno vždy složitě přeprogramovat. Je ovšem pravda, že i člověk tuto schopnost musí od dětství trénovat a rozvíjet.

Je-li pohybová stránka člověka založena na podobném principu jako u robotizovaných mechanických strojů, musí lidský mozek představovat opravdu dokonalý výpočetní systém, jež dokáže velice rychle zpracovávat nesmírné množství informací o poloze každé části těla, o poloze předmětů v dosahu končetin, jejich tvaru, velikosti, váze, tuhosti apod. a navíc velmi precizně řídit, dle jakési vnitřní mapy těla a okolního prostoru, pohyb končetin k stanovenému cíli a to i bez pozornosti očí.

Byly dělány pokusy s cílem narušit systém koordinace pohybů u žab. Je-li v dosahu žáby chutný hmyz, žába se vrhne vpřed a bleskurychle vymrští svůj dlouhý jazyk na cíl a uloví ho. Pokud však dojde chirurgicky k poškození některých center v mozku žáby, žába sice jediným skokem zdolá potřebnou vzdálenost k mouše a vymrští jazyk do potřebné výšky, ale nedokáže

ho nasměrovat správným směrem (míří přímo před sebe) a oběť uniká. Z tohoto experimentu plyne, že informace o směru jsou v mozku uloženy odděleně od údajů o vzdálenosti a výšce.

Mozek si neustále udržuje představu o poloze a pohybu všech částí našeho těla, ať už si to uvědomujeme nebo ne. Zavřeme-li oči, dokážeme hned říct v jaké poloze se právě nacházejí naše ruce, nohy či hlava. Mozek tedy vytváří jakousi mentální mapu povrchu našeho těla, jež se odborně nazývá homunkulus neboli človíček. Tento název použili také vědci zabývající se studiem mozku pro tenký proužek mozkové kůry, jež se táhne napříč horním obvodem obou hemisfér. Vzruchy vzniklé podrážděním hmatových receptorů na povrchu celého našeho těla končí právě v tomto kousku mozkové tkáně.

Představa homunkula, malé mapy na povrchu mozku představující dost deformovaný obraz povrchu našeho těla, není úplně přesná. Není to totiž jednoduchá mapa, kde by jednomu místu na kůži odpovídal jeden bod na povrchu mozku, ale jedná se spíše o složitou mozaiku více vzájemně se překrývajících korových polí, které na podnět na povrchu kůže odpovídají. Podle posledních poznatků se tvar homunkula může měnit. Pravidelně procvičovaná část těla ovlivňuje také svůj obraz v mozkové kůře.

Dalo by se předpokládat, že homunkulus funguje asi nějak takto. Představme si, že nám na ruce přistane moucha. Pohyb jejích nožiček vyvolá na naší kůži nepříjemný pocit. Ten se šíří, jako nervový impuls, do mozkového homunkula. Mozek vyšle nazpět signál, který způsobí, že se po mouše oženeme rukou. To vše by se mělo odehrát během několika desetin sekundy. Nicméně to tak zřejmě nefunguje.

Benjamin Libet z Kalifornské univerzity provedl velmi zajímavý pokus. Zkoumal během operace odhalený povrch mozku. Mohl přitom komunikovat se svými pacienty, protože tito zůstávají během neurochirurgické operace při vědomí. Požádal je, aby se pokusili vzájemně porovnat dva odlišné vjemy. První byl vyvoláván dotykem špičatého předmětu na zápěstí pacienta a druhý byl výsledkem elektrické stimulace zápěstí jeho homunkula. Oba typy podráždění vyvolávaly u pacienta pocit dotyku zápěstí.

Zajímavé na tomto experimentu bylo, že když se experimentátor nejprve dotkl pacientova homunkula v místě jeho pravého zápěstí a asi dvě desetiny sekundy poté jeho levého zápěstí, hlásil pacient tyto vjemy v opačném pořadí. Přitom nervový impuls z homunkula nemusel projít takřka metr dlouhou dráhu od zápěstí do mozku jako v případě impulsu šířícího se od levého zápěstí pacienta. Oklamal v tomto případě mozek mysl? A je vůbec mozek mysl?

2.8 Vědomí

Vědomí ve smyslu vědomí sebe sama, svého myšlení a cítění, svého těla, uvědomování si okolní reality a dění, které v ní probíhá, je fenomén, který se dá jen velmi obtížně postihnout z hlediska studia mozkové tkáně a neuronální aktivity. Vznikly sice teorie, které se pokoušely popsat například tzv. zrakové vědomí z hlediska možné existence jakýchsi neuronů vědomí, synaptických spojení či jakési formy synchronizované aktivity neuronů, nicméně jejich přínos pro pochopení fenoménu vědomí prozatím není příliš velký.

Dnešní věda dokáže dobře popsat, jak jsou informace proudící do mozku smyslovými kanály rozkládány, ale už stejně dobře nedokáže vysvětlit, jak dochází k opětovnému sloučení těchto na různých místech zpracovávaných informací do jednoho společného vjemu. To, co moderní věda dosud neodhalila, je sjednocující princip. Princip, který by umožňoval sladění činnosti celého mozku k určitému cíli, k vytváření spojitých vjemů a vzpomínek. Princip, jež by umožňoval vznik jedinečného vědomí individua.

Přes tyto obtíže se zajímavé poznatky o vědomí podařilo získat například již zmíněnému panu Benjaminovi Libetovi a panu H. H. Kornhuberovi. Jejich dobrovolníci měli na hlavě upevněny elektrody, které snímaly elektrickou aktivitu mozku. Jejich úkolem bylo zmáčkout knoflík v okamžiku, kdy se pro to svobodně rozhodnou. Tyto experimenty však ukázaly, že se

elektrická aktivita mozku začíná projevovat celou sekundu před tím, než se subjekt domnívá, že uskutečnil rozhodnutí.

Jiné experimenty pana Libeta naznačují, že teprve asi až po půl sekundě mozkové aktivity odpovídající vnějšímu stimulu se objevuje pocit jeho uvědomění si.

Představme si, že máme zakryté oči a někdo se dotkne nějakým nástrojem kůže naší ruky, aniž bychom to viděli. Subjektivně máme pocit, že vjem doteku nastal ve stejném okamžiku, kdy k němu skutečně došlo. Je to ale pravda?

Nyní si dále představme, že máme do mozkové kůry zavedenou elektrodu, jejíž elektrický stimul budeme vnímat jako dotyk kůže druhé ruky. Ukazuje se, že stimul kratší půl sekundy vůbec nezaregistrujeme. Delší elektrický stimul začneme vnímat až po uplynutí půl sekundy. Výsledek tohoto pokusu bychom mohli například vysvětlit, nějakým zpoždujícím procesem v mozku. Normálně se přece nestává, aby nás někdo dráždil přímo v mozku... Jak potom ale vysvětlit následující výsledek experimentu?

Máme zase zakryté oči a někdo se v určitém okamžiku opět dotkne stejného místa na naší ruce. Dříve než uplyne půl sekundy aktivuje ještě navíc elektrickou stimulaci mozkové kůry. Pak se však stane něco divného. Zjistíme, že jsme dotek kůže naší ruky vůbec nevnímali - nepronikl do našeho vědomí. Jako by ho druhý impuls zcela vymazal, i když jsme měli skoro půl sekundy na jeho uvědomění si. Teprve až po půl sekundě elektrické stimulace jsme mohli pocítit vjem vyvolaný stimulací mozkové kůry homunkula.²

Z výše uvedených pokusů vyplývá paradox. Abychom si něco uvědomili, potřebujeme půl sekundy. Další sekundu potřebujeme k tomu, abychom dokázali vědomě na podnět reagovat. Celková doba vědomé reakce na podnět představuje tedy zhruba jednu a půl sekundy. To by ovšem znamenalo, že všechny činnosti, které od nás vyžadují rychlé reakce, provádíme zcela nevědomě jako naučený automat.

Hrajeme-li tenis, řídíme-li auto či třeba diskutujeme-li s někým, měli bychom to vše dělat, dle výše zmíněných experimentů, pouze nevědomě bez účasti vědomí. Vědomá reakce by se měla dostavit, necháme-li si alespoň jednu a půl sekundy „na rozmyšlenou“. Musíme-li však reagovat rychleji - v kratším čase, je naše vědomá reakce pouze iluzí našeho mozku... Nebo je všechno úplně jinak...

2.9 Nevědomí

Když jdeme, běžíme či plaveme, většinou o této činnosti neuvažujeme. Nevěnujeme jí pozornost. Così v nás tuto činnost řídí za nás. To něco, je naše nevědomí. Využívá vzorů, jež jsou společné všem lidem i vzorů, které jsou typické pouze pro nás. Pozorujeme-li plavce a neplavce při snaze přeplavat bazén, vidíme, že neplavec věnuje plavání celou svou vědomou pozornost, a přesto plave pomalu, jeho pohyby jsou neohrabané, rychle ztrácí sílu a je rád, když se dostane k okraji bazénu. Zkušený plavec plave naopak elegantně, rychle a je schopen uplavat velkou vzdálenost. Přitom svým pohybům nemusí věnovat takřka žádnou pozornost. Jeho pohyby řídí naučené vzory obsažené v jeho nevědomí.

Když řídíme auto, automaticky, dle okamžité situace, otáčíme volantem, šlapeme brzdou, plyn a spojku. Vzpomeňme si ale, jaké to bylo, když jsme se řídit teprve učili. Na naučení se něčeho nového, zvládnutí nového pohybu nebo vytvoření něčeho nového potřebujeme hodně vědomé pozornosti a energie. Děláme-li něco, v čem máme praxi, co již dobře umíme, stačí nám jen minimum vědomé pozornosti a energie. Stačí oživit ten správný vzorec či program v našem nevědomí.

Část nevědomí, jež obsahuje vše, co jsme se kdy naučili motoricky nebo memoricky, naše vzpomínky, skrytá přání a představy - vše, co nás nějakým způsobem formuje a utváří jako jedinečnou lidskou bytost a individuum, se označuje jako individuální nevědomí nebo také

² Penrose, R.: Makrosvět, mikrosvět a lidská mysl. Mladá Fronta, Kolumbus, Praha 1999, s. 114-116.

podvědomí. Podvědomí představuje nevědomou podstatu naší osobnosti, potencialitu našich schopností, která nám umožňuje využívat a rozvíjet naše znalosti a schopnosti.

Lidské nevědomí není jen něčím na způsob do pozadí zasunuté paměti. V našem nevědomí existují také určité obsahy, jež ovlivňují naše sny, představy, touhy a přání a svým způsobem i naše chování a jednání v bdělém stavu. Určité obsahy, které na nás podvědomě působí, jsou si podobné u lidí z různých částí Země. Nejsou tedy čistě individuální záležitosti, i když mohou nést individuální zabarvení, ale mají kolektivní charakter. Lidské nevědomí tak nemá jen čistě individuální charakter, ale svým způsobem překračuje hranice individua a spojuje lidi žijící na celé Zemi - snad jako dědictví po společných předcích.

Zkoumáním obsahů lidského nevědomí se zabýval významný švýcarský psychiatr Carl Gustav Jung (1875 - 1961). Rozlišil nevědomí na osobní - individuální (podvědomou psýché) a obsahy zcela neznámého původu, které nelze popsat jako individuálně získané vybavení. Tyto obsahy mají často mytologický charakter. Je tomu tak, jako by patřily ke vzoru, který není vlastní žádné jednotlivé psýché či osobě, ale spíše ke vzoru, který je vlastní lidstvu obecně. Tyto kolektivní vzory nazval Jung archetypy. V nejširším smyslu slova lze, dle Junga, archetyp popsat jako jakýkoli statický vzorec a konfiguraci, ale také jako dynamickou událost, která se odehrává v psychice a má transindividuální a univerzální charakter.

2.10 Archetypy

Základním archetypem nevědomí je archetyp **Superega** nazývaný též **vyšší Já** či anglicky Self a německy Selbst. Odpovídá křesťanskému slovu Bůh a má ještě mnoho jiných názvů. Symbolizuje celistvost, jednotu protikladů, spjatost s celkem a univerzální jednotu. Superego je obrazem kosmického **Já** - Vědomí a Inteligence v lidské psýché.

Superego představuje vědomí, lásku, tvořivost a sounáležitost. Ego individua se vztahuje k Superegu jako část k celku. Symbolem vyššího Já je jasné příjemné světlo. Prožitek vyššího Já je popisován jako okamžik náhlého osvětlení, dotek lásky, extáze a pocit okamžitého štěstí. Ideálem Ega je stát se celistvou osobností - přiblížit se Superegu.

Protipólem Superega je archetyp **Stínu**. Stejně jako Superego má schopnost ovlivňovat dění ve vesmíru. Stín má velký podíl na stvoření světa v podobě, jaké ho známe. Oba tyto archetypy mohou, v psýché živých organismů, vytvářet harmonický celek vedoucí k rozvoji individua nebo se dostat do těžkého rozporu a individuum poškozovat.

Stín je proto chápán jako archetyp zla symbolizovaný opakem světla - tmou. Jeho působení je však spíše dualistické než skutečně zlé. Z části v sobě obsahuje vyšší Já a naopak Já může jevit prvky Stínu. Všechny archetypy nesou v sobě něco z této dvojice. Superego jim dává vědomí a inteligenci a Stín schopnost tvořit a ničit.

Dostanou-li se Superego a Stín v psýché do těžkého rozporu, který je charakterizován potlačením určité části psýché individua, Stín se stává absolutním zlem - Ďáblém, který se snaží ovládnout lidskou duši a vytlačit z ní vyšší Já a vědomé Ego. Když se mu to podaří, přebere kontrolu nad jednáním člověka. Proto je nutno zajistit, aby se různé archetypy, pokud možno nikdy, nedostaly do vážného rozporu.

Archetyp **Ega** vyjadřuje naše **já**, naši vnitřní sebereprezentaci. Je nositelem našeho vědomí a sebeuvědomění. Bez rozvinutí Ega bychom žili náš život na nevědomé úrovni. Duševní život dvou jedinců by se lišil asi tak, jak duševní život dvou stébel trávy. Naše jednání a chování by bylo zcela stejné. Ego nás posouvá do vědomé oblasti a dává nám individualitu.

Silné Ego vyjadřuje převahu vědomého nad nevědomým. Kontroluje rozvíjení a svinování ostatních archetypů v naší psýché. Umožňuje nám tak mít kontrolu nad naším jednáním a chováním. Naopak slabé nerozvinuté Ego může být přemoženo jinými archetypálními obsahy nevědomí. Pro vývoj Ega je důležitý kontakt se Superegem. Toto

spojení by ale nemělo přerůst v božský komplex, kdy se jedinec cítí být něčím více, než čím ve skutečnosti je. Omezí-li se Ego ve svém zájmu na sebe sama, pak mluvíme o egoismu.

Persona představuje sebe prezentaci člověka navenek, vnější tvář člověka - jak se člověk jeví sám sobě, jak se snaží jevit svému okolí a jak se svému okolí skutečně jeví. Persona je maska, kterou si nasazujeme před jinými lidmi a často i sami před sebou. Persona ve vztahu k vnějšímu světu má pro Ego ochrannou funkci. Někdy však nastává identifikace s Personou (falešným já) místo s Egem. Persona ovlivňuje náš vzhled a důležitost, kterou svému vzhledu přikládáme. Způsob jakým se oblékáme je také odrazem naší Persony. Persona jiných lidí vytváří náš první dojem o těchto lidech, jež může být často povrchní a klamný. Nemusí být vždy vytvářena pouze danou osobou, ale může být také vytvářena jinými lidmi, kteří k ní zauímají určitý postoj.

Vztah Ega a Persony je podobný vztahu vnitřku a vnějšku či obsahu a formy. Potlačení jednoho se znehodnocuje celek, který spolu vytvářejí. Můžeme také říct, že jejich soulad vytváří harmonii těla a ducha. Zdravé tělo vytváří zdravý duch, zdravý duch vytváří zdravé tělo a zdravé tělo i duch vytváří zdravé a přirozeně krásné oduševnělé individuum.

Dítě je symbolem nového rodícího se z celistvosti. Vyjadřuje naději a nový život. Je v něm božskost a síla měnit zaběhaný řád věcí. Zářící vnitřní čistotou a nevinností. Představuje hrdinu, který vstupuje na scénu, aby dal prostor světlu a odstranil temnotu. Dítě se vyznačuje hravostí a velkou fantazií, která je bohatá na archetypální prvky. Vědomí Dítěte však přesto získává převahu nad nevědomím. Dospělý jedinec s příliš rozvinutými prvky dítěte se vyznačuje oslnivostí, ale zároveň i nezralostí až infantilností.

Stařec vyjadřuje životní moudrost, klid, tajemnost, zkušenosti, znalosti a přirozenou autoritu. Může být otcovský i hrdinský, ale jeho síla má spíše vnitřní než vnější charakter. Je to spíše síla ducha než fyzická síla. Stařec má blízko k vyššímu Já. Bůh, snad právě proto, bývá znázorňován jako moudrý stařec s dlouhými bílými vlasy a vousy. Rozvinutí moudrého Starce u mladých lidí může vyvolat jejich jistou izolaci a neporozumění u jejich generace. Bývají lépe hodnoceni starší generací než generací sobě vlastní.

Každý z nás, ve své psýché, nosíme obraz Dítěte i Starce bez ohledu na náš věk. Dítě se rozvíjí jako první a pak přenechává svou energii, aby rozvinula obraz moudrého Starce a samo se svinuje. Jeden archetyp přechází spojitě v druhý.

Animus/Anima je mužský prvek v ženě a ženský prvek v muži. Lidská duše obsahuje zřejmě jak mužský tak ženský prvek. V těle muže bývá rozvinuta mužská část duše a v těle ženy ženská část duše. Svinutá část individua však ovlivňuje jeho chování tak, že se u muže objevují některé typicky ženské prvky a u ženy typicky mužské prvky chování. Muž v sobě nosí obraz ženy a žena obraz muže. Touha lidské duše po celistvosti, spolu s fyzickou touhou, přitahují dvojici muž - žena k sobě.

Archetypy Animus a Anima představují duální prvek. Protipóly, jež se vzájemně přitahují, aby spolu dosáhly úplnosti - celosti. Animus/Anima zprostředkovávají vazbu mezi Egem a nevědomím.

Panna je kombinací Animy a Dítěte. Je nevinná, čistá, hrdinná a hravá. Vyjadřuje čistou ženskou krásu, rodící se ženství. Představuje nový život a má v sobě i potencialitu dalšího nového života. Je křehká a bezmocná. Bez ochrany je vydána napospas silám Stínu a může se stát jejich obětí. Důležitou formou tohoto archetypu je archetyp Princezny. Z Panny se časem stává Matka. Pod vlivem Stínu může archetyp Panny přejít rovněž v archetyp Kurtizány.

Hrdina se rodí z nevědomí. Vzniká spojením Dítěte a Anima. Očekávají se od něho velké skutky a hrdinské činy. Musí bojovat se silami Stínu. Je proto nadán zvláštními schopnostmi. Symbolizuje vzestup Ega a růst individuality v každém z nás. Vyjadřuje schopnost realizovat se v životě, dosáhnout vytčeného cíle. Prochází nepokořen porážkami až dosáhne konečného

vítězství. Hrdina je nezávislý, svobodný a nespoutaný. Přílišné rozvinutí archetypu nebo setrvání v něm příliš dlouho může znamenat domýšlivost, pýchu, neschopnost reálně hodnotit situaci, vyhledávání nepřítele a ohrožení i tam, kde není.

Archetyp **Matky** vzniká spojením Superega a Animy. Je protějškem Panny. Je to starostlivá bohyně plodnosti, která rodí život. Poskytuje svým dětem potravu. Představuje Prvotní Matku i Gaiu. Jako Matka Země může být démonická, krvavá a žádat si oběti. Matka je autoritativní a mocná. Archetyp Matky silně ovlivňuje mužovu Animu. Matka může také působit destruktivně, svazovat, pohlcovat a omezovat.

Archetyp **Otce** vzniká spojením Superega a Anima. Představuje autoritu, moc, plodnost a zdroj života. Fyzicky se realizuje jako hlava rodiny či vůdce skupiny. Přílišné ztotožnění s archetypem Otce může vést k pocitu všemohoucnosti, zneužití autority a moci.

Kejklář vyjadřuje změnu, zvrát, vzrušení, bláznovství, nesmyslnost a neuspořádanost. Je to vtípaček, zloděj, mluvka, lhář i lump. Je typem hrdiny i jeho opakem. Může sehrát kladnou roli, ale spíš mu sedí role pokušitele. V kartách je znázorněn žolíkem či škýzem - nejsilnější kartou ve hře. Je nestálý - jednou je na naší straně a příště je proti nám. Má blízko k archetypu Stínu. Útočí emocemi na vědomí ovládané Egem a snaží se ho dostat pod temný vliv nevědomí.

Archetypální motivy a postavy se často vyskytují v bájích a pohádkách. Objevují se v nich jako kouzelné bytosti, moudří starci a stařeny, mudrci, otcové a matky královského či chudého původu, krásné panny, stateční hrdinové, draci a kouzelné věci, pomáhající hrdinovi přemoci síly zla. Některé ze základních archetypů zde nalézají konkrétnější vyjádření, které lze pozorovat též v lidské psychice.

V klasických pohádkách bývá skryta a symbolicky vyjádřena hluboká životní moudrost o tom, co je správné, co není a jakým způsobem by se lidé měli chovat, aby ve svém životě splnili svůj úkol a byli šťastní.

Zmíněné archetypy jsou jen malým vzorkem archetypů v lidské psychice. Za archetypy nebo archetypální vzorce můžeme považovat všechny opakující se formy, tvary, děje, jednání a univerzální vzory jako jsou např.: Žena, Muž, Běloch, Černoch, Lakomec, Kapitalista aj. Struktury, tohoto typu, vznikají superpozicí mnoha podobných vzorů: Můžeme je připodobnit k fotografii, na níž bylo nasnímáno velké množství lidí určitého typu tak, že dohromady vytvářejí obraz typického představitele daného typu - například typického muže nebo ženy.

Každý z archetypů z oblasti kolektivního nevědomí má v lidské psychice individuální zabarvení. Archetypy nejsou statické, ale dynamicky se mění. Žijí v nevědomí svým vlastním životem. Čím více se do nich promítá archetyp Superega, tím více jeví, na člověku nezávislé, vědomí a inteligenci. Neustále se rozvinují a svinují. Najednou jich vždy působí několik, čímž se jejich působení stává více rozmanité. Obvykle na sebe navazují v určité vývojové řadě; například: Dítě - Hrdina - Otec - Stařec. Chování, dle archetypálních vzorců, se považuje za normální a překročení jejich rámce vyvolává tlak k návratu.

Archetypy mají ambivalentní charakter, což znamená, že mohou na nás vplývat kladně i záporně. Mohou být energií životních proměn vyvíjejícího se organismu či destruktivní silou ničící organismus, který ustrnul ve vývoji a nesměruje k celistvosti. Archetypy nalezneme vždy tam, kde se probouzejí naše emoce, nastávají duševní problémy a vznikají nemoci.

Velmi významnou a důležitou vlastností archetypů je **promítání**. Archetypální formy, rozvinuté v lidské duši, se promítají na subjekt i objekty kolem něj. Ovlivňují naše jednání a chování a také způsob, jak vnímáme svět. Také okolní svět se promítá do lidské duše a zpětně v ní ovlivňuje rozvinování archetypů.

Lidé promítají svůj Stín nejen na skutečný zdroj svých problémů, ale také na náhradní objekty, které jeví jistou podobnost se zdrojem Stínu a jsou promítání přístupné. Málokdo si dokáže přiznat, že příčinou většiny jeho problémů je on sám. Mnohem pohodlnější je najít vhodný objekt pro promítání svého Stínu a snažit se ho poškodit nebo zničit. Nevědomá lidská touha odstranit zlo promítnutá na nesprávné objekty tak nejenže zlo a jeho původce neodstraňuje, ale dokonce je násobí.

2.11 Univerzální psýché

Psýché představuje vědomou i nevědomou duši subjektu. Určitá část této duše jakoby nebyla vlastní pouze jednomu konkrétnímu člověku, ale jako by byla společná celému lidstvu. Obsahy této části psýché – tzv. archetypy – v ní, dle pana Junga, žijí jakoby vlastním životem zcela nezávisle na životě konkrétního jedince. Tuto myšlenku pan Jung ještě dále zobecnil ve tvrzení, že psýché neexistuje uvnitř subjektu, ale naopak subjekt existuje uvnitř své psýché. To je jistě velmi odvážná představa.

Je-li naše psýché produktem mozku jako jakéhosi neuronového počítače, pak výše uvedené tvrzení nedává moc velký smysl a archetypy kolektivního nevědomí nemohou být ničím víc, než jen genetickou vzpomínkou na zkušenosti předchozích generací. Máme-li duši, která je ukryta někde v mozku, pak toto tvrzení ovšem rovněž postrádá smysl. Jedině, že by snad byla myšleno jen čistě obrazně. To si však nemyslím.

Tvrzení pana Junga o psýché překračující hranice individua indukuje představu psýché, která se podobá fyzikálnímu poli kolem nějakého elementárního objektu. Představme si, že pozorujeme nějakou elementární částici. Zdá se nám, že zaujímá v prostoru jen velmi malou oblast, která je vymezena jakýmsi jejím efektivním poloměrem. Ve skutečnosti však fyzikální pole zakřivované přítomností této částice prochází celým časoprostorem. Částice je cosi jako prostorový tvar existující ve fyzikálním poli.

Pokud tedy lidská duše existuje a závěr pana Junga je správný, pak by tato duše či psýché mohla existovat jako hmotný prostorový tvar schopný svou přítomností ovlivnit fyzikální pole kolem subjektu. Obsahy psýché by nemohly mít charakter nehmotných informací ale naopak by samy o sobě musely být hmotné, mít svůj prostorový tvar a musely by být schopny nějaké formy pohybu v tomto poli. Pak by mohly být určité obsahy psýché sdíleny, aniž by byl nutný genetický přenos tohoto typu informací mezi generacemi.

Ať se to tedy někomu líbí nebo ne, tajemství existence duše zřejmě neodhalíme pouhým studiem náboženské literatury ani zkoumáním lidského mozku, ale budeme muset postupovat více různými směry získávání informací a indicí. Vycházet však zřejmě bude nutné z oblasti fyzikálního zkoumání světa a to především z oblasti kvantové fyziky. Proto se pokusím dále vrátit k výkladu fyzikálních principů tohoto světa, který jsem započal v první části knihy.

3. Fyzikální charakter psýché

Dnes pevně věřím, že vědomí je něčím víc než jen náhodným vedlejším produktem neurofyzilogických a biochemických procesů odehrávajících se v lidském mozku. Chápu vědomí a lidskou psýché jako výrazy a odkazy kosmické inteligence, jež prostupuje celý vesmír a veškeré bytí. Nejsme pouze vysoce vyspělými živočichy, kteří mají do mozku zabudované biologické počítače; jsme zároveň i poli vědomí bez hranic, překračujícími čas, prostor, hmotu a lineární příčinnost.

Stanislav Grof
(Holotropní vědomí)

3.1 Fyzika a psýché

Na první pohled by se mohlo zdát, že Einsteinova speciální teorie relativity (STR) a na ni navazující obecná teorie relativity (OTR) nemohou mít s problémem existence lidské duše nic společného. Speciální teorie relativity se totiž týká objektů a soustav pohybujících se rychlostí blízkou rychlosti světla ve vakuu ($c \approx 300.000 \text{ km/s}$) a obecná teorie se týká především tak hmotných objektů, že svou přítomností zakřivují okolní časoprostor.

Zdá se, že jen kvantová teorie by mohla mít s problematikou existence lidské duše něco málo společného, protože popisuje chování velmi málo hmotných objektů. Je-li však lidská duše jen nějaký malý mikroskopický objekt, jak by mohla ovlivňovat činnost celého lidského mozku? Navíc, co by ji zabránilo opustit svou polohu v mozku a neposunout se do nějaké jiné jeho části? Mohla by i z této jiné polohy stejně dobře řídit jeho činnost?

Pokusím se zde ukázat, že lidská duše je skutečně kvantovou nikoliv ale mikroskopickou strukturou. Při procesu rozplývání a zpětného smršťování jejího kvantového klubka dochází k efektům, které jsou podobné efektům známým z teorie relativity. Není to ovšem výhradně jev typický pro kvantovou strukturu psýché, ale je to opomíjená vlastnost všech kvantových struktur. Proč? Jednoduše proto, že se jedná o vlastnosti, které je sice možnost předpokládat na základě i poměrně jednoduchých fyzikálních úvah a matematických výpočtů, ale nedá se je nijak pozorovat, pokud ovšem pozorovatel sám není kvantové podstaty.

Tvrdit, že nepozorovaná částice má menší hmotnost, větší velikost a plyne pro ni jinak čas, než částice, která je objektem pozorování, je sice možné, ale poněkud odvážné právě proto, že to není možno přímo ověřit pozorováním. Jakýmkoliv pokusem zjistit hmotnost nebo velikost této částice ji uvedeme do stavu, jak ji známe (zmizí její kvantové vlastnosti). Částice se pak chovají jako takřka bodové objekty. Proč tedy zavádět do popisu kvantového světa nějaké nové vlastnosti, když je k tomuto popisu nepotřebujeme?

Pokud ovšem lidská duše existuje a je kvantové podstaty, hypotetické vlastnosti, existují-li, se mohou projevit. Některé dosud plně nepochopené vlastnosti lidské psýché by tak mohly být důsledkem právě těchto kvantově relativistických efektů. Podaří-li se tento vztah prokázat, bude mít zkoumání lidské duše vliv i na rozvoj současné fyziky.

Vydejme se tedy dál za poznáváním fyzikálních vlastností světa, v němž žijeme, abychom mohli lépe pochopit naši psýché a následně i podstatu naší existence v tomto vesmíru.

3.2 Celistvost vesmíru

Kvantová teorie a teorie relativity nejsou spolu právě v ideálním souladu. Kvantový mikrosvět překračuje omezení daná teorií relativity, což se mnoha vědcům včetně Einsteina nelíbilo. Einstein, přestože se na rozvoji kvantové teorie podílel, byl zároveň i jejím velkým

kritikem. Proto také v roce 1930 vymysleli Einstein, Podolsky a Rosen myšlenkový pokus, jímž chtěli jasně prokázat "podvodnost" kvantových neurčitostí. Tento pokus vešel do historie fyziky jako tzv. EPR experiment.

Podstatou tohoto experimentu je chování dvou částic se spinem. Spin vyjadřuje točivost částice kolem vlastní osy. Je to vektor, který má směr rotační osy částice. Obecně proto může mít dva směry. Podle kvantové teorie, dokud není provedeno měření stanovující okamžitou hodnotu spinu u jedné z částic, mohou existovat, s určitou pravděpodobností, obě možné hodnoty spinu současně.

Mějme tedy dvě částice s opačným spinem, jež spolu vzájemně interagují, a nechejme je vzdálit se velmi daleko od sebe, aniž by byly něčím ovlivněny, a pak provedme měření stavu jedné částice, čímž zjistíme její hodnotu spinu. Ve stejném okamžiku ovšem, aby byl splněn zákon zachování momentu hybnosti, musí druhá částice zaujmout stav s opačným spinem nezávisle na jejich vzdálenosti. Obě částice přitom musí "spolupracovat" i na velkou dálku, přestože se žádný signál mezi nimi nemůže šířit dostatečně rychle!

Tento paradox nezpochybnil kvantovou teorii, jak doufali autoři EPR experimentu, ale naopak ukázal, že je na obě částice potřeba pohlížet jako na jediný objekt, i když jsou třeba vzdáleny milióny kilometrů. O tři desetiletí později John Bell odvodil teorém založený na tomto pokusu, který ukázal, že koncepce skutečnosti skládající se z oddělených částí pospojovaných lokálními spojeními je nekompatibilní s kvantovou teorií. Bellův teorém ukázal, že **vesmír je zásadně vnitřně spjatý, vnitřně závislý a nerozdělitelný.**

3.3 Holografický model vesmíru

David Bohm, již zesnulý profesor teoretické fyziky na Londýnské univerzitě, rozpracoval tvrzení o nerozdělitelnosti vesmíru do širších důsledků. Veškerá realita, kterou pozorujeme, je, podle tohoto významného vědce, rozvinutím, jakousi speciální, stále se měnící podobou mnohem základnější svinuté skutečnosti, kterou nejsme schopni přímo postihnout.

Vesmír je, podle pana Bohma, uspořádan tak, že **celek je zahrnutý v každé z jeho částí.** Analogii této uspořádanosti vidí Bohm v principu hologramu (informace o hologramu je obsažena - svinuta - v každé části holografické desky). Připomeňme si, že princip hologramu zde již byl zmíněn v souvislosti s uspořádáním paměti v lidském mozku.

Elementární částice se neustále **svinují** a následně opět **rozvinují** v jiném místě prostoru. Tento stále se opakující proces se jeví jako pohyb částice v prostoru. Neživá hmota se znovu vytváří skrze rozvinutí - replikuje se - do tvaru neživé hmoty.

Prostorčasové objekty, entity a jiné formy zhuštění fyzikálních polí, které se v procesu svinování a rozvinování objevují, nazvěme energeticko-informačními strukturami. Pokud jsou rozvinuty mají charakter hmotných objektů. Převažuje-li jejich svinutý stav, představují tvar v poli, který nese informaci o této struktuře. Ta se může při rozvinutí projevit jako hmotný objekt nebo jako pole, jež pohyb hmotných objektů řídí. Tento typ energeticko-informačních struktur nazvěme **in-formou** ve smyslu vnášet tvar a nést informaci.

Veškerá realita, kterou kolem sebe pozorujeme, představuje rozvinutou realitu. Svinutou realitu nelze přímo pozorovat. Odpovídá kvantové realitě, jak jsme se o ní zmínili na počátku této knihy. Svinutá či také kvantová realita je „rozmazaná“, nejednoznačná - probíhá ve více možných historiích současně. Pokusíme-li se ji spatřit, tak ji změníme - rozvineme ji.

Přestože kolem sebe pozorujeme pouze rozvinutou realitu, představuje tato jen špičku ledovce. Obraz reality, který kolem sebe vidíme se v příštím okamžiku stává minulostí. Tato realita se svinuje do minulosti a místo ní se rozvinuje jedna z možných historií budoucnosti. Klasická představa říká, že s obrazem minulé reality už není spojena žádná energie - tato již neexistuje. Stejně jako neexistuje budoucí realita - není s ní spojena žádná energie. Veškerá energie vesmíru je obsažena pouze v jakémsi bezčasovém okamžiku přítomnosti.

Nyní si ale představme, že jak s minulou skutečností, tak s budoucí skutečností je spojené nenulové množství energie. Obraz libovolně vzdálené budoucí nebo minulé události obsahuje nenulové množství energie a je ve svinuté formě obsažen i v naší přítomnosti - vzpomeňme na hologram, jehož každá část obsahuje informaci o celku. Tento princip v podstatě říká, že náš vesmír má svou paměť a to nejen ve směru do minulosti, ale i do budoucnosti. Budoucnost (a možná i minulost) je však v této paměti obsažena ve formě všech možných historií, které by se mohly (nebo se mohly) realizovat.

3.4 Kvantové pole

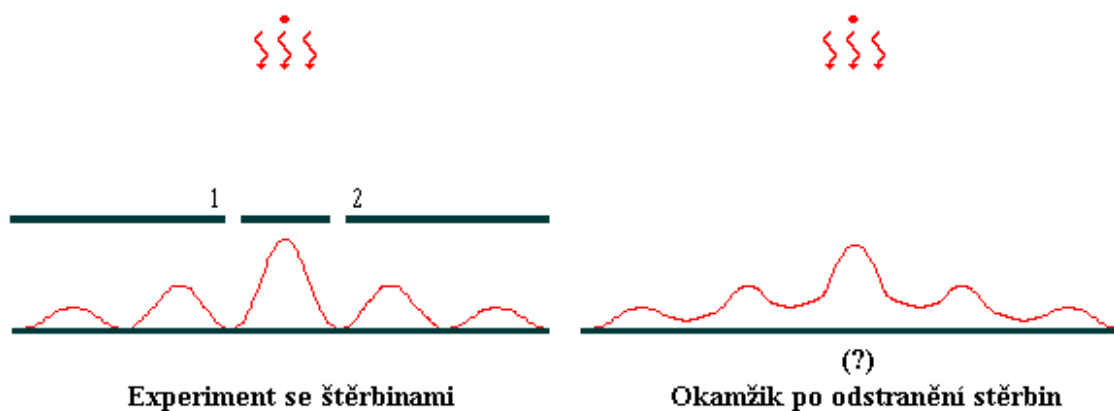
Mnoho vědců používá kvantovou teorii jako nástroj, který umožňuje matematicky popsat chování kvantových systémů. Jen málo fyziků si však položilo otázku, co je podstatou toho, že se elementární částice jednou chovají jako klasické částice a po druhé jako vlny. Jak je to možné, že jedna částice může projít dvěma či více otvory současně? Co se s částicí děje, když ji právě nepozorujeme?

Samozřejmě, tento problém se dá jednoduše smést ze stolu s tím, že ptát se na to, co nelze přímo pozorovat, nemá smysl - zvláště, když matematický popisný aparát kvantové mechaniky tak skvěle funguje. Naštěstí ne všichni vědci zastávají tento názor. Příkladem může být opět pan David Bohm, který vytvořil vlastní ontologickou interpretaci kvantové fyziky.

Svou interpretaci pan David Bohm založil na představě existence kvantového pole, jehož tvar je schopen řídit vlastní pohyb částic, přestože toto pole samo o sobě disponuje jen velmi malou energií. Je to podobná situace, jako když řídíme rádiem pohyb loďky na vodě. Loďka má vlastní zdroj energie, který umožňuje její pohyb, ale využití této energie usměřňuje mnohem menší energie rádiových vln, do nichž je namodulována požadovaná informace.

Kvantové pole je přítomno v každém místě časoprostoru, mapuje jeho tvar a podle něho usměřňuje pohyb mnohem větší energie částice. Toto pole není vidět, jeho energie není přímo měřitelná, a přesto jeho tvar určuje vlastní pohyb částice v prostoru. Tvar kvantového pole je dán uspořádáním objektů rozvinuté hmotné reality.

Otázkou je, zda i svinutá část reality může být zdrojem kvantového pole. Je-li se svinutou realitou spojené nenulové množství energie, měly by i svinuté objekty být schopny ovlivňovat vlastní pohyb elementárních částic skrze kvantové pole. To by ale znamenalo, že uspořádání experimentu by mělo ovlivňovat chování elementárních částic ještě nějakou dobu po té, co již toto uspořádání bylo změněno. Difrakční obrazec po průchodu elektronů štěrbinami by měl na stínítku ještě nějakou dobu přetrvávat i po odstranění štěrbin.

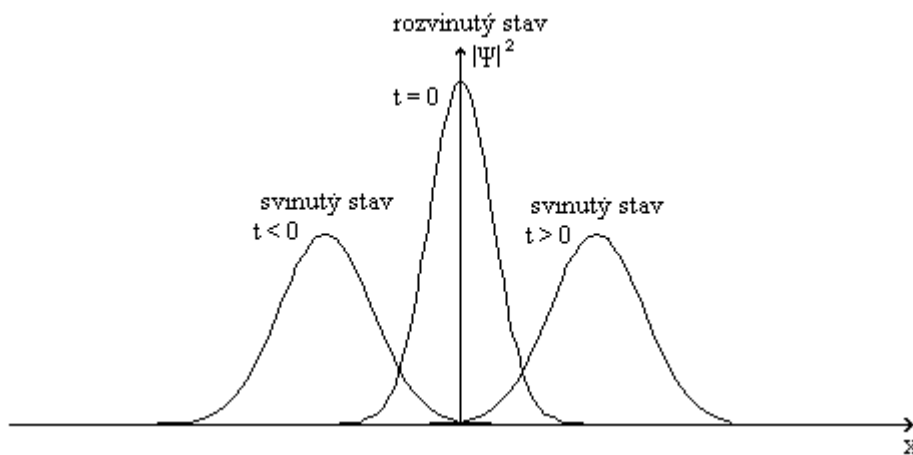
Je velmi pravděpodobné, že kdyby tento efekt „dozvuku“ experimentu v jakékoliv formě bylo možno pozorovat, jistě by už za něj nějaký fyzik dostal Nobelovu cenu. Bylo by to přímé potvrzení existence svinuté reality, paměti časoprostoru a kvantového pole zároveň. To se

bohužel prozatím nestalo, což znamená, že svinutá realita, paměť prostoru a kvantové pole jsou jen prázdné abstrakce nebo je zde něco, co nám tuto skutečnost brání pozorovat.

3.5 Rozplývání se částic

Kvantová teorie říká, že fyzikální stav každé částice je plně určen její vlnovou funkcí. Často lze polohu částice omezit na velmi malou oblast prostoru. Pak její vlnová funkce by měla mít amplitudu výrazně odlišnou od nuly pouze v této oblasti. Takové vlnové útvary se nazývají vlnová klubka. Každé vlnové klubko je tvořeno superpozicí nekonečně mnoha monochromatických vln. Dá se ukázat, že se vlnové klubko volné částice s časem rozplývá.

Představme si nyní, že stav částice s minimálním vlnovým klubkem odpovídá Bohmovu rozvinutí a stav, kdy se vlnové klubko rozplývá jejímu svinutí:

Rozplývání jednorozměrného gaussovského vlnového klubka. V čase $t = 0$ bylo provedeno pozorování.

Částice se nerozplývá pouze do prostoru ale i v čase, a to jak směrem do budoucnosti tak i směrem do minulosti. Částice vytváří vlny, které se šíří prostorem jak směrem do budoucnosti (tzv. retardované vlny) tak i směrem do minulosti (tzv. pokročilé vlny). Vlnové klubko částice se rozplývá v prostoru i v čase.

V klasické kvantové teorii vlnová funkce a vlnové klubko představují abstraktní útvary, jež slouží jen pro matematický popis kvantových procesů. Dnes ale už mnozí fyzikové nepohlíží na elementární částice jako na malé bodové objekty, ale přijímají předpoklad, že částice jsou rozprostřeny v prostoru a nikoliv soustředěny v bodě. Rozplývání vlnového klubka částice lze pak chápat jako rozplývání (svinování) samotné částice do časoprostoru.

Přijmeme-li předpoklad o rozplývání se částic (které nejsou pozorovány) do časoprostoru, dá se ukázat, že v soustavě částice dojde k transformaci fyzikálních veličin, jako je délka, čas, hmotnost a energie podobně jako v Einsteinově speciální teorii relativity. „Rychlost“, která toto svinování charakterizuje však není rychlostí objektu v běžném slova smyslu. Její hodnota není reálná ale imaginární, rychle narůstá s časem, ihned překračuje rychlost světla ve vakuu a s časem konverguje k nekonečnu. Transformace fyzikálních veličin je pak opačná než v STR - délkový a časový interval nedilatuje ale naopak expanduje, hmotnost a energie částice neroste ale rychle klesá takřka k nule.

Změníme-li tedy experimentální uspořádání (viz 3.4), obraz původního uspořádání může sice ještě dále existovat ve svinuté formě, ale už neovlivní další průběh experimentu, protože se rozplyne do okolního časoprostoru stejně rychle světelný záblesk. Pokud bychom však chtěli, aby tento svinutý obraz vytvořil kvantové pole, které by ovlivnilo pohyb elektronů stejným způsobem jako původní experiment, museli bychom docílit jeho rozvinutí.

3.6 Stav psyché a proces svinování a rozvinování

Existuje-li naše duše jako fyzikální hmotný objekt - prostorový tvar, jež podléhá zákonům kvantového „mikrosvěta“, musí procházet, stejně jako všechny ostatní objekty na této úrovni, procesem svinování a rozvinování. Důsledky tohoto typu chování bychom měli být schopni vypočítat jak v normálních stavech psyché tak, zvláště pak, při mimořádných psychických stavech a v extrémních životních situacích.

Rozvinutý stav psyché by měl být charakterizován lokalizací psyché na prostor, pomalým plynutím času subjektu (pocitem bezčasovosti), stavem, kdy je psyché „plná energie“. Naopak svinutý stav psyché by měl být charakterizován rozšířením psyché (vědomí) do prostoru, čas subjektu by měl rychle plynout, energie psyché subjektu by měla být rozprostřena - uvolněna do prostoru až do „psychického vyčerpání“ subjektu.

Nedá asi příliš přemýšlení, že rozvinutý stav psyché by mohl odpovídat stavu, kdy spíme - zvláště NREM fázi spánku. Plynutí vnitřního času oproti vnějšímu je zpomalené, vědomí není schopno zpracovávat podněty z okolí. Mozek neuvolňuje energii. Organismus odpočívá. Protože převážnou část spánku strávíme v NREM fázi, zdá se nám, že prospaná noc uplyne velmi rychle. V NREM fázi člověk načerpává energii a regeneruje své tělo. Když má dostatek energie probouzí se nebo se u něj objevuje REM (snová) fáze spánku.

NREM fáze spánku bývá charakterizována jako fáze beze snů, kdežto REM jako snová část spánku. Ve skutečnosti se člověku zdají sny ve fázi REM i NREM, ale ve fázi NREM nepovažujeme tyto sny za "pravé sny". REM fáze spánku se podobá bdělému stavu. Přestože sny netrývají obvykle déle než několik sekund, zdají se nám mnohem delší. Subjektivní čas plyne ve fázi REM mnohem rychleji, a proto bychom tuto část spánku (podobně jako bdělý stav) chápat jako jeden ze svinutých stavů lidské psyché.

Bdělý stav psyché můžeme chápat jako její svinutý stav. Oblast vědomí, která byla dosud jakoby stažena do malého prostoru se rozšiřuje na celý okolní svět v dosahu našich smyslů. Unavený řidič nebo opilý člověk mají oblast vědomí staženou na úzkou oblast okolního světa (tzv. tunelové vidění), spící člověk takřka okolní svět nevnímá, ale odpočínutý bdělý člověk má vsutku široké pole vnímání okolní reality.

V bdělém stavu plyne subjektivní čas relativně rychle, i když rychlost jeho plynutí se může měnit. Když se cítíme příjemně - bavíme se, náš subjektivní čas plyne pomalu, ale okolní čas rychle utíká. Naopak, když prožíváme nějakou nepříjemnou situaci - trpíme, náš subjektivní čas se vleče. Při podchlazení organismu se subjektivní čas vleče a naopak při horečkách plyne subjektivní čas rychleji.

V REM fázi spánku subjektivní čas plyne minimálně stejně rychle nebo ještě rychleji než v bdělém stavu. REM fáze je charakterizována krátkodobých svinutím celé mysli na úroveň dokonce nižší, než je v bdělém stavu. Protože mozek ve spánku nepřijímá žádné informace z okolí nebo je přijímá jen v omezené míře, uvolněnou energií rozvíjí informace ze svého nevědomí do vědomí v podobě snů.

Snová realita velmi připomíná (svinutou) kvantovou realitu, kterou nejsme schopni přímo postihnout. Snové obrazy jakoby neuznávaly pravidla časové souslednosti, bývají neurčité a neuznávají logiku bdělé reality. To, co se nám ve snu zdá jasné a smysluplné, po probuzení se jeví chaotické a nesmyslné. Vzpomínky na sny se nám velmi rychle po probuzení rozplývají. Ve snu svinutá psyché subjektu pozoruje svinutou realitu svého nevědomí.

Zdá se, že naše psyché nemá jen jeden rozvinutý a jeden svinutý stav. Zřejmě existuje více svinutých stavů - hladin naší mysli. Tyto bychom mohli přirovnat k něčemu takovému, jako jsou kvantové hladiny kvantového systému omezeného na určitý prostor. Nejvíce patrné jsou tyto svinuté stavy - hladiny ve stavu spánku, kde se tyto stavy blíží rozvinutému stavu psyché. Bývají nazývány spánkovými stádii.

Spánek má celkem čtyři stadia: 1, 2, 3, 4. Fáze 1 představuje stadium nejlehčího spánku, kde se záznam EEG spícího člověka podobá získanému při sledování bdělé mozkové aktivity.

Spánkové stadium 4 se naopak pokládá za nejhlubší periodu spánku (stav rozvinutí psýché ?), protože se příslušný EEG záznam podobá grafu komatózního stavu. Během sedmi nebo osmihodinového normálního spánku se objeví čtyři, někdy i pět period, opakování všech čtyř stadií. Snová REM fáze spánku odpovídá stadiu 1, NREM fáze stadiu 2, 3, 4.

3.7 Změněné vnímání rozměrů

Proti fyzikální povaze subjektivního plynutí času se dá jistě namítnout, že změna vnímání plynutí času, jako důsledek změny zakřivení časoprostoru, by měla být provázána též změnou vnímání rozměrů okolních objektů jedincem. Když plyne čas subjektu rychleji, měl by mít pocit, že se okolní realita rozpíná. Naopak, plyne-li čas subjektu pomaleji, měla by se mu jevit okolní realita smrštěná. To se obvykle neděje.

Obraz okolní reality není ovšem něco by bylo mimo naší psýché. Naopak, je to integrální součást psýché. Mění-li se psýché jako celek, mění se odpovídajícím způsobem i tento obraz. Nemůžeme si uvědomit, že se něco zvětšilo, zvětšíme-li se současně s tím. Pouze, kdyby se jedna část naší psýché svinovala (rozvinovala) vůči druhé, pak bychom mohli vnímat rozměry okolních objektů zkresleně.

Tato situace patrně skutečně může nastat a to v tzv. změněných stavech vědomí. Změněné stavy vědomí jsou stavy, při nichž člověk jinak vnímá okolní realitu. Mohou se objevit pod vlivem některých omamných a psychotropních látek, při určitých technikách cvičení, dýchání, meditací nebo samovolně v extrémních životních situacích. Zkušenosti z těchto stavů byly již v literatuře hojně popsány a skutečně popisují to, co bychom mohli očekávat.

Velmi zajímavě popsal zážitek rozšíření prostoru a času ve změněném stavu vědomí Jack London ve svém románu "Tulák po hvězdách" popisujícím život vězně odsouzeného na smrt. Tento vězeň byl za trest dozorcí opakovaně pevně sešněrován na mnoho hodin do svěrací kazajky, ale našel způsob jak svou duši osvobodit, přestože jeho fyzické tělo bylo vězněno a mučeno. Pomalu umrtoval své tělo, až se jeho duše byla schopna odpoutat a přenést do minulých životů. Následující popis obsahuje jeho počáteční zážitky:

Nejvíc mě zaráželo zdánlivé zvětšování mozku. Nepřekročil stěnu lebky, a přece se mi zdálo, že jeho povrch je už mimo lebku a rozšiřuje se dál. Bylo to provázáno jedním z nejpozoruhodnějších pocitů nebo zážitků, s jakými jsem se kdy setkal. Čas a prostor, pokud tvořily obsah mého vědomí, se nesmírně rozšířily. A tak, když jsem otevřel oči, abych si to ověřil, viděl jsem, že stěny mé těsné cely se rozestoupily, takže cela se podobá prostorné audienční síni. A zatímco jsem o tom uvažoval, věděl jsem, že se rozestupují dál.

Rozšíření času bylo stejně pozoruhodné. Srdce mi tlouklo jen v dlouhých intervalech. Dostal jsem nový nápad a začal jsem zvolna a bezpečně počítat vteřiny mezi dvěma údery srdce. Zprvu, jak jsem jasně zjistil, uplynulo mezi dvěma údery něco přes sto vteřin. Když jsem však počítal dál, intervaly se prodlužovaly tak, že mě počítání unavilo.³

Je zřejmé, že srdce vyprávěče netlouklo jednou za sto či více sekund, ale subjektivně měl tento pocit, protože jeho subjektivní čas běžel mnohem rychleji, než čas v okolní realitě. Čas či časový interval se pro subjekt rozšířil a stejně tak rozměry okolního prostoru, pokud tvořily obsah jeho vědomí (!). Vědomá („vnitřní“) část psýché vyprávěče se svinovala rychleji než ta, která ležela na okraji jeho vědomé pozornosti, a proto si i rozpínání prostoru uvědomoval.

V případě románu Jacka Londa se jedná o beletrii, která jistě byla upravena dle fantazie autora. Přesto je výše uvedený popis velmi podobný tomu, co skutečně lidé mohou prožít při změněných stavech vědomí.

³ London, J.: Démon alkohol. Tulák po hvězdách. Odeon, Praha 1966, s. 239.

Někdy, aniž bychom přímo prožívali nějaký změněný stav vědomí, např. při velké únavě, kdy už jsme na okraji upadnutí do spánku, můžeme mít pocit stažení vědomí do „tunelového vnímání“. Když ztrácíme vědomí při usínání, můžeme mít pocit, jakoby okolní svět zmizel -propadl se sám do sebe.

3.8 Vnímání okolní reality

Zjistili jsme, že možná skutečně existuje nějaká analogie mezi chováním se elementárních kvantových objektů a stavy jimiž prochází naše psýché. Subjektivní vjem plynutí času nemusí být důsledkem jakési změny rychlosti průběhu elektrochemických reakcí v našem mozku, ale může být dán tím, že v soustavě psýché může, v důsledku kvantově-relativistických efektů, čas plynout jinak než v okolním prostoru. Případné změněné vnímání okolního světa nemusí být halucinací - produktem poruchy činnosti lidského mozku, ale může být opět důsledkem kvantově-relativistických procesů svázaných se soustavou lidské psýché.

Okolní realitu vnímáme pomocí více či méně věrných obrazů, jež se smyslovými kanály přenášejí do mozku a rozvinují se v naší mysli. Díváme-li se na nějaký předmět, energie jeho obrazu v naší mysli není větší než energie fotonů, které nám tento obraz zprostředkovávají. Slyšíme-li nějaký zvuk, opět energie jeho obrazu není větší než energie zvukových vln, které tento zvuk vytvářejí. Obraz nějakého podnětu trvá v naší mysli tak dlouho, jak dlouho proudí našimi smyslovými kanály energie, která ho vytváří. Pak obraz odeznívá - svinuje se.

Obraz podnětu není někde uvnitř naší hlavy, ale jako by se rozvinul v místě, kde se podnět nachází. Naše ruka automaticky zamíří k místu, kde se v naší psýché nachází obraz šálku čaje. Naše hlava se automaticky otočí směrem odkud přichází zvuk. Obrazy okolní reality vnímáme prostorově - existují jakoby mimo nás - existují v mysli přesahující hranice našeho mozku a promítající se do okolního časoprostoru.

Vzpomeňme si na Libetův experiment s drážděním bodu na ruce a bodu v mozkové kůře, který v naší mysli vyvolá podobný pocit. Dráždění bodu na ruce zaregistroval subjekt pokusu dříve než stimulaci bodu v mozku, přestože stimulace bodu v mozku předcházela stimulaci bodu ruky. Z hlediska představy, že pocit dotyku ruky vzniká až když tato informace dorazí do mozku, je výsledek tohoto experimentu nepochopitelný.

Pokud se však obraz podnětu rozvíjí v místě stimulace, je výsledek tohoto experimentu pochopitelný. Stimulace bodu v mozkové kůře, který není inervován a „necítí“ dotyk, se musí nejprve přenést do bodu na kůži ruky, aby se pocit dotyku rozvinul. Je-li podrážděn přímo bod na ruce, rozvíjí se obraz této události v mysli subjektu ještě dřív, než informace dorazí do mozkové kůry a je v ní zpracována.

To, co jsem právě řekl, může znít absurdně. Představme si, že stimulujeme nějaký bod na ruce pokusné osoby. Nyní máme pár milisekund času k tomu, abychom signál putující z ruky do mozku a nesoucí informaci o dotyku přerušili nebo „resetovali“ stimulací mozkové kůry. Když toto provedeme, informace o dotyku ruky do mozkové kůry nedorazí a pocit dotyku se nedostaví. Jak je to ale možné, když bylo před chvílí řečeno, že k rozvinutí pocitu dotyku ruky dochází dřív, než informace o této události dorazí do mozku?

3.9 Komunikace mimo čas

Naprostá většina fyzikálních zákonů je z hlediska toku času dokonale symetrická. To znamená, že tyto zákony by fungovaly stejně nezávisle na tom, zda by čas plynul směrem z minulosti do budoucnosti nebo naopak. Již mnoho let se fyzikové snaží zjistit, co je příčinou toho, že existuje nějaká šipka času. Na toto téma vznikla již řada fyzikálních teorií, které jsou založeny převážně na principu entropie, druhé větě termodynamiky a statistice.

V kvantovém mikrosvětě se směr plynutí času nejeví tak podstatný jako v makrosvětě, jež známe z dennodenní zkušenosti. John Cramer z Washingtonské univerzity v Seattlu navrhnul velmi zajímavý popis, jež vysvětluje chování kvantových systémů pomocí komunikace mezi

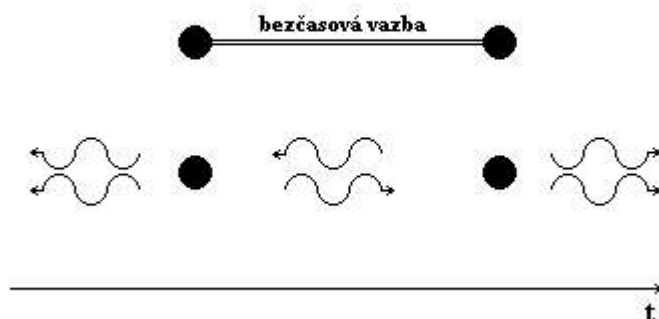
elementárními objekty, která probíhá směrem z minulosti do budoucnosti a také z budoucnosti do minulosti. V konečném výsledku je tato komunikace bezčasová.

Vibrující elektron vytváří elektromagnetické pole, jež by se mělo, dle fyzikální symetrie, šířit ve formě vln směrem do budoucnosti a rovněž i směrem do minulosti. Elektromagnetické vlny šířící se směrem do budoucnosti dobře známe - jsou to například světelné paprsky, které nás zahřívají a umožňují nám vidět. Naopak z elektromagnetickými vlnami šířícími se opačně - z budoucnosti do minulosti - nemáme žádnou zkušenost, přestože by také měly existovat.

Vlny směřující do budoucnosti se nazývají retardované (opozděné - dorazí k cíli později, než jsou vyzářeny ze zdroje). Vlny šířící se směrem do minulosti se nazývají pokročilé (dorazí k cíli dříve, než jsou vyzářeny ze zdroje). Představme si nyní elektron, který současně vyzáří retardovanou i pokročilou vlnu.

Retardovaná vlna směřuje do budoucnosti dokud se neseťká s jiným elektronem, který může její energii pohltnout. Pohlcením energie začne druhý elektron vibrovat a vytvoří své vlastní retardované pole, jež zcela zruší směrem do budoucnosti retardované pole od prvního elektronu. Absorbující elektron však produkuje také pokročilou vlnu, která směřuje zpátky do minulosti, kde se setká s prvním elektronem, který jejím pohlcením začne vibrovat a vytvoří novou pokročilou vlnu, která vyruší jeho původní pokročilou vlnu.

Žádné vlnění postupující v čase za okamžikem pohlcení energie druhým elektronem nyní neexistuje - je vyrušeno. Neexistuje rovněž žádné záření, které by se šířilo zpátky v čase před okamžikem vyzáření energie prvním elektronem. Existuje jen vzájemně zesílená dvojitá vlna mezi oběma elektrony, která je spojuje skrze prostoročas. Protože se zde jedná o komunikaci v obou směrech času, je ve skutečnosti tato komunikace bezčasová.

Tato představa je nejlepším popisem podstaty kvantových jevů, jaká kdy byla vytvořena. Můžeme vyslat elektron do našeho experimentu se štěrbinami a změnit jeho uspořádání, až ve chvíli, kdy elektron proletí štěrbinami, tak abychom zjistili, kterou štěrbinou elektron proletěl. Přesto nikdy elektron neoklameme. Elektron vysílá vlnu do budoucnosti, která se mu vrací do minulosti a svým způsobem ho informuje o tom, jak bude vypadat uspořádání experimentu po celou dobu jeho trvání.⁴

Mají-li tedy lidská duše a její obsahy charakter kvantových objektů, pak obraz dotyku ruky při Libetově experimentu se rozvine v mysli pokusné osoby dříve, než informace o tom dorazí do jeho mozku. Pokusíme-li se přenos této informace do mozku přerušit či „resetovat“, pocit dotyku se vůbec nedostaví - nerozvine se. Vzniká tak jakoby paradox opožděného vědomí, ale přitom žádné opoždění vědomí za smyslovým podnětem neexistuje.

⁴ Gribbin, J.: Schrödingerova koťata. Pátrání po skutečnosti. Columbus, Praha 2001, s. 301-308.

3.10 Vědomí, nevědomí a paměť

Co je to vlastně vědomí? Studium neuronových sítí na tuto otázku odpověď nedalo. Pokud ovšem uvažujeme kvantový model psyché, je odpověď na tuto otázku poměrně jednoduchá. Vědomé je v psyché vše, co je v ní právě rozvinuto. Svinuté obsahy psyché tvoří nevědomí, které prochází skrz prostor a čas. Obsahy nevědomí různých lidí, kteří žijí, žili nebo budou žít se prolínají a některé z nich - tzv. archetypy jsou společné a existují nezávisle na konkrétním jedinci - rozvíjejí se v psyché subjektu ať už si to přeje nebo ne.

S pojmem nevědomí souvisí i paměť. Část obsahu individuálního nevědomí lze označit jako paměť subjektu. Dle standardních vědeckých názorů jsou informace o lidském těle a také lidská paměť zakódovány v jeho mozkových a tělových buňkách. Je známo a prokázáno, že dvojitá šroubovice kyseliny DNA určuje genetické vlastnosti organismu a je odpovědná za tvorbu živočišných kyselin, ale nebylo nikdy prokázáno, že by určovala tvar orgánů a organismů. Rovněž se nikdy nepodařilo nalézt sídlo paměti v mozku - žádné molekuly paměti ani sloučeniny, v nichž by paměť byla zakódována.

Kde tedy paměť je? Podle známého britského biologa pana Ruperta Sheldraka není paměť obsažena v mozku ale v informačním poli vesmíru. Při vzpomínání se ladíme na stav, v němž jsme se nacházeli někdy v minulosti, a rozvíjíme ho ve své psyché. Tato myšlenka je sice odvážná, ale mohla by být správná.

Představme si, že sedíme v zahradní restauraci, popijíme svou oblíbenou značku piva nebo limonádu a pozorujeme okolní přírodu. Sluníčko svítí a příjemně hřeje, stromy kvetou a voní, ptáci zpívají. V psyché vzniká velmi složitý vjem - je v ní současně rozvinuto mnoho informací, které nám poskytují naše smysly. Přestože se nám jeví tento vjem celistvý, mozek informace do něj vstupující, jak už víme, rozkládá do celého spektra dílčích informací.

Pro nás spojitý vjem je v mozku rozložen na informace o zvucích, vůních, teple, chuti, jasu světla, barvě, na informace o tvarech apod. Dnešní věda nedokáže dost dobře vysvětlit, jak dochází k sloučení těchto, na různých místech mozku zpracovávaných informací, do jednoho společného vjemu. Proč se kupříkladu nestává, že by v důsledku různé rychlosti zpracování informací z jednotlivých smyslových kanálů, došlo k jejich posunu? Pro srovnání, můžeme se setkat s tím, že při sledování nějakého filmu si všimneme, že se slova herců nekryjí s tím, jak otvírají ústa, v důsledku toho, že došlo k posunu zvukové a obrazové stopy filmu.

Rozvíjejí-li se obrazy okolní reality v naší mysli ihned, jakmile dosáhnou našich smyslů, je jasné proč vnímáme celistvý vjem okolní reality. Když nějaký informační kanál chybí nebo je poškozen, část vjemu okolní reality se nerozvine (nedostane se do vědomí subjektu), ale zbytek zůstane celistvý.

K tomu, abychom si vzpomněli na náš prožitek v zahradní restauraci stačí nepatrný podnět - pohled na sklenici piva, zpěv ptáků, podobná vůně, podobná scenérie, krásný slunečný den nebo jen touha cítit se stejně příjemně jako tehdy. Podobnost s kteroukoliv částí původního smyslového vjemu může vyvolat vzpomínku. Uchovává-li mozek informace z jednotlivých smyslových kanálů odděleně, pak je otázkou, jak dokáže poznat, že jednotlivé části informací patří k sobě. Musel by také vytvářet a ukládat informace o rozložení souvisejících informací.

V případě kvantového modelu psyché je část nerozdělitelně spojena s celkem. Rozvíjení informací o části znamená rozvíjet současně i informaci o celku. Rozvíjeme-li malou část celku, obraz celku bude neostrý, ale bude existovat. Rozvíjeme-li větší část celku, rozvíjíme také větší část zbytku tohoto celku. Pohlédneme-li třeba na sklenici piva, můžeme si v mysli rozvíjet celou řadu asociací, ale jedna z nich může nést větší emotivní náboj než ostatní. Ta bude zřejmě rozvíjena jako celek.

To znamená, vzpomínáním se ladíme na stav, v němž jsme se nacházeli kdysi v minulosti, a rozvíjíme ho ve své psyché. Rozvíjíme obraz nejen jedné konkrétní události, ale také

celého vesmíru ve stavu, v jakém se nacházel tehdy v minulosti. Pokud bychom byli schopni tomuto obrazu dodat dostatek energie (tj. energii celého vesmíru), rozvinuli bychom současně i minulou podobu celého vesmíru. Naše paměť a vzpomínky pak nejsou, v kvantovém modelu psýché, jen jakousi zakódovanou informací v mozkových buňkách, ale jsou částí časoprostoru samotného. Naše paměť je částí univerzální paměti vesmíru.

Minulost konkrétního člověka, vztažená k němu samému a zaznamenána jeho smysly, se v jeho psýché odráží v obrazech, které se postupem časem svinují. Málo emotivní a nedůležité vzpomínky se svinou. Stačí však malý impuls a emotivně zabarvené vzpomínky opět nabudou konkrétních forem. Přesto vzpomínky jedince jsou pro někoho jiného prakticky nepřístupné. Možnost, náhodného naladění se na ně a rozvinutí v psýché jiného subjektu, je zanedbatelná.

Rozvinutí nějakého obsahu v naší mysli je dáno aktem pozorování. Pozorování lokalizuje obecně nelokální svinutou realitu. Svinutý elektron je rozprostřen v prostoru - není soustředěn v bodě. Rozvinutý - pozorovaný elektron je nepatrně velká částice mikrosvěta. Tento elektron můžeme lapit do nějaké energetické jámy - pasti. Pak je elektron rozprostřen v oblasti, která je dána rozměry této pasti. V této pasti se elektron může vyskytovat jak v rozvinutém stavu, tak i v celé řadě svinutých stavů (viz atom vodíku).

Kvantová struktura naší duše je zřejmě rovněž lapena v jakési energetické pasti, jež vytváří mozek svou elektromagnetickou aktivitou. Tato aktivita umožňuje psýché nabývat celé řady více či méně rozvinutých a svinutých stavů a umožňuje rozvinutí psychických obsahů v naší mysli. Kdyby tato aktivita ustala, kvantová struktura duše by se mohla svinout a přestat sama o sobě existovat nebo by mohla dále existovat za poněkud jiných podmínek.

Smyslové cesty našeho organismu představují „okna“ jimiž se psýché svinuje a zasahuje do okolního prostoru. Obrazy okolní reality se pak mohou rozvíjet v naší mysli. Přitom se aktivují různá mozková centra a vytváří se určitý vzorec mozkové aktivity. Tento vzorec se váže k podnětu, který ho vyvolal, a spolu s ním vytváří jeden celek - strukturu vzpomínky. Vzpomínka na minulou skutečnost pak může být vyvolána jak podobným vnějším podnětem, tak i podobným vzorcem mozkové aktivity nezávisle na vnějším podnětu.

Obsahy původně rozvinuté v naší mysli či jejich části mohou být „lapy“ do energetické pasti mozku a nemohou se zcela svinout. To umožňuje jejich snadnější opětovné se rozvinutí, než kdyby se zcela svinuly do časoprostoru. Tyto vázané obsahy zřejmě vytvářejí naši paměť. Obsahy psýché, které se svinuly a nejsou přímo vázány na náš mozek, mohou být v naší mysli opětovně také rozvinuty, ale naladění se na ně je mnohem obtížnější. Tyto vzpomínky se daří někdy vyvolat například pomocí hypnózy a technik hlubinné psychologie.

Možnost opětovného rozvinutí určitého obsahu psýché závisí rovněž na míře emotivního náboje, který je s ním svázán (na energetickém obsahu vzpomínky). Záleží samozřejmě také na tom, jak často je určitý obsah psýché opakovaně aktivován. Každá aktivace - připomenutí si - zvyšuje energii vzpomínky a její vazbu na náš mozek. To prakticky znamená, že chceme-li si zapamatovat (naučit se) nějakou novou informaci, která pro nás nemá emotivní náboj, musíme si ji mnohokrát zopakovat.

Dojde-li k poškození některých částí mozku (například hypotalamu a talamu) a také jejich energetické struktury, může dojít k poškození schopnosti člověka zapamatovat si nově přijaté informace po dobu delší než asi jednu minutu. To znamená, že patrně nedojde k vytvoření se vzorce charakterizujícího mozkovou aktivitu v souvislosti s vnějším podnětem a tak dojde ke svinutí se celého obsahu psýché. Vzpomínky pocházející z doby před vznikem tohoto druhu poškození, které tento vzorec měly vytvořeny, se mohou uchovat.

V této souvislosti by určitě bylo zajímavé provést výzkum, jež by ukázal, zda lze u takto postižených lidí vyvolat některé jejich „ztracené“ vzpomínky pomocí podobných emocionálně zabarvených podnětů nebo pomocí technik hlubinné psychologie. Pokud by si subjekt dokázal třeba jen částečně vzpomenout (vědomě či nevědomě), znamenalo by to, že jeho vzpomínky existují, přestože si jich není vědom a není je schopen rozvinout ve své mysli.

3.11 Myšlení a emoce

Neurony vytvářejí v mozku elektrické potenciály umožňující rozvinout obsahy psýché po potřebnou dobu. Zvýšená aktivita neuronů vede k svinování psýché jako celku a rozvinování jejich obsahů. Šíření neuronových vzruchů nevytváří myšlení jako takové, ale spíše vytváří podmínky pro myšlení v nám známé podobě a pro ovládnání našeho těla.

Obsahy naší psýché nejsou statické. Neustále se mění a vyvíjejí - stejně jako svět kolem nás. Starý obraz, představa, vzpomínka či myšlenka v naší mysli se svinuje a místo něho se rozvíjí nový obraz, který nějakým způsobem navazuje na starý obraz. Pokud by naši mysli tyto obsahy jen „proplouvaly“, charakter našeho vědomí by byl pouze pasivní. Nic bychom svou myslí neovlivňovali - naše mysl by byla vědomá, ale nemyslicí.

Rozvinutí určitého obsahu v naší mysli znamená, že je mysl schopna provádět pozorování a pasivně či dokonce aktivně ho ovlivňovat. Je experimentálně dokázáno, že elektron, který je nepřetržitě pozorován, není schopen přejít z jednoho kvantového stavu do druhého - tj. není se schopen svinout. Pouze ve stavu svinutí se může veškerá realita kolem nás měnit. Její původní podoba se svinou a místo ní se rozvíjí podoba nová. Tak se svět mění a vyvíjí.

Samotným prodloužením či zkrácením doby pozorování je schopna mysl ovlivňovat vývoj psychických obsahů. Svinující se obsah v naší mysli uvolňuje energii, jež byla svázána s jeho rozvinutím. Tato energie může rozvinout celou řadu podobných obsahů - vyvolává asociace. Některé obsahy psýché mohou mít charakter vzorů, které řídí zpracování a vyhodnocování informačních obsahů v naší mysli. Porovnání nových informací se zkušeností subjektu může pak aktivovat osvědčené vzory reakcí na daný podnět.

Kvantový model psýché posouvá úroveň zpracování informací z úrovně sofistikovaného výpočetního systému počítače o úroveň výš. Nehmotné informace zpracovávané počítačem jsou nahrazeny hmotnými (kvantovými) obsahy. Nehmotný software počítače řídící výpočet, je zde zastoupen hmotnými obsahy představující vzory, které ovlivňují vývoj informačních obsahů svým tvarem v kvantovém poli.

Zatímco data a programy v počítači jsou statické a nemění svou podobu, nejsou-li přepsány jinými daty, obsahy psýché jsou velmi dynamické a neustále procházejí procesem svinování a rozvinování. Přitom se neustále mění množství energie, které je s nimi spojeno. Proto počítač nikdy nevyprodukuje pocit vědomí v sobě samém - nikdy si nebude vědom toho, co se v něm děje. Žádný počítač či mechanický robot sám od sebe neoživne.

Naopak, protože rozvinutí obsahu v psýché je úzce spojeno s aktem jeho pozorování, je zřejmé odkud pocit vědomí vyplývá. Není to něco vytvořeného evolucí živých organismů - je to fyzikální skutečnost existující sama o sobě rozvinutá v živých organismech na kvalitativně vyšší úroveň. Touto vyšší úrovní je schopnost vědomého zpracování informací, jež nazýváme myšlením.

Protože je s obsahy psýché vždy spojeno určité množství energie, každé jejich svinutí je procesem uvolnění energie. Ta může rozvinout další obsahy – obrazy, představy, myšlenky, určité způsoby jednání a reakce na daný podnět. Obsah naší mysli, který má více energie, je schopen v nás vyvolat bouřlivou reakci. Jiný se jen tak rozplyne bez povšimnutí. Emoce jsou tedy zřejmě důsledkem energetických pochodů v naší psýché. Počítač nijak nereaguje na tok informací, pokud pro něj neznamenají pokyn provést nějakou konkrétní činnost. Jsou pro něj všechny stejně „chladné“. Naproti tomu každá představa v naší mysli má svou emotivní váhu. Počítač proto není a nikdy nebude schopen prožívat žádné emoce.

3.12 Iluze nebo skutečnost?

Když se díváme na nějaký film v televizi nebo v kině máme pocit, že sledujeme spojitý tok děje. Přesto film, na němž je tento děj zaznamenán, obsahuje pouze 25 políček na časový úsek jedné sekundy. To znamená, že dvě události následující (rozvinuté) v naší mysli po sobě

s odstupem 40 milisekund a méně již přestávají být diskrétní, začínají se vzájemně ovlivňovat a vytvářejí pro subjekt spojitou skutečnost.

Pokud by mozek pracoval jako počítač, znamenalo by to, že z nějakého důvodu provádí interpolaci - ze dvou krajních hodnot vypočítává prostřední. Otázkou je, proč by to měl dělat? Proč by měl provádět nějaký výpočet, jež není nezbytný pro přežití organismu? Obraz reality, která se neustále odehrává kolem nás, je mnohem spojitější. Film je vynález starý pouze něco přes sto let. Nic podobného v přírodě neexistuje.

Jsou-li ovšem obrazy okolní reality rozvinuté v naší mysli hmotné struktury zakřivující prostor, pak dojde-li k jejich dostatečnému přiblížení, začnou tyto struktury spolu interagovat; zvláště, je-li mezi nimi krátký okamžik, kdy ani jedna z nich není pozorována a obě se svinují. Jeden obraz se svinuje směrem do budoucnosti a druhý směrem do minulosti. Jejich svinování je omezeno přítomností a polohou druhého obrázku. V meziprostoru mezi obrázky pak dojde k jejich prolnutí a vzájemnému složení. Tak jednoduše a přirozeně vznikne spojitý přechod od obrázku k obrázku v mysli subjektu.

Není vše ale tak jednoduché, jak se na první pohled může zdát. Představme si, že se nám před očima střídají pouze dvě barvy - modrá a žlutá. Pokud se tyto barvy střídají pomalu, jsme schopni vzájemně rozlišit. Když se ale rychlost střídání zvýší nad určitou mez, přestaneme vidět dvě barvy, ale uvidíme pouze jednu - zelenou. Ze dvou obrazů (in-forem) v naší mysli se stal jen jeden vytvářený dvěma různými kvanty energie.

Co se však stane, když dva obrazy vzájemně nepřekryjeme, ale necháme je rozvinout se malý kousek od sebe? Představme si, že osvětlíme na okamžik dlouhý asi 150 ms malý bod. Potom na 50 ms zhasneme a následně osvětlíme na 150 ms jiný bod ležící kousek od prvního bodu. Znovu zhasneme a opět osvětlíme první bod a tak dokola. Co uvidíme? Kupodivu nám nebude světlý bod před očima skákat z místa na místo, ale budeme mít pocit, že se pohybuje spojitě sem a tam. Zdá se, že „mozek“ v okamžiku zhasnutí vytváří „halucinaci“ pohybu.

Opět se naskytá otázka, proč mozek něco takového dělá. Proč prokládá dva obrazy v jeho mysli řadou dalších stejných pouze posunutých obrazů, aby vyvolal iluzi pohybu? Co když však mozek nic takového nedělá, ale obrazy rozvinuté v psýché se tak přirozeně chovají? Jen si představme, že obraz prvního bodu představuje in-formu, která se svinuje. Rozpíná se do prostoru a přitom v každém bodě, do něhož svinující se in-forma dospěla se rozvíjí obraz původního objektu, který se ihned také svinuje (Huygensův princip šíření vln).

Když svinující se obraz prvního bodu dospěje do místa, kde se setká s obrazem druhého bodu, přestane se svinovat a rozvine se (akt pozorování). Vytvoří světlý bod v časoprostoru těsně před obrazem druhého bodu. Před tímto světlým bodem (myšleno prostorově i časově) se rozvine také obraz prvního bodu a tak dále, až vznikne posloupnost světlých bodů v řadě i v čase od obrazu prvního bodu k obrazu druhého bodu.

Nyní si představme, že jeden z našich bodů je modrý a druhý žlutý. Jakou barvu bude mít řada bodů mezi nimi? Bude se měnit od modré, přes zelenou až ke žluté? Vůbec ne. Budeme mít pocit, že bod prudce uprostřed své dráhy mění jednu barvu ve druhou - modrou ve žlutou. Jak to vysvětlit? Jak můžeme vnímat správnou barvu dříve, než se skutečně objeví? Vkládá ji „mozek“ zpětně do své „halucinace“ pohybu? Nebo to funguje jinak?

Musíme si uvědomit, že nejen obraz prvního bodu se svinuje, ale rovněž i obraz druhého bodu se svinuje. Svinuje se nejen směrem do budoucnosti ale také směrem do minulosti. Tam se setkává s obrazem prvního bodu a rozvíjí se bod po bodu od poloviny dráhy mezi oběma body směrem od minulosti do budoucnosti. Obrazy obou bodů se nepřekryjí, protože jejich setkání ukončuje proces svinování a vede k jejich rozvinutí.

Výše popsaný typ experimentu pochází od pana D. C. Dennetta. Od něho pochází rovněž následující pokus. Před subjektem je osvětlen bleskovým světlem obraz disku avšak pouze na tak dlouho, aby byl schopen správně popsat, co viděl. Je-li následně osvětlen bleskem druhý obraz - prstenec, obklopující skvrnu, kterou prve vytvořil osvětlený disk, výsledným efektem je u subjektu vymazání vjemu prvního obrazu z jeho paměti.

Vzpomeňme si na superpozici dvou retardovaných (nebo pokročilých) vln (3.9), které se vzájemně vyrušily. Retardované vlny svinujícího se obrazu disku v psýché subjektu se mohou složit s retardovanými vlnami svinujícího se obrazu prstence tak, že se vzájemně z části nebo úplně vyruší. Retardované vlny disku zmizí takřka úplně a prstence částečně. Subjekt si po té nedokáže vzpomenout na první objekt, protože ho nemá z čeho rozvinout ve své mysli.

Zároveň by mělo platit, že obraz disku a prstence se vzájemně částečně vyruší i vzhledem k minulosti (interakce pokročilých vln). Tedy, kdyby existoval jasnovidce, který by dokázal dobře předvídat budoucnost tak, že by rozvínoval ve své mysli předobraz budoucích událostí, zřejmě by zde narazil na problém, že by nebyl schopen předpovědět, co se odehraje v příštím okamžiku ze stejného důvodu, proč si subjekt nevzpomene na to, co před chvílí viděl.

3.13 Obsahy psýché a ovládání činnosti těla

V předchozí části knihy jsem se zmínil o neglektu - funkčním poškození mozku, které má za následek ztrátu schopnosti vnímat levou polovinu prostoru a mnohdy i levou polovinu těla. Pacient s tímto poškozením „nevidí“, že levá část hrníčku je ulomená. Neuvědomuje si levou část obrázku, ale je ji schopen prstem správně obtáhnout. Nevnímá dotek na levé straně svého pravého zápěstí, má-li dlaň otočenou směrem nahoru, ale cítí ho, otočí-li dlaň směrem dolů.

Pracuje-li lidský mozek jako počítač, jak by mohl například jednou dotek zápěstí necítit a pak zase cítit? Spíše zde dochází k tomu, že obraz okolní reality a těla pacienta v jeho psýché není možno po dostatečně dlouhou dobu udržet rozvinutý; a to konkrétně vždy jeho levou část (vzhledem k poškození pravé strany mozku). To, že je pacient schopen například obtáhnout obrázek, jehož levou část nevnímá, znamená, že obraz podnětu v psýché existuje, ale není ho možno podržet rozvinutý po tak dlouhou dobu, aby si ho subjekt uvědomil.

Říká se, že v mozku existují nějaké vnitřní mapy a obrazy, které nám umožňují provádět přesné a koordinované pohyby. Nikdo ale neví, jak tyto mapy vypadají a jak je mozek vytváří. Řekněme, že chceme natáhnout pro tužku ležící na stole kousek od nás. Okamžitá vzájemná poloha našich očí, hlavy, těla, paže a ruky nehraje pro zvládnutí tohoto pohybu zvláštní roli. Takový úkol dokážeme obvykle hravě bez přemýšlení splnit. Naskýtá se otázka, zda mozek řeší tuto úlohu pomocí nějakého složitého výpočtu nebo zda existuje nějaký snadnější způsob, jak lze takovýto úkol zvládnout.

Představa požadovaného pohybu vzniká dřív, než se realizuje pohyb samotný. Předobraz pohybu neexistuje jen v naší hlavě, ale v prostoru, kde se má pohyb uskutečnit. Neprobíhá zde žádný výpočet, pouze se porovnává představa žádoucího pohybu se skutečností. Neexistuje tu proto ani zpoždění související s délkou výpočtu. Pohyb není řízen odněkud z mozku, ale řídí ho tvar rozvinutý v psýché. Tento tvar působí na každou buňku těla podílející se na pohybu. Ovlivňuje šíření nervových impulsů, jež aktivují svaly žádoucím způsobem. Nepatrná energie předobrazu pohybu řídí pohyb energie, která tento pohyb provádí.

Není jisté bez souvislosti, že lidé, kteří přišli o nějakou končetinu, často v této neexistující končetině pociťují různé vjemy, jako je svědění a bolest. Mají pocit, že končetinu nadále mají, přestože není vidět. Fantómové končetiny, jak se nazývají, se chovají „stejně“ jako normální končetiny. Při pohybu se hýbou a zdánlivě je jimi se možno dotknout i předmětů okolo.

Tento jev má patrně význam pro proces hojení. Fantómová končetina ovlivňuje proces hojení a pohyb stavebních elementů živé tkáně tak, aby byl obnoven původní tvar organismu. U některých živočichů, jako je třeba mlok, může zřejmě takto dojít až k dorostení chybějící části těla. Člověku bohužel nové části těla nedorůstají. Fantómový jev však nejspíš ovlivňuje proces hojení. Zřejmě existuje pravzor tvaru lidského organismu a jeho vitálních funkcí. Je-li poškozen (svinut) objeví se nemoc, jeho aktivace (rozvinutí) má léčebný efekt.

Po ztrátě končetiny či zranění se psýché zřejmě snaží maximálně aktivizovat fantómový tvar končetiny, takže se objevuje jeho vjem. Tento pocit se může časem zesilovat a zvyšovat se citlivost „neexistující“ končetiny. Zároveň dochází jakoby k její kontrakci, což opět svědčí o tendenci tento tvar v psýché rozvinout.

3.14 Halucinace

U duševně nemocných lidí, alkoholiků, narkomanů a velmi výjimečně i u zcela zdravých lidí se mohou objevit sluchové, vizuální, čichové i hmatové halucinace. Člověk vidí, slyší, cítí něco, co ostatní lidé a přístroje nevnímají. Samovolně se v jeho mysli rozvíjejí obsahy, které mohou vypadat stejně jako lidé, zvířata či věci, které se běžně vyskytují v jeho okolí. Často je pak nedokáže rozlišit od skutečných lidí a objektů.

Vzpomínám si, jak ještě na vysoké škole při přednášce z optiky, jeden můj kolega vstal a řekl přednášejícímu, že si vymýšlí, že to, co píše na tabuli je špatně. Přednášející strnul stejně jako i my studenti a nervózně začal hledat chybu – žádnou nenašel. Onen kolega však trval na tom, že je to špatně a že jsme se na něj smluvili. Prý jsme se domluvili, že učitel bude povídat nesmysly a my mu to budeme jako věřit, abychom si udělali z něho srandu.

Tento náš kolega strávil následující rok na psychiatrické léčebně s diagnózou paranoidní schizofrenie, kde se musel podrobit léčbě elektrošoky a chemickými preparáty. Po roce léčení se sice vrátil do školy, ale měl úplně cizí hlas a jeho mysl byla jakoby omezená a zpomalená. Postupně se to sice lepšilo, ale bylo to vskutku děsivé. Postupně nám začal vykládat, jak se tehdy cítil. Začalo to, když se přes víkend na kolejích učil a učil, až zjistil, že se nemůže přestat učit a tak se učil dál... Tehdy na hodině uslyšel hlasy, které se na něj domlouvali. Bylo to tak skutečné, že jim uvěřil... Pak vše již vzalo rychlý spád...

Bohužel v tomtéž roce jsem se setkal s jedním medikem, který posléze skončil v léčebně se stejnou diagnózou. Doslechl se, že nějaký student fyziky se zajímá o nezvyklé věci týkající se lidské psychiky. Pozval mě tedy na návštěvu. Pokud mohu soudit byl to velice sympatický a chytrý student třetího ročníku medicíny. Zajímal se o zdravou výživu a akupunkturu. Moc mi toho neřekl, možná se bál, že bych se mu mohl smát. Věřil však tomu, že existuje ještě jiná realita, která, alespoň pro něj, je stejně skutečná, jako ta naše.

Existuje nádherný film „A Beautiful Mind“ o životě matematického génia Johna Forbese Nashe, Jr., který si dlouho dobu vůbec neuvědomoval, že někteří lidé, kteří v jeho životě hrají důležitou roli, nejsou skuteční. Prodělal sice léčbu, ale přeludy se vrátily. Podařilo se mu si uvědomit, že nejsou skuteční, protože nestárnou. Jeho přeludy se sice stále snažili přitahovat na sebe jeho pozornost, ale protože je začal ignorovat, ztratili nad ním moc a on byl schopen se vrátit do relativně normálního života, pokračovat ve své práci a získat Nobelovu cenu.

Nikoho z těchto lidí bych se neopovážil označit slovem blázen, které mnozí lidé tak často neuváženě používají. Podle mne všichni tito lidé byli a jsou vysoce inteligentní, mají velkou mozkovou kapacitu, která jim umožňuje v jejich mysli rozvinout řešení problémů, která jsou jiným lidem zcela nedostupná. Bohužel tato velká kapacita a energie jejich psýché není zcela pod kontrolou vědomého ega a je schopna samovolně rozvíjet jisté parazitní obsahy jejich nevědomí, jimž tak umožňuje jistou formu jakoby autonomní existence.

Je otázkou tedy, je-li u podobných případů vždy nutný velmi násilný lékařský zákrok, jež odebere postiženým energii vytvářet halucinace i tvůrčím způsobem pracovat a normálně žít. Zda není potřeba spíše pomoci slabé lidské mysli uvědomit si rozdíl mezi rozvinutými obrazy vnější reality a rozvinutými psychickými obrazy do vnější reality. Tyto halucinogenní obrazy potřebují ke své existenci pozornost svého tvůrce. Mají-li ji hodně, ovládnou svého nositele. Přestane-li se jim věnovat, ztratí svůj ničivý vliv a odsunou se do pozadí.

Kromě halucinací zdánlivě reálných mohou mít nemocní lidé samozřejmě i halucinace, které mají montážní charakter – jsou poskládané z více částí reálných lidí, zvířat a věcí tak, že dohromady vytvářejí neexistující bytost či objekt; mohou existovat démonické, archetypální či náboženské představy nebo i zcela pomatené bludné představy. Výjimečně se mohou také objevit halucinace kolektivní společné více lidem.⁵

Samotné zvýšení tělesné teploty (zvýšení energie psýché) může vést k zvýšení schopnosti psýché rozvíjet v mysli subjektu psychické obsahy. Energie, která byla prve maximálně

⁵ Viz Vondráček, V., Holub, F.: Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. Columbus, Bratislava 1993, s. 112.

schopna rozvinout v mysli subjektu slovní pojem je najednou schopna rozvinout i vizuální obsah tohoto pojmu. Dobře to vystihují slova A. Huxleyho:

„Slyším-li slovo kráva, nemusím nutně vidět krávu stát před sebou. Stoupne-li však moje tělesná teplota o 3°, změní se můj proces myšlenkový. Začnu myslet ve vizuálních představách. Pojmy se změní v obrazy, které ostře přede mnou vystupují. Jsou to pohyblivé obrazy, plné vlastního života a téměř nezávislé na mé vědomé vůli. Každý obraz určí, jak bude vypadat ten následující, obrazy se řadí k filmovému pásu, který se odvinuje podle soukromé logiky mé fantazie.“⁶

Halucinace mohou být důsledkem nejen nějakého problému psyché, ale často i důsledkem nějakého těžkého poškození mozku vlivem úrazu, defektu, alkoholu nebo drog. Pak už jejich léčba není možná bez odstranění příčiny – poškození mozku (je-li to možné). V těchto velmi těžkých případech poškození mozku narušuje činnost psyché a její schopnost řídit rozvíjení psychických obsahů.

V každém případě halucinace jsou spíše důsledkem snížené schopnosti psyché ovládat tok rozvíjející energie než produktem špatné činnosti „mozkového počítače“. Žádný výpočetní systém totiž nemůže při své poruše produkovat novou kvalitu – psychické obrazy, které jsou pro subjekt stejně skutečné jako vnější realita.

⁶ Huxley, A: The doors of perception. Harper, New York 1954 (/105/ str. 52).

4. Inteligentní vesmír

Konečně pak fyziky i astronomové čím dál tím více zaráží zjištění, že mnoho fyzikálních veličin je v podivuhodném vztahu k prostému faktu, že my lidé na Zemi můžeme existovat. Ukazuje se totiž, že by stačilo velmi nepatrně změnit hodnoty některých fyzikálních konstant (konstanty gravitační, Planckovy, jemné struktury, poměr hmotností neutronu a protonu, rychlosti světla atd.), abychom dostali vesmír sice fyzikálně možný, leč zcela určitě bez života a zejména bez myslícího života.

Jiří Grygar

(Vesmírná zastavení)

Doposud jsme se věnovali vztahu mozku a lidské duše. Lidský mozek je velmi důmyslný a geniálně vytvořený orgán, ale přesto nemusí být tím, co v nás vnímá svět, přemyslí a prožívá emoce. Je možné, že člověk má také duši, jež překračuje hranice a omezení lidského mozku. Nevíme však dosud zda lidská duše je pouze produktem činnosti lidského mozku, který může existovat jen po dobu života subjektu, nebo zda lidská duše má mnohem obecnější charakter, který nevyplývá přímo z existence konkrétního jedince. Nevíme také zda může existovat něco vyššího a dokonalejšího, než je lidská duše.

4.1 Antropický princip

Zjištění, že náš vesmír je uspořádán právě tak, aby v něm mohl vzniknout inteligentní život, se říká antropický princip. Představte si, že jste studenty teoretické fyziky v posledním semestru studia. Vaši profesori vám během studia sdělili veškeré známé fyzikální poznatky o vesmíru a dali vám k dispozici ty nejmodernější počítače a programy pro modelování vzniku různých typů vesmírů. Dosud vám však nesdělili žádné hodnoty fyzikálních konstant. Vaším úkolem při závěrečném testu je nyní proto tyto konstanty vypočítat.

Na první pohled se může zdát, že tento úkol je nesmyslný, protože do fyzikálních rovnic se dá zapsat nekonečné množství hodnot konstant. Proč by například konstanta rychlosti světla ve vakuu nemohla mít hodnotu místo 300.000 km/s třeba 500.000 km/s nebo jen 100 km/hod? Principiálně tomu přece nic nebrání. Přesto je tu jeden „malý“ rozdíl. Ukazuje se, že pokud by fyzikální konstanty byly třeba jen trochu jiné, než jsou, mohl by sice vzniknout nějaký vesmír, ale zcela jistě by se v něm nemohl vyvinout život a to především myslící život.

Při jiném „nastavení“ základních fyzikálních konstant by se například nemusely objevit stejné typy interakcí, vesmír by nemusel být tak homogenní, jak je. Nemusely by vzniknout hvězdy a planety ani široké spektrum prvků, které známe. Nemusely by ani vzniknout složité sloučeniny nutné pro vznik forem života, jak ho známe. Také by se mohlo stát, že by prostě na vznik myslícího života při jiném spektru fyzikálních konstant nebylo dost času.

Principiálně tedy k tomu, aby naši studenti fyziky dokázali velmi přesně stanovit všechny fyzikální konstanty „stačí“, aby si uvědomili, že existují. Je velmi zajímavé a pozoruhodné, že z pouhého faktu, že existujeme, bychom teoreticky mohli celkem přesně odhadnout hodnoty mnoha fyzikálních konstant, i když prakticky to samozřejmě tak snadné není.

Pravděpodobnost, že by vesmír náhodně vznikl v pro nás přijatelné a obyvatelné formě je, dle současných vědních poznatků, zanedbatelně malá. Tak malá, že ji snad ani není možné číselně vyjádřit. Vysvětlení formou neuvěřitelné náhody nebo typu, že existuje nekonečně mnoho různých vesmírů s různými fyzikálními zákonitostmi a my existujeme právě v jednom takovém vesmíru, kde jsou podmínky vhodné pro život, nejsou ani přesvědčivá ani přínosná.

Spíše se snaží "zalátat" trhlinu v jinak vědecky poměrně uceleném popisu vesmíru. Je ovšem také pravda, že kdyby tento vesmír byl jiný, zřejmě bychom tu nebyli a nepozorovali bychom ho. Tj. ani náhodný vznik vesmíru vhodného pro existenci lidí nelze vyloučit.

Zanedbáme-li pravděpodobnost náhodného vzniku antropického vesmíru a nebudeme-li se odvolávat na teorii mnoha vesmírů, musíme připustit, že naše existence je produktem jevů a zákonitostí, které ještě příliš dobře nechápeme. Skoro to vypadá, jakoby si „vesmír“ vznik života a existenci lidí dopředu naplánoval.

Pokud se život vyvinul ve vesmíru jen zcela náhodou, pak existence lidí v tomto vesmíru představuje pouze bezvýznamnou anomálii, která se už nikdy více nemusí opakovat. To, že se nám vesmír jeví, jako by vznik myslícího života připravil a naplánoval, je možno vysvětlit tak, že kdyby byl vesmír jiný, zcela jistě bychom neexistovali a nemohli bychom ho proto ani pozorovat. Nevznikl-li ale život náhodou, pak se však musíme ptát, proč tomu tak je. Byl snad náš vesmír stvořen? Existuje nějaká vyšší nadčasová Inteligence, která stvořila náš svět? Malá i velká světová náboženství jsou o tom přesvědčena. Je to však pravda?

Astronomové tvrdí, že pokud byl náš vesmír stvořen, tak od chvíle stvoření se vyvíjí v souladu s fyzikálními zákony bez pozorovatelných "nadpřirozených" zásahů do jeho vývoje. Jediným skutečně sporným místem tohoto tvrzení je proces vzniku a vývoje života na Zemi, který je rovněž buď dílem neuvěřitelné shody náhod nebo vznikl v důsledku tvůrčího zásahu oné vyšší Inteligence. Naskytá se otázka, zda tato vyšší Inteligence má „nadfyzikální“ charakter nebo je-li součástí vesmíru jako takového a principů, které v něm platí.

Osobně se domnívám, že existuje-li tato vyšší kosmická Inteligence, pak je spjata s fyzikální strukturou vesmíru a fyzikálními procesy v něm probíhajícími než s "nadfyzikální nadskutečností". To znamená, že působí v rámci fyzikálních zákonů a podstata její existence spočívá na stejném základě jako cokoliv jiného na světě. Tento názor velmi pěkně vyjádřil teolog Paul Tillich slovy:

Jestliže nemůže být o Bohu řečeno, že existuje způsobem, kterým existuje cokoliv jiného ve světě, pak se nedá o Bohu říci, že skutečně existuje.⁷

Důležité je zde to, že pokud vesmírná Inteligence existuje a je fyzikální podstaty, pak je principiálně zkoumatelná a poznatelná. Pokusíme-li se zkoumat tuto variantu, můžeme objevit skutečnosti, které vnesou do života lidí novou kvalitu. Zjistíme-li, že však tato možnost není smysluplná, pak nebudeme na tom hůř než předtím. Stále budeme moci věřit, že vesmír vznikl náhodou či intervencí nadpřirozené Inteligence.

Pokusme se nyní zjistit, zda je možné, aby dříve než proběhla evoluce vědomí na Zemi a vznikl zde první člověk, vznikla nějaká duševní struktura v globálním měřítku ve vesmíru. Ten by pak sám o sobě představoval inteligentní Bytost se schopností se neustále vyvíjet.

4.2 Schrödingerova kočka

Existuje slavný myšlenkový pokus nazvaný Schrödingerova kočka. Do zcela, od okolního světa, izolované schránky je umístěna kočka a puška, která míří na kočku. Její spoušť je svázaná s radioaktivním jádrem. Puška vystřelí, když se jádro rozpadne. Pravděpodobnost, že se to stane za dobu poločasu rozpadu jádra je padesát procent. Když se, po této době, schránka otevře, najdeme kočku buď živou nebo mrtvou. Před otevřením schránky je však kvantový stav kočky směsí stavu mrtvé kočky se stavem, v němž je kočka živá. Tato situace se zdá být absurdní. Kočka přece nemůže být napůl zastřelená a napůl nezastřelená.

Zdánlivá absurdita tohoto experimentu vyplývá z naší zkušenosti s běžnou realitou, v níž každý objekt má určitou jednoznačnou historii. Základní myšlenkou kvantové mechaniky však je, že realitu je třeba nazírat zcela jinak. Objekt nemá jednu určitou historii, ale všechny možné historie do chvíle, než je provedeno pozorování.

⁷ Raeper, W., Smithová, L.: Úvod do světa idejí. Vyšehrad, Praha 1994, s. 38.

Ve většině všech možných případů se pravděpodobnost určité partikulární historie vyruší s pravděpodobností odpovídající nějaké jiné málo odlišné historii. V některých případech se však pravděpodobnosti sousedních historií navzájem zesilují. Je to právě jedna z takovýchto zesílených historií, kterou vnímáme jako historii objektu. V případě Schrödingerovy kočky máme dvě zesílené historie. V jedné je kočka zastřelena - mrtvá, v druhé zůstává živá. Podle kvantové teorie mohou obě možnosti existovat paralelně.

V této abstrakci se hmotná skutečnost ve tvaru kočky rozpadá na dvě hmotné skutečnosti - dvě kočky, které existují vedle sebe. Energie jedné kočky se "rozlila" do dvou možných obrazů kočky. A to vše jen proto, že jsme se na kočku nedívali. Pokud bychom ji neustále pozorovali, tak by se z ní nikdy nestaly dvě a nebyla by ani zastřelena. Jaký je tedy rozdíl mezi tím, zda se na kočku díváme nebo ne?

Podle kvantové fyziky je **výběr konkrétní historie objektu dán okamžikem, kdy je uskutečněno pozorování**. Pozorováním dojde ke zhroucení vlnové funkce, která obsahovala všechny možné historie, čímž se realizuje pouze jedna jediná možná historie, jež odpovídá pozorované skutečnosti. Tento výběr historie se projeví současně v celém časoprostoru.

Dá se ukázat (tzv. watch dog experiment), že lze nepřerušovaným pozorováním zabránit přechodu atomu z jednoho kvantového stavu do druhého. To fakticky znamená, že neustálým pozorováním stavu kočky bychom mohli zabránit rozpadu atomu a následnému smrtícímu výstřelu. Kdybychom ale jen na zlomek sekundy mrkli a tím přerušili pozorování, pak by se atom mohl rozpadnout a kočka by byla zastřelena. To bychom ovšem zjistili až po otevření očí. Mezitím by existovaly obě možné historie stavu kočky. Byla by současně mrtvá i živá.

Pozorováním dochází k rozvinutí pozorované části objektu. Pokud trvá pozorování, nemůže se sledovaná část objektu svinout, a proto ani se rozvinout v jiném kvantovém stavu. Pozorovaný objekt nemůže přejít během pozorování z jednoho kvantového stavu do druhého. Nemůže dojít k excitaci atomu ani k jeho rozpadu.

Myšlenkový experiment Schrödingerova kočka předpokládá, že pozorování je dokonáno teprve, když je zaznamenáno vědomým pozorovatelem. Samotná přítomnost kvanta záření se nepovažuje za dostačující k výběru určité historie. Dopadne-li toto kvantum na stínítko pozorovacího přístroje, pak by i tento přístroj nesl v sobě zaznamenané obě historie, dokud by se na něj nějaký člověk nepodíval. Nechceme-li toto nepříliš smysluplné tvrzení přijmout, musíme vzít na vědomí, že nejen člověk, ale i veškeré hmotné objekty jsou schopny provádět pozorování. Vzhledem k tomu, že vesmír je vnitřně spjatý a nerozdělitelný, můžeme také říct, že **vesmír jako celek je schopen provádět pozorování**.

Pozorování se může uskutečnit formou přenosu kvanta záření nesoucího informaci mezi objektem a subjektem pozorování. Pozorováním dochází k rozvinutí pozorované části jednoho objektu vůči druhému objektu (subjektu). Energie předaná objektem subjektu rozvine "uvnitř" subjektu více nebo méně dokonalý obraz objektu. Do okamžiku, než k tomu došlo se možné stavy objektu a jeho možné historie mohly volně prolínat a měnit vratnými procesy. **Okamžikem pozorování se zaznamenaný stav či historie stávají nevratnými**.

4.3 Podmínky evoluce vědomí ve vesmíru

Jaké vlastnosti by musel mít vesmír, abychom mohli uvažovat, že v něm probíhají nějaké duševní procesy? Základní podmínkou zcela jistě je, aby vesmír fungoval jako vnitřně spjatý celek, aby se informace mohly šířit z jednoho jeho konce na druhý dostatečně rychle - tak rychle, aby byl vesmír schopen uskutečnit duševní pochody v reálném čase. Musel by být také mít svou vlastní paměť. Rovněž by musel být schopen odrážet realitu, vytvářet představy a mít svou fyzickou i psychickou formu. Musel by být schopen vnímat - provádět pozorování. Základ jeho psychiky může být nevědomý, ale z tohoto nevědomí by se mělo rodit vědomí a

inteligence jako vlastnost spjatá s celým vesmírem. Vesmír by musel mít také schopnost se samoorganizovat a tvořit - vědomě ovlivňovat a vytvářet realitu. Je to vůbec možné?

To ovšem není vše. Již na počátku svého vzniku by musel být vesmír dostatečně vědomý a inteligentní, aby „nastavil“ konstanty a vytvořil podmínky pro vznik vysoce uspořádané živé hmoty. Musel by být schopen překonat svou vlastní zkázu a "přerodit" se sám v sebe. Navíc, pokud vědomí a inteligence jsou svázány i s „neživým světem“ universa, je pravděpodobné, že toto Vědomí a Inteligence byly prvotní a od nich se odvíjí vznik psýché živých organismů. To znamená, že by měly existovat vzájemné vazby a souvislosti mezi psychikou individua a Universa.

Pro mnoho věřících může být těžko přijatelné spojovat představu vyšší Inteligence - Boha s chladnou či naopak horkou „mrtvou“ hmotou vesmíru. To, co ve vesmíru vidíme, skutečně nemá moc vědomí ani inteligence. Není to ani hodinový stroj, jehož úkolem by bylo vytváření kosmického vědomí a myšlení. Kdybychom hvězdy a planety vzájemně přeházeli asi by to příliš kosmickou psýché neovlivnilo. Přesto každá částice této hmoty má schopnost pozorovat a vesmír jako celek má schopnost si pamatovat. Každé rozvinutí malého či velkého objektu je spojeno s jeho pozorováním a rozvinutím v poli (psýché) jiného objektu (subjektu).

Je-li hmota „jen“ zakřivením prázdného prostoru, nemůže existovat ani nehmotná duše ani nehmotný Bůh, protože by neměli ani tvar ani konečnou velikost a nebyla by s nimi svázána žádná tvůrčí informace. Může ale existovat rozvinutá a svinutá realita. Na pomezí těchto dvou skutečností se může objevit a existovat celistvá entita ovlivňující a obývající oba tyto světy. Je dokonce možné, že tato forma existovala ještě před tím, než vznikla hmotná realita v podobě, jak ji známe. Možná právě ona oddálila oba póly svinutí a rozvinutí tak, že se objevila hmotná realita tak, jak ji známe, a místo skutečnosti složené s mnoha možných historií pozorujeme zdánlivě jednoznačně v čase určenou realitu.

Každý hmotný objekt má schopnost pozorovat a tedy rozvinout obraz okolní reality v poli, jehož je produktem. Má tedy jakési elementární vědomí, které ovšem není rozvinuto tak, aby vytvářelo nějakou vyšší duševní činnost. V složitějších soustavách hmotných částic a objektů může docházet k vytváření uspořádanějších celků, jejichž existence je závislá na podmínkách v okolí soustavy. Soustava pak může mít tendenci preferovat určité stavy a podmínky nutné pro vlastní existenci a snažit se je udržet.

Kdekoliv ve vesmíru by se objevila tendence neživé hmoty vytvářet složitější uspořádané soustavy ať už do podoby jednoduchých živých organismů či mnohem primitivnějších forem uspořádaných soustav, tato vlastnost by se promítnula do vlastnosti celku. Vesmír je schopen tuto hmotnou informační formu (in-formu) uchovat a tato se může snadněji vytvořit znova na jakémkoliv jiném vhodném místě ve vesmíru.

To znamená, že vznikl-li někdy život na nějakém místě ve vesmíru, bude existovat svinutý obraz všech jeho forem navždy v paměti universa a kdykoliv a kdekoliv může dojít k novému vzniku života z jeho předchozích in-forem. Existuje-li inteligentní mysl na úrovni existence zvířat a lidí, existují všechny in-formy spjaté s myšlením a vyšší duševní činností rovněž na úrovni celého vesmíru a mohou vést ke vzniku inteligentních forem života kdekoliv jinde ve vesmíru.

Zanikne-li jednou vesmír a s ním veškerá rozvinutá hmotná realita, in-formy nesoucí obraz uspořádaných opakujících se forem minulého vesmíru mohou tuto zkázu přežít snadněji než chaotické vzájemně se rušící obrazy neuspořádaných forem a znovu se rozvinout v novém rodícím se vesmíru. Obraz minulého vesmíru se může stát předobrazem nového rodícího se vesmíru a vtisknout mu podobu vhodnou pro vznik a rozvoj inteligentních forem života na všech úrovních jeho možné existence.

Rozvinutá realita se může v průběhu času měnit, vznikat a zanikat, ale kvantové in-formy nesoucí informaci o vysoce uspořádaných formách živé i neživé hmoty, in-formy duševních funkcí, struktur a archetypů mohou přežít i kolaps vesmíru do černé díry a existovat prakticky

věčně, přestože i ony mohou procházet různými etapami vývoje v závislosti na stavu a vývoji vesmíru jako celku. Povíme si o tom něco víc.

4.4 Chaos vytvářející uspořádanost

Druhá věta termodynamiky tvrdí, že v izolovaných soustavách jsou možné jen takové změny, v nichž entropie soustavy vzrůstá nebo zůstává nezměněna. Tato věta zavádí do zvláštní funkci stavu zvanou **entropie** vyjadřující míru neuspořádanosti soustavy. Vzroste-li neuspořádanost soustavy, vzroste současně její entropie. Entropie je funkcí pravděpodobnosti stavu soustavy. Stav s nejvyšší neuspořádaností je nejpravděpodobnějším a konečným stavem každé soustavy. Nazývá se **stavem rovnováhy**.

Čím více je soustava uspořádaná, tím je menší pravděpodobnost jejího náhodného vzniku. Mohou tedy samovolně vznikat vysoce uspořádané struktury? Nerovnovážná termodynamika říká, že ano. Tvrdí, že jev "samoorganizace" může nastat u termodynamických systémů složených z mnoha elementů samovolně, dostanou-li se do stavu velmi vzdáleného od stavu termodynamické rovnováhy.

Soustavy dostatečně vzdálené od termodynamické rovnováhy se chovají nelineárně a chaoticky. Přestože se tyto soustavy vyznačují prudkým nárůstem entropie, může jejich chaotické chování získat určitý řád. Objeví se uspořádanější systém, jež snižuje svou entropii na úkor svého okolí. Tak, dle některých vědců, vznikly vysoce uspořádané struktury, z nichž se na Zemi vyvinula časem živá hmota ve své široké rozmanitosti.

Vesmír představuje termodynamický systém nacházející se velmi daleko od rovnováhy. V okamžiku vzniku vesmíru byla jeho uspořádanost maximální a entropie minimální. Od toho okamžiku jeho entropie stále roste. Proto zřejmě čeká vesmír, v konečném stádiu, "tepelná smrt" a stav dokonalého chaosu. Než ale tento stav nastane, mohou ve vesmíru vznikat i vysoce uspořádané struktury.

Chaos je termín užívaný pro popis nepředvídatelného a zdánlivě náhodného chování dynamických systémů. Chaotickým systémem se obvykle rozumí systém obsahující velké množství elementů. Ke vzniku chaotického chování stačí, aby systém obsahoval i jen několik málo elementů (stačí i tři). Chaotické systémy makrosvěta označujeme za **deterministické**, protože se předpokládá, že jsou předurčeny počátečním stavem.

Deterministické chaotické systémy mohou být nepatrným zásahem uvedeny do pohybu, který směřuje k určitému výslednému tvaru zvanému **atraktor**. Nepatrným zásahem do takového chaotického systému však můžeme jeho chování naprosto změnit. Tato citlivost na vnější podnět bývá v nadsázce přirovnávána k situaci, kdy například v Africe motýl zamává křídly a v severní Americe to vyvolá ničivé tornádo – tzv. „efekt motýlích křídel“.

Některé atraktory představují ustálený konečný stav soustavy. To je případ kuličky vhozené do nádoby, jež nakonec vždy skončí na dně nádoby a její pohyb zcela ustane. Jiné atraktory představují periodicky se opakující výsledný stav soustavy, jako je třeba pohyb Země kolem Slunce. A existují také chaotické **podivné** atraktory, kdy se systém nikdy neustálí v klidu nebo v nějakém opakujícím se cyklu, příkladem čehož mohou být nestability počasí.

První typ atraktorů vede ke stavu s maximální entropií - ke smrti systému. Druhý a třetí typ atraktorů umožňuje systému dlouhodobě existovat v dynamickém stavu. Bude-li nějaký systém schopen preferovat poslední dva typy atraktorů a tak se udržovat dostatečně daleko od rovnováhy, může u něj dojít k dlouhodobému růstu jeho vnitřní uspořádanosti. To ovšem předpokládá jeho spjatost s oblastí kvantového mikrosvěta, která není plně deterministická a umožňuje ovlivnění vnitřního stavu systému bez vnějšího zásahu.

Atraktory jsou víc než matematickou abstrakcí. Představují velmi důležitý typ in-forem. Stav soustavy blízko atraktoru je totiž pravděpodobnější, a proto i více rozvinutý, než jiné možné stavy. Bude-li obraz atraktoru v souladu s obrazem žádoucího budoucího stavu,

historie obsahující daný atraktor bude rezonancí zesílena a zvětší se pravděpodobnost její realizace. Naopak nesoulad obou obrazů povede k potlačení nežádoucí historie.

4.5 Černé díry a velký třesk

Z obecné teorie relativity plyne, že velmi hmotná hvězda, která vyčerpá své nukleární palivo, se pod vlivem gravitace zhroutí sama do sebe. Vznikne tzv. černá díra, jejíž gravitační pole je tak silné, že světlo, ani cokoli jiného, z ní nemůže uniknout. Tento kolaps bude trvat tak dlouho, dokud nevznikne singulární stav s nekonečnou hustotou hmoty a nulovým objemem. V singularitě by fyzikální zákony ztratily svůj význam - nebyly by definovány.

Zajímavou vlastností černých děr je, že ve skutečnosti nejsou tak černé, jak předpokládá klasická teorie. V roce 1975 učinil anglický fyzik Stephen Hawking v této oblasti fyziky zásadní objev. Objevil možnost kvantového vyzařování černých děr. Černá díra vysílá záření tak, jako kdyby to bylo horké těleso, což je umožněno tím, že silné gravitační pole v blízkosti černé díry způsobuje, že se tvoří páry částice-antičástice. Jedna z částic páru padne do černé díry, druhá unikne do vesmíru. Tu pak můžeme detekovat jako vyzařování černé díry.

Velmi hmotné černé díry vyzařují energie velmi málo. Jak černá díra vyzařuje částice, její hmotnost a rozměr postupně klesají. Tím je pro větší počet částic snadnější dostat se ven, a tak černá díra září stále víc a více, až se nakonec celá vyzáří. Po hodně dlouhé době se takto nakonec vyzáří každá černá díra ve vesmíru. Přestože je tento proces u velmi hmotných děr zpočátku mimořádně pomalý, **závěrečná fáze vypařování černé díry probíhá tak prudce jako obrovská exploze.**

Teplota černé díry je závislá na hmotnosti černé díry. Čím je černá díra hmotnější, tím je chladnější. Když se černá díra vyzařováním zmenšuje, narůstá její teplota. Přes tento paradox, je chování černých děr v plném souladu s termodynamikou.

Fyzikové předpokládají, že **vesmír vznikl v důsledku gigantické exploze** - velkého třesku - z malé oblasti, v níž byla soustředěna veškerá hmota vesmíru. Tento děj připomíná explozi černé díry. V černé díře hmota kolabuje, navždy se ztrácí a místo ní se tvoří nová. Je proto možné, že vzniku našeho vesmíru, předcházela fáze, kdy existoval jiný vesmír či dokonce mnoho jiných vesmírů. Něco takového zmiňuje již Kabala:

Vypráví se, že bylo stvořeno a rozptýleno několik světů, než přišel náš vesmír, protože tyto světy nebyly tak dokonalé jako náš svět.⁸

Stephen Hawking se domnívá, že čas společně s prostorem tvoří plochu, jejíž rozměr je konečný, ale nemá žádnou hranici a žádný okraj. Plochu, tohoto typu, si můžeme představit jako povrch koule nebo Země. Povrch Země nikde nekončí a nikde nezačíná. Pan Hawking to popisuje takto:

Pokud by eukleidovský prostoročas pokračoval zpět do nekonečných hodnot imaginárního času nebo kdyby imaginární čas začínal v singularitě, narazili bychom při určování počátečních podmínek na stejné problémy jako v klasické teorii: Bůh by snad věděl, jak vesmír začal, ale my bychom nebyli schopni nalézt žádný důvod, proč to bylo právě tím jedním způsobem a ne žádným jiným. Kvantová teorie naznačuje možnost, že žádná prostoročasová hranice neexistuje, a tím odpadá nutnost specifikovat na ní chování vesmíru. Žádná singularita, ve které by zákony vědy přestávaly platit, se v tom případě neobjevuje, neexistuje zde žádný okraj, na němž bychom se museli odvolávat na Boha nebo neznámé zákony ke stanovení okrajových podmínek prostoročasu. Dalo by se říci, že hraniční podmínkou vesmíru je, že žádnou hranici nemá. Vesmír je zde úplný a na vnějšku ho nic neovlivňuje. Ani nebyl ani nebude zničen. Prostě JE.⁹

⁸ Halevi, Z'ev ben Shimon.: Vesmír v Kabale, VOLVOX GLOBATOR, Praha 1994, s. 43.

⁹ Hawking, S., W.: Stručná historie času. Od velkého třesku k černým díram. Mladá fronta, Praha 1991, s. 135.

Vývoj vesmíru může probíhat v neustále se opakujících cyklech rozpínání a opětovného smršťování. Vývoj vesmíru může představovat atraktor druhého či spíše třetího typu. To by znamenalo, že se celý vývoj vesmíru opakuje, ale nový vesmír se může lišit od starého lišit v menší či větší míře. Bůh by nebyl jeho tvůrcem, ale pokud by existovala Inteligence spjatá s vesmírem jako celkem, mohla by ovlivňovat vývoj tohoto vesmíru.

Pokud byl na počátku vesmír černou dírou, která vznikla kolapsem předchozího vesmíru, jeho entropie by musela být vyšší než entropie předchozího vesmíru. Tato úvaha by se dala zobecnit na n (číslo n může být blízké nekonečnu) předchozích vesmírů. První vesmír by byl dokonale uspořádaný a ostatní by byly stále více neuspořádané. Problém vzniku vesmíru se tak neřeší, ale odsouvá dále do minulosti.

Představa znovu se rodícího vesmíru je zákonem růstu entropie zpochybněna. Pokud ale kolabující starý vesmír pohltí svou entropii, která spolu s ním zanikne, může proud jeho energie z pole in-forem zrodit nový vesmír opět s minimální entropií. Tak se může proces zániku a znovuzrození vesmíru stále opakovat a vesmír vždy znova povstane ze svého popela jak bájný pták Fénix.

4.6 EPR experiment a teorém „Černá díra nemá vlasy“

Připomeňme si tzv. EPR experiment. Podstatou tohoto experimentu je chování dvou částic se spinem. Spin vyjadřuje točivost částice kolem vlastní osy. Je to vektor, který má směr rotační osy částice. Obecně proto může mít dva směry. Podle kvantové teorie, dokud není provedeno měření stanovující okamžitou hodnotu spinu u jedné z částic, mohou existovat, s určitou pravděpodobností, obě možné hodnoty spinu současně.

Mějme tedy dvě částice s opačným spinem, jež spolu vzájemně interagují, a nechejme je vzdálit se velmi daleko od sebe, aniž by byly něčím ovlivněny, a pak provedme měření stavu jedné částice, čímž zjistíme její hodnotu spinu. Ve stejném okamžiku ovšem, aby byl splněn zákon zachování momentu hybnosti, musí druhá částice zaujmout stav s opačným spinem nezávisle na jejich vzdálenosti. Obě částice přitom musí "spolupracovat" i na velkou dálku, přestože se žádný signál mezi nimi nemůže šířit dostatečně rychle!

Zkusme tento experiment ještě rozšířit a předpokládejme, že se ty dvě částice nejenže velmi vzdálí od sebe, ale navíc jedna z nich spadne do černé díry. Slavný výrok Johna Wheelera „Černá díra nemá vlasy“ vyjadřuje skutečnost, že všechny informace o tělesu, které podleho gravitačnímu kolapsu se nenávratně ztrácejí. Výjimkou jsou pouze informace o hmotnosti a rotaci kolabujícího objektu, což jsou jediné vlastnosti, jimiž se černá díra navenek projevuje.

Spadne-li tedy jedna z našich spinem vázaných částic do černé díry, veškeré informace o ní by se měly ztratit, neuvažujeme-li možnost, že spin této částice ovlivní rotaci celé černé díry. To by ovšem znamenalo porušení nelokální vazby mezi oběma částicemi a porušení Bellova teorému, protože změříme-li spin částice vně černé díry, měli bychom okamžitě znát rovněž hodnotu spinu částice uvnitř černé díry. Přitom však tato částice by již, sama o sobě, neměla existovat ani její vlastní moment hybnosti.

Zdá se, že zde něco není v pořádku. Buď je nesprávný závěr EPR experimentu nebo „černá díra má vlasy“. Existuje ovšem ještě možnost, že obě tvrzení jsou správná, ale naše chápání chování částice padající do černé díry je špatné. Pak by ale informace o stavu částice musela zůstat vně hranice černé díry - Schwarzschildova poloměru. Částice by nespadla dovnitř černé díry, ale byla by z ní „pouze“ odsáta takřka celá její energie. Změnila by se ve virtuální in-formu s velmi malou ale nenulovou energií.

Představme si, že touto vázanou částicí padající do černé díry je elektron. Ve chvíli, kdy by začal ztrácet energii, jeho poloměr by (dle klasického vztahu) rychle rostl. Virtuální elektron by tak zůstal vně černé díry, přestože jeho energie by byla uvnitř ní. Druhý elektron vně černé díry by tak zůstal vázán na své virtuální dvojče.

Tento efekt by ve svém důsledku znamenal, že kdyby náš vesmír jednoho dne skončil svou existencí kolapsem do černé díry, informace o všem, co v něm kdy existovalo a odehrávalo se, by nezmizela, ale existovala by dál vně černé díry ve virtuální formě, dokud by následným vypařováním této díry (velkým třeskem) nevznikl vesmír nový. Vše, co už jednou existovalo by mělo šanci existovat znovu.

4.7 Vznik vesmíru

Podle řecké mytologie existoval nejprve chaos bez řádu a pravidel. Přesto v tomto chaosu byla skryta Intelligence, která dala podnět ke vzniku vesmíru a jeho zákonů ve tvaru, jak je známe dnes. Něco podobného sděluje i Bible. Nejprve byla informace, myšlenka a teprve pak se zrodil vesmír a řád:

Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Bůh. Všechny věci skrze ně učiněny jsou, a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest.¹⁰

Pojem Slovo se zde běžně vykládá jako Ježíš Kristus, ale myslím, že význam této pasáže je mnohem obecnější. Vyjadřuje podstatu Boha i všeho, co existuje.

Bible říká, že vesmír, Země, příroda a veškeré tvorstvo včetně člověka povstalo aktem stvoření v průběhu pouhých šesti "dnů". Někteří teologové odhadují, na základě studie Bible, že vesmír existuje řádově pouze desítky tisíc let. Moderní věda však tvrdí, že vesmír existuje minimálně deset či dvacet miliard let a život se zrodil na Zemi vlivem vhodných podmínek a v důsledku náhodných mutací vývojem, který trval milióny let.

Většina současných poznatků o vesmíru vede celkem jednoznačně k závěru, že vesmír již existuje dlouhé miliardy let. Přesto existují i pozorování, které jakoby do tohoto rámce zcela jednoznačně nezapadají. Některé galaxie se jeví mnohem mladší, než by měly být, a některé hvězdy se zase zdají být starší než celý vesmír. Podobných poznatků je více. Některé z nich mohou vyplývat z toho, že neznáme přesně podmínky vzniku konkrétních galaxií, hvězd či jejich oběžnic nebo, že je špatně interpretujeme.

Možná jsme však zapomněli na možnost a to, že během doby existence vesmíru nemusel vždy čas plynout stejně rychle jako dnes. Není vyloučeno, že rozpínání a smršťování vesmíru je také důsledkem procesu svinování a rozvinování, který jsme dosud uvažovali v souvislosti s velmi málo hmotnými objekty. Pak by časový interval odpovídající dnes třeba jednomu roku mohl na počátku vzniku vesmíru odpovídat celým staletím či tisíciletím. To by znamenalo, že svým způsobem má pravdu jak současná věda tak i zastánci biblického stvoření světa. Možná by se podařilo uvést do souladu i některá pozorování vypovídající o věku hvězd a vesmíru.

4.8 Gaia - živá planeta

Chaos je řecké označení nepořádku, něčeho, co je bez tvaru a pravidel. Na počátku dějin světa nebylo nic než chaos - ani slunce, ani země a nebe, ale pouze nekonečná a beztvará prázdnota a hluboká tma. Prošla mnohá století, konečně se Chaos unavil svou samotou. Počal přemýšlet o tom, že stvoří svět. První, co učinil, bylo, že stvořil bohyni Zemi, kterou Řekové nazývají Gaia. Byla nepopsatelně krásná. Vyrůstala plná síly a života, stávala se větší a větší, až obsáhla nekonečné světy ve své náruči. Na ní byl založen náš svět.¹¹

Stratis Karamanolis (Záhada hmoty)

Řecká mytologie mluví o Zemi jako o božské bytosti, kterou nazývá Gaiou. Země, v tomto pojetí, představuje Matku, která zrodila vše živé na této planetě a je považována za živý

¹⁰ Evangélium S. Jana (1:1,3). Bible Svátá. Podle Kralického vydání 1613.

¹¹ Karamanolis, K.: Záhada hmoty. MAC, s.r.o. Praha 1995, s. 7.

organismus. Tyto představy považované mechanisticko-materialistickou vědou za nesmyslné a překonané dnes opět ožívají a nabývají nového významu.

James Lovelock, tvůrce a hlavní zastávce hypotézy, že Země je samoregulující se živý organismus, shromáždil množství důkazů o důmyslných homeostatických mechanismech udržujících stálost teploty Země a koncentraci základních složek atmosféry, mořské vody a půdy. Podle tohoto vědce šla evoluce druhů ruku v ruce s evolucí jejich prostředí. (162)

Země jako planeta má takovou velikost a polohu v prostoru, že představuje vhodné místo pro vznik života - pro rozvinutí vývojových atraktorů živé hmoty. Aby první jednobuněčné organismy mohly vzniknout, přežít, rozmnožovat se a vyvíjet se, musela být pravděpodobnost rozvinutí in-forem primitivních forem života do hmotné podoby vysoká v širokém pásu na povrchu Země.

K oživení Země zřejmě došlo díky tomu, že v období svého raného vývoje představovala velmi dynamický aktivní systém daleko od rovnováhy. Duševní procesy odehrávající se ve vesmíru se promítaly na menší vhodné struktury. Vědomí vstupovalo zvnějšku do složitých systémů, u nichž bylo možné malým zásahem z psýché vyvolat velkou změnu v jejich dlouhodobém vývoji.

Živá hmota se, podle zastánců evoluce, vyvinula z organických uhlíkatých sloučenin, jež vznikly někde v hlubinách vesmíru a byly meteority přineseny na Zem. Důležitým činitelem pro vznik života byl též sirovodík, který unikal z mnoha míst na zemském povrchu. Prostředí, v němž se život vyvinul, vytvářela mořská voda, která obsahovala všechny potřebné minerály a chemické sloučeniny.

Voda je z fyzikálního hlediska pro rozvinutí in-forem do fyzické reality ideální. Je to výborné tvarotvorné médium. Dobře rozpouští atmosférické plyny, jako je dusík a kyslík. Má poměrně vysoké povrchové napětí, vysokou tepelnou vodivost a měrné teplo. Dobře absorbuje energii v blízké infračervené oblasti. Slaná voda je navíc dobrý elektrický vodič. Tělo každého živého tvora je proto dodnes z velké části tvořeno vodou, jejíž složení je blízké mořské vodě.

Jedna z verzí o vzniku života říká, že došlo ke srážce Země s nějakým velkým kosmickým tělesem, při níž byly prvky ze zemského nitra vyvrženy do oceánu. Podmořské erupce, silné bouře a slapové síly vytvářely velké vlny na hladině. Blesky a ultrafialové záření ovlivňovaly chemické reakce probíhající pod hladinou. Sirovodík unikající z mořského dna vytvářel velké množství bublin, z nichž patrně vznikly první buňky tak, že se pod jejich tenkou membránou koncentrovaly organické sloučeniny.

Přítomnost všech elementů, komponent a podmínek potřebných pro vznik života však, sama o sobě, vznik života nezaručuje. Bez informace, jak poskládat elementy živé hmoty ve smysluplný celek, by jen ztěžil mohl vzniknout vysoce uspořádaný útvar živé hmoty. Zde byla potřeba intervence Inteligence, která by ovlivnila žádoucí výsledný tvar, k němuž by se nově vzniklá struktura měla vyvinout.

V průběhu dlouhého vývoje vznikly první jednobuněčné organismy, jejichž nevědomá psýché byla vzájemně spjata a propojena s psýché Gaii tak, že spolu vytvářely vnitřně spjatou formu živého organismu. Ta byla schopna aktivně ovlivňovat evoluci živé hmoty a zároveň vytvářet v neživém prostředí podmínky pro rozvoj života. Inteligence jednotlivých buněk byla zanedbatelná, ale inteligence celku byla mnohem vyšší.

Jednobuněčné organismy se spojovaly, podle nových atraktorů, dohromady a vytvářely mnohobuněčné organismy. Jejich buňky se, v rámci jednoho celku, mohly diferenciovat vyvíjet pro zajištění různých potřeb organismu. To vedlo k vzniku specifických orgánů a mnoha různých typů buněk. Tak se, v průběhu milionů let, vyvinuly různé druhy živých organismů. Objevila se flóra i fauna ve své široké rozmanitosti. Kolektivní inteligence u nejvíce vyspělých živočišných druhů byla překonána inteligencí individua.

4.9 Evoluce života na Zemi

Pro evoluci života na Zemi svědčí větší primitivnost vývojově starších živočišných druhů a jejich značná podobnost s vývojově mladšími druhy. Byla ale shromážděna řada důkazů, že na evoluci celé vývojové řady druhů tak, jak ji známe z učebnic, nebylo dost času. Dodnes nebyly nalezeny vývojové mezičlánky mezi jednotlivými živočišnými druhy. Nikdy nebyla pozorována přeměna jednoho živočišného druhu v jiný. Dosud nikdy nebyl pozorován efekt "prospěšných mutací". Je proto velmi pravděpodobné, že život na Zemi nevznikl náhodou, ale spíše v důsledku inteligentního záměru.

Konstruktér navrhující nový model vozu vychází při své tvorbě ze starších, již existujících, typů vozidel a zároveň vymýšlí řadu zcela nových konstrukčních prvků a vylepšení, takže nový model se může značně lišit od starších typů. Než vznikne nový model, musí být nejprve hotovy jeho konstrukční plány a výkresy. Stvořitel vesmíru, Země a života na ní jako velký Konstruktér mohl proto tvořit v jakési "evoluční" řadě, ale proces vzniku nových forem života nebyl podmíněn náhodnými vlivy, ale jeho tvůrčím záměrem.

Ve své podstatě jsem zastánce evoluce, i když nevěřím, že probíhala tak mechanicky a náhodně, jak se obvykle uvádí. Domnívám se spíše, že probíhala ve dvou rovinách. Jedna je klasická biologická rovina, jak se běžně uvádí. Druhá rovina je rovina na úrovni in-forem. Jsem přesvědčen, že vývoj na úrovni in-forem vždy předbíhal vývoj na biologické úrovni. Nejprve existoval „plán“ a teprve po té došlo k vývojovému skoku živé hmoty.

Představme si, že se snažíme vyřešit nějaký těžký odborný problém. Nejprve si musíme uvědomit všechny známé skutečnosti, shromáždit a nastudovat všechny relevantní informace, zpracovat je, vyhodnotit a zároveň o všem hodně a dlouze přemýšlet. Přesto se nám může stát, že dlouhou dobu nebudeme schopni najít řešení našeho problému, ale pak přece jednoho dne nás vhodné řešení napadne. „Heuréka!“

Jak k tomu dojde? Mozek zřejmě nepracuje jen jako počítač, který matematickou logikou nalezne řešení soustavy rovnic či jiného podobného problému. Lidská mysl umožňuje o dost více. V naší psýché se mohou na nevědomé úrovni rozvíjet všechny možná řešení našeho problému. Většina z nich se však nerozvine úplně, protože nedojde k rezonanci mezi tím, co o problému víme a jeho možným řešením. Míra souladu řešení a požadavků na ně kladených vede k rozvinutí in-formy možného řešení do naší vědomé mysli. Když k tomu dojde, řešení nám vyvstane před očima a zvoláme: „Heuréka!“

Podmínky vyskytující se na Zemi během evoluce dávaly jakýsi rámeček, v němž se mohlo něco nového vytvořit. Všechna možná vývojová řešení, která se mohla principiálně objevit, existovaly nejprve jako in-formy s různým stupněm rozvinutí dle toho, jak „zajímavé“ nebo „užitečné“ byly. Rozvíjely se v psýché, která nebyla vlastní žádnému konkrétnímu jedinci, ale spíše nejbližšímu smysluplnému celku, který můžeme nazvat Gaiou nebo třeba částí Boží mysli. Pro tento celek určité in-formy byly natolik zajímavé, že jim věnoval svou pozornost a tím i energii, která je rozvíjela.

Rozvinutá in-forma „řešení“ pak ovlivňovala pohyb a uspořádání elementů živé hmoty podobně jako naše představa určitého pohybu vede k tomu, že ho tělo automaticky vykoná. Velký Tvůrce tedy zřejmě nepostupoval tak, že by navrhl ihned ideální řešení, tvar a všechny funkce těla živých organismů, ale spíše využíval přirozených vývojových možností rozvoje a potencialit jednotlivých dynamických systémů a živých organismů v konkrétních podmínkách jejich existence. Neprojektoval, ale „pouze“ podpořil nejzajímavější řešení, které se nabízelo. To se rozvinulo a ovlivnilo žádoucím způsobem elementy živé hmoty.

Představme si dál, že existuje nějaká in-forma, která odpovídá podobě nějakého nového druhu, který dosud neexistuje. Řekněme, že tato in-forma se liší v N bodech (genech) od in-formy již existujícího druhu. U existujícího druhu může zcela náhodně dojít ke změně

jednoho z oněch N bodů (genů). Čím je N větší číslo a čím existuje více možností, jichž může každý bod (gen) nabývat, tím méně a méně pravděpodobné se stává, že jeden druh přejde náhodnými změnami v nějaký jiný dokonalejší druh.

Není-li předem znám cíl, náhodné změny mohou vytvořit mnoho možných mutací, které však ve většině případů opět zaniknou, protože neposkytnou původnímu druhu žádnou novou kvalitu. Tato nová kvalita se může objevit třeba až po celé řadě dalších změn, které povedou ke vzniku nového smysluplného celku. Vznik nové kvality je možný, vyžaduje-li jen několik málo změn nebo je-li omezeno množství možných variací, které mohou nastat.

Má-li nastat například deset změn, které se mohou uskutečnit řekněme pěti způsoby, pak možnost, že k tomu dojde v deseti po sobě jdoucích krocích je zhruba 1 : 10.000.000. Pokud se nám nepodaří po prvních deseti krocích dosáhnout cíle, což se obvykle nepodaří, můžeme celý postup opakovat milionkrát, deseti-milionkrát či při troše smůly i sto-milionkrát, než se dopracujeme k požadovanému cíli. Abychom se dožili konce experimentu, je pro nás rovněž důležité vědět, jak často statisticky k nějaké změně u sledovaného druhu dochází.

Pokud by ovšem existovala in-forma druhu s novou kvalitou dříve než tento druh a mohla fyzicky ovlivňovat průběh náhodných změn, situace by radikálně změnila. Řekněme, že by se změny, které jsou ve shodě s in-formou nového druhu zafixovaly a tyto body (geny) by už se dál neměnily. Dál by se měnily pouze ty, které nejsou ve shodě s touto in-formou.

Předpokládejme opět stejný příklad deseti bodů, jež se mohou každý změnit pěti způsoby. Naše šance dospět po prvním deseti-krokovém cyklu k cíli je opět 1 : 10.000.000. Řekněme však, že jsme ve dvou z deseti bodů dosáhli požadované změny. Tyto body už se dále měnit nebudou. Pravděpodobnost, že dosáhneme cíle v druhém již jen osmi-krokovém cyklu je asi 1 : 400.000. Máme-li štěstí, opět se zafixují dva body. Naše šance uspět v třetím šesti-krokovém cyklu je asi 1 : 15.000. Řekněme, že nyní jsme trefili jen jednu změnu. Ve čtvrtém cyklu je naše šance uspět již 1 : 3.000. V pátém řekněme 4-krokovém cyklu naše šance vzrůstá na 1 : 600 atd. Během asi dvaceti cyklů máme dobrou šanci dospět k požadovanému cíli.

Postup kumulativní selekce založený na předobrazu požadovaného cíle dokáže „náhodný“ evoluční vývoj působící v přírodě usměrnit požadovaným směrem a mimořádně zefektivnit. Je tedy velmi pravděpodobné, že vzniku „hmotného“ předchází existence „plánu“. Tento plán - in-forma nového funkčního celku se může částečně generovat sám od sebe na základě již existujícího spolu se spoustou plánů „nefunkčních celků“, které ovšem mají mnohem méně energie a proto zanikají. Zároveň je zde však široký prostor pro tvůrčí působení Boží mysli.

To, že in-formy ovlivňují vývoj živých organismů naznačuje také podobnost některých tělesných tvarů živočichů, jež nepocházejí z téže živočišné skupiny. Tak se mohou sobě podobat třeba lebky vlka (psovitě šelmy) a vakovlka psohlavého (vačnatce). U některých zvířat se zase vyvinuly orgány typické pro úplně jiné živočichy. Příkladem mohou být savci, kteří se po určité etapě vývoje na suché zemi vrátili zpět do moře a tvarem těl se opět připodobnili rybám. Vyvinuly se u nich z končetin ploutve, hřbetní ploutev a ocas v místech, kde nic podobného se u jejich suchozemských předků nevyskytovalo. Organismus těchto savců a mnoha dalších živočichů využil již existující a osvědčené in-formy ke svému vlastnímu rozvoji (řešení problému).

4.10 Vědomí se rodí z nevědomí

Všimneme-li si chování jednodušších forem života, zjistíme, že je velmi inteligentní, ale zřejmě skoro úplně nevědomé. Těžko budeme hledat, třeba u hmyzu, nějakou individualitu. Spíše zjistíme, že jejich jednání se řídí určitými vzorci chování, které jsou danému druhu vlastní a pro všechny jednotlivce společné. Tyto vzorce ovšem mohou být velmi důmyslné. Budeme-li pozorovat třeba chování včel a mravenců, neubráníme se údivu nad dokonalostí systému, který společně vytvářejí.

Hmyzí kolonie se dokáží chovat, jako by tvořily jediný živý organismus a měly společné myšlení založené na jim vlastních archetypech. Psýché hmyzu není něco existujícího uvnitř jejich malých hlaviček, ale je společná celé kolonii. Jedinci existují uvnitř této vyšší psýché. Dojde-li například k poškození termiště, termiti pracují současně z obou stran trhliny, aby se setkali přesně uprostřed, i když jednotlivci jsou slepí. Nezabrání jim v tom ani přepážka, jež zabránila v kontaktu termitů na jedné a druhé straně trhliny. Zřejmě tedy existuje v myslích těchto tvorečků společný prostorový plán (in-forma), který jedinci pouze realizují.¹²

U vyšších forem života, jako jsou ryby a ptáci, můžeme již pozorovat prvky skupinového i individuálního chování. Oddělení jedinci, kromě svých instinktů, projevují tendenci se učit a přizpůsobovat se konkrétní situaci. Zdá se, že jsou schopni zpracovávat informace i nad rámec typických vzorů chování u daného druhu. V jejich nevědomí se objevují záblesky vědomí.

Chování nevědomých jedinců téhož druhu je si mimořádně podobné. Formují ho stejné vzory a instinkty. Kolektivní nevědomí je vývojově starší než individuální nevědomí. Tvoří je obsahy vlastní většímu počtu jedinců, určitému živočišnému druhu, přírodě či vesmíru jako celku. Individuální nevědomí se formuje a vytváří na základě existence rozdílného vnímání světa různými jedinci. Stojí u zrodu individua a je živnou půdou pro vznik jeho vědomí.

Individualita a vědomí se nejvíce rozvinuly u savců. Opice, psi, kočky, delfíni, kosatky a mnozí další savci projevují poměrně velmi inteligentní a vědomé chování. Nejvyspělejší savec, jímž je člověk, postoupil ještě o kus dál. Jeho vědomí vystoupilo z nevědomého základu do popředí a umožnilo mu myslet v pojmech.

Člověk představuje vývojově nejmladší a nejvyspělejší živočišný druh. Je schopen velmi dobře odrážet okolní realitu ve své psýché, a také vytvářet reálné i nereálné představy o této realitě. Dokáže zpracovávat informace o okolním světě a svých pocitech v pojmech, což mu umožňuje racionalizovat jeho vědomé jednání, ale zároveň ho to vzdaluje té části skutečnosti, která není takto, dost dobře, vyjádřitelná.

V následující části se pokusíme hledat indicie existence lidské duše i za hranicemi běžného smyslového poznání a vědecké zkušenosti. Podíváme se do oblasti změněných stavů vědomí a „tajemných“ jevů svázaných s lidskou psychikou.

¹²

Sheldrake, R.: Tao přírody. GARDENIA Publishers, Bratislava, 1994, s. 110.

5. Změněné stavy vědomí

Jako individuální lidské bytosti nejsme izolovanými a bezvýznamnými newtonovskými jednotkami, ale jako integrální pole holografického pohybu je každý z nás zároveň mikrokosmem, který odráží a obsahuje makrokosmos. Pokud tomu tak je, pak každý z nás má v sobě potenciál k dosažení přímého a okamžitého prožitkového přístupu k doslova každému aspektu vesmíru, což rozšiřuje naše schopnosti daleko za dosah našich smyslů.

Stanislav Grof

(Holotropní vědomí)

Za určitých okolností může lidské vnímání přesáhnout hranice běžné reality. Tyto stavy se často označují jako stavy změněného vědomí. Spektrum těchto zážitků je velmi široké. Obsahuje telepatické a jasnovidné vjemy, mystické stavy, psychedelické zážitky, duchovní a náboženské prožitky, stavy umělecké a vědecké inspirace, sny aj. Stavy změněného vědomí rozšiřují hranice možností lidského ducha do netušené šíře.

5.1 Telepatie a jasnovidnost ?

Telepatii se nazývá přenos informací ve formě vizuálních, sluchových a čichových vjemů a pocitů mezi dvěma subjekty bez použití základních smyslů. Pokud dojde k telepatickému přenosu informace náhodně, označujeme tyto jevy za spontánní telepatii. Případy spontánní telepatie se projevují formou neobvyklých vidin, sluchových vjemů, snů či jiných zvláštních projevů a pro příjemce mívají velmi reálný charakter. Většinou se projevují u lidí, jež spojuje rodinné pouto nebo silná citová vazba.

Jako příklad možného telepatického přenosu mohu uvést jeden případ z mého okolí:

Paní H., jako malé děvče, spala jedné noci u své babičky, protože se u nich doma malovalo. Její otec utrpěl ten den, při práci v dole, těžké zranění a byl, v kritickém stavu, převezen do nemocnice. Byla k němu zavolána manželka. Už nevnímala, ale z bezvědomí, krátce před svou smrtí, začal volat svou dcerku. Chtěl, aby k němu přišla. Ta však spala a neměla o neštěstí ani potuchy. Náhle, jak se později zjistilo, přesně v době, kdy ji otec volal, se probudila a začala křičet, že ji tatínek volá, že musí jít za ním. Nebyla k utišení a dlouho trvalo, než se nechala přesvědčit, že to byl jen zlý sen. Teprve ráno se potvrdila hrozná noční můra.

Pro ověření možnosti mimosmyslového přenosu informací byl prováděn v mnoha zemích mnoha badateli dlouhodobý experimentální výzkum. Uskutečnily se pokusy s přenášením myšlenek a představ na krátké i velké vzdálenosti. Byly zkoumány možnosti přenosu představ různých předmětů, věcí i abstraktních zpráv. Prováděly se statistické experimenty, do nichž byly zapojeny větší skupiny osob různého stáří, inteligence a vzdělání. Mnoho těchto pokusů bylo označeno za průkazné, i když nezúčastněné skeptiky přesvědčit zřejmě nemohou.

Pokusy přirovnat telepatický přenos ke způsobu, kterým se přenáší informace na elektromagnetických vlnách od vysílače k radiovému nebo televiznímu přijímači, nebyly úspěšné. Dokonce nebyla ani nalezena omezení tohoto druhu přenosu informace, jako je možnost stínění a útlum signálu závislý na vzdálenosti mezi oběma účastníky telepatického přenosu.

Telepatický způsob přenosu informace je zvláštní tím, že citlivost telepatů mohou ovlivňovat biofyzikální podmínky v místě pokusu, jako jsou atmosférické vlivy či působení

elektrických a magnetických polí. Vliv působení fyzikálních podmínek na trase přenosu signálu však nebyl zaznamenán. Z toho plyne důležitý závěr, že telepatický přenos je závislý na subjektivních a objektivních podmínkách, v nichž se účastníci pokusu nacházejí, ale není závislý na vlastnostech prostoru mezi oběma subjekty!

Pokud tedy telepatický přenos existuje, neuskutečňuje se konvenční cestou. Informace se jakoby přímo rozvinují v psýché subjektu, aniž by došlo k jejich přenosu smyslovými kanály. Zdá se jakoby v mysli příjemce bylo možno rozvinout velmi emotivně nabitě obsahy psýché jiného mu blízkého člověka tak, že se příjemce na tyto obsahy nevědomí díky „souznění duší“ dokáže nějakým způsobem naladit. Tuto možnost kvantový model lidské psýché, na rozdíl od klasického modelu, poskytuje.

Jasnovidectví je jev blízký telepatii, ale na vyšší úrovni. K telepatii jsou zdánlivě nutní dva lidé projevující aktivitu - odesílatel informace a její příjemce. V případě jasnovidectví působí aktivně pouze velmi citlivý příjemce. V literatuře se uvádí, že lidé, kteří mají jisté telepatické schopnosti, nemusí mít nutně nadání pro jasnovideckou percepci, ale všichni známí jasnovidci disponovali telepatickými schopnostmi. Tento poznatek ukazuje vzájemný vztah telepatie a jasnovidnosti.

Jasnovidnost znamená především zvýšenou schopnost vnímat události, které se odehrály v nedávné i vzdálené minulosti, a dokonce i události, které se teprve mají uskutečnit. Jasnovidci jsou schopni zjistit informace o zdravotním stavu určité osoby, místě, kde se nachází, nebo určit některé údaje z jejího minulého i současného života. Je zajímavé, že budoucí události jasnovidci vnímají rozmazaně. Jakoby se budoucnost rodila z minulosti a čím je blíže k současnosti, tím je ostřejší a jednoznačnější.

Je-li vesmír organizován na principu podobném hologramu, jak tvrdí pan Bohm, v každé části časoprostoru jsou obsaženy informace o celku a tedy i dění v celém vesmíru z hlediska minulosti, současnosti a budoucnosti. Jsou tedy obsaženy i v lidské psýché. Problémem je ovšem naladění se subjektu na konkrétní informaci v informačním poli vesmíru a rozvinutí této informace do jeho vědomí. Nelze ovšem vyloučit, že existuje způsob, jak to lze reálně v mysli subjektu uskutečnit.

Existuje-li jev jasnovidectví, je pravděpodobné, že jasnovidci mají schopnost naladit se na požadovanou svinutou informaci v nevědomí (informačním poli vesmíru) a dodat jí dostatek energie, aby se rozvinula v jejich mysli. Množství této energie by mělo záviset na vzdálenosti požadované informace v prostoročase.

Získat informaci o situaci v místě, kde se nachází, před jednou sekundou by pak mělo být asi stejně náročné jako získat současnou informaci vzdálenou od polohy jasnovidce 300 000 km. To je zřejmě důvod, proč je telepatický přenos mnohem pravděpodobnější než jasnovidná percepcie z minulosti nebo budoucnosti a proč nebyl nikdy pozorován vliv vzdálenosti na telepatický přenos.

Skuteční jasnovidci jsou velmi zřídka a výjimečné osobnosti. To ovšem neznamená, že jsou neomylní. Soustředí-li se jasnovidec na zjištění určité informace, neznamená to ještě, že rozvine tu správnou informaci. Spíše rozvine celou množinu blízkých obrazů a nemusí být v jeho silách je vždy od sebe rozlišit. Informace o skutečné události v minulosti může být překryta informací mladšími, které reprezentují spíše názory lidí na tuto událost. Proto také jasnovidci z principu selhávají, mají-li hledat osobu, kterou již hledá hodně jiných lidí.

Předvídaní je druh jasnovidnosti orientovaný do budoucnosti. Předvídaní budoucnosti je zřejmě stejně náročné jako čtení stejně vzdálené minulosti. Rozdíl je ale v tom, že při pohledu do minulosti jasnovidec vnímá jednu konkrétní již uskutečněnou historii. Naproti tomu, při pohledu do budoucnosti, vnímá jasnovidec celé spektrum možných historií. Toto spektrum je tím širší, čím je budoucnost vzdálenější. Jasnovidci proto často sami říkají, že budoucnost má nejasný, rozmazanější charakter oproti minulosti. V spektru možných historií vznikají zřejmě

určité interferenční uzly, jejichž možnost budoucí realizace se jeví jako vyšší a pro jasnovidce mají ostřejší obrysy. To jsou zřejmě výjevy, které jasnovidci předkládají ve svých vizích.

Víra v předurčený a nezměnitelný osud stejně jako fyzikální determinismus, podle moderní fyziky, není správná. Již obecná teorie relativity tvrdí, že možnost předvídat budoucí vývoj hmoty je omezena globální geometricko-topologickou strukturou prostoročasu. Z kvantového hlediska můžeme mluvit, maximálně tak, o statistickém determinismu. Vezmeme-li v úvahu existenci vědomé psýché, pak představy vytvářené touto psýché se mohou superpozicí skládat s "předurčeným" stavem systému a zcela ho změnit.

Věštby týkající se významných událostí nebo katastrof, jež mají postihnout velké skupiny lidí bývají velmi přesné, pokud je s těmito věštbami seznámena pouze malá skupina lidí nebo jsou tyto věštby popsány tak, že není dopředu zřejmé, co přesně vyjadřují. Jsou-li tyto věštby srozumitelně prezentovány před širokou veřejností jako varování, pravděpodobnost jejich realizace rychle klesá. Nasvědčuje tomu velké množství neuskutečněných předpovědí neštěstí a pohrom, které pocházejí od jinak úspěšných jasnovidců.

Nejslavnější jasnovidci paradoxně nenabízejí ve svých věštbách, zaměřených do vzdálené budoucnosti, jednu jedinou možnost budoucí skutečnosti, ale několik alternativních možností vývoje - několik možných historií, které by se mohly realizovat v závislosti na tom, kterým směrem se bude vývoj lidstva dále ubírat. Záleží proto zřejmě jen na lidech, jakou budoucnost si zvolí.

5.2 Zjevení

Ve vyprávěních mnoha lidí se můžeme setkat se zmínkou, že se v životě setkali s něčím, co si dodnes nedokáží racionálně vysvětlit. Tyto zážitky lze zařadit do kategorie neobvyklých sluchových vjemů a zjevení. Patří sem tiché klepání ozývající se odněkud z neurčita, kroky v místnosti, kterou nikdo neprochází, bílé či mlžné postavy a dokonce snad odněkud z jiného světa vyvolané obrazy zemřelých. Tyto neobvyklé prožitky jsou často dávány do souvislosti s místy, kde došlo k úmrtí či jiné tragédii. Jakoby tato místa "vzpomínala" na svou minulost.

Zjevení bývají označovány za halucinace a halucinace zase někdy mohou mít charakter zjevení. Oba jevy jsou si velmi blízké. O zjeveních mluvíme v případě mimořádného zážitku jinak zdravých lidí. O halucinacích mluvíme v případě duševně nemocných lidí. V podstatě se však jedná o tentýž psychický jev. Zjevení někdy ovlivňují i okolní fyzickou realitu a mohou se týkat i více lidí.

Velmi zajímavý případ mi, z osobní zkušenosti, vyprávěla jedna pracovnice z podniku, kde jsem nějakou dobu pracoval:

Tento příběh se odehrál asi tři roky po druhé světové válce. Bylo pod mrakem. Paní P., tehdy mladá dívka, šla po poli. Ve vzdálenosti několika málo desítek metrů, z ničeho nic, spatřila jít zabláceného německého vojáka s přilbou na hlavě. Velmi ji to překvapilo, protože už bylo dlouho po válce. Jen na chvíli se podívala jinam. Když pohlédla nazpět neviděla už nikoho. Přesně citováno, byl "fuč". Paní P. vyprávěla svůj zážitek matce a ta jí řekla, že na tom místě, kde ho viděla, zabila ke konci války bomba německého vojáka. Zdá se, že paní P. spatřila "ducha" vojáka či "oživlou" vzpomínku na jednu z mnoha obětí války.

Tento a podobné případy zjevení přímo vnucují myšlenku, že se v nich současnost setkává s minulostí. Jakoby obraz minulosti svinutý do prostoru byl přítomností vhodně naladěného člověka opětovně rozvinut a znovu se odehrál na hranici mezi psýché pozorovatele a hmotnou realitou. Některé tyto případy by se daly označit za případy spontánní jasnovidnosti, kdy se člověk, na základě nějakého vnějšího podnětu či určitého psychického stavu (strach), naladí na silně emotivní obraz z minulosti a rozvine ho ve své psýché.

Někdy se zdá, že nějaký obraz z minulosti se v nějakém místě udržuje ve stavu částečné rozvinutosti a jeho svinování pokračuje velmi pomalu. Týká se to většinou míst, kde se stala

nějaká tragédie nebo míst, se kterými byl zjevující se člověk nějak svázán. Obraz je zde udržován v snadno obnovitelném stavu zřejmě díky vzpomínkám pozůstalých. S velikostí emocí je totiž svázána i velikost rozvinujícího energetického potenciálu lidské duše.

Nejzajímavější jsou případy, kdy dojde k zjevení zemřelého člověka a pokusu o navázání kontaktu a komunikace s živým člověkem. Tito duchové, jak jsou nazýváni, někdy vystupují jako rádcí pozůstalých a projevují určité vědomí a inteligenci, nebo se častěji chovají jako bytosti málo vědomé, až omezené, jednající pod vlivem nějaké utkvělé myšlenky. Jeden můj známý mi vyprávěl, že byl, po smrti své matky, žádán svítícím bodem, aby ji následoval. Jiný muž byl zase "škrcen" průsvitnými bílými rukama.

Je zajímavé, že lidé často uvádějí, že si, v první chvíli, ani nebyli vědomi toho, že vidí zjevení. Viděli něco nebo někoho před sebou, ale lekli se, až když to najednou zmizelo a to obvykle až potom, co na moment odvrátili svou pozornost. Zjevení jakoby existovaly jen po dobu, kdy jsou nepřetržitě pozorovány. Trochu to připomíná efekt Schrödingerovy kočky. Zjevení je rozvinuto jen po dobu, dokud se nemůže svinout. K jeho rozvinutí dochází zřejmě svinutím vědomé psýché pozorovatele a předáním takto uvolněné energie vyvolanému obrazu. U pozorovatele přitom dojde k zrychlení plynutí jeho subjektivního času a tak doba pozorování zjevení se může zdát delší, než ve skutečnosti je.

Stává se, že zjevení jsou v určitých místech pozorovány opakovaně s jistou pravidelností. In-formy minulého a současného jakoby spolu, na základě určité podobnosti, rezonovaly a rozvinutí se tak stávalo více pravděpodobným. Proto možná, zjevení někdy "straší" ve výročí tragédie. Obrazy z minulosti se přehrávají přes probíhající současnost. Zcela výjimečně se zjevení mohou rozvinout natolik, že ovlivňují dění v daném místě přímo fyzickými projevy.

Speciálním případem zjevení jsou zjevení svatých, které bývají považovány za důkaz přímého působení Boha skrze své prostředníky na lidi. Nejčastější zjevení náboženského charakteru v křesťanských zemích představují zjevení Panny Marie. Byla viděna v Lurdech ve Francii (1858), ve Fatimě v Portugalsku (1917), v Medžugorji v Jugoslávii (1981), v Hrušivu na Ukrajině (1987) a na desítkách dalších míst celého světa.

Lidé, jež se stávají svědky těchto zjevení, se nazývají vizionáři. Pocházejí většinou z řad dětí a mladých dívek. Zjevení vnímají jen oni ve změněných stavech vědomí, které nastávají samovolně bez použití psychedelických látek nebo speciálních technik pro aktivaci nevědomí. V těchto stavech nevnímají čas, nejsou schopni mluvit a necítí bolest. Svatá Panna obvykle vizionářům svěří tajemství, které smějí teprve až v určitý den vyslovit.

5.3 Poznámka k astrologii

Astrologie tvrdí, že se, v období kolem narození, do duše dítěte, jako určitý archetyp nevědomí, promítá celistvost vesmíru. Člověk získává jisté predispozice k rozvinutí určitých schopností ve svém životě. Toto promítání není dokonalé, protože je ovlivněno nebeskými tělesy. Člověk by se měl snažit dosáhnout celistvosti v míře, která je mu předurčena. K tomu mu může pomoci astrolog rozpoznáním dispozic daných mu "hvězdami".

Je těžko říct, do jaké míry jsou tvrzení astrologie oprávněná či zcela mylná, ale je zřejmé, že v perinatálním období je duše dítěte mnohem více citlivá k promítání kosmického dění, protože je více svinuta a propojena s celým vesmírem, jehož různé aspekty se v ní rozvinují. Tak je odrážen princip: "co je nahoře je i dole" a "co je vně je i uvnitř". I po zbytek života však lidská duše může být ovlivňována „kosmickým děním“.

V lidské duši se může nacházet obraz hvězd, planet a jiných velmi hmotných objektů, ať už je pozorujeme nebo ne, vytvářený jejich potenciální energií vzhledem k lidské duši úměrný hmotnosti objektu a vzdálenosti jeho těžiště od (duše) člověka. Ze zákona zachování energie a hybnosti plyne, že proces svinování a rozvinování nemůže probíhat ve vakuu, ale pouze za přítomnosti dalšího hmotného objektu, který přejímá rozdíl impulsů, jež vznikne, když nějaká

in-forma psýché pohltí foton o určité energii a hybnosti ze svého okolí. To znamená, že in-formy se mohou rozvíjet pouze v blízkosti hmotných objektů, ale už ne ve vakuu.

Odpoutáme-li naši mysl od všech smyslových podnětů, zbudou v ní jen naše vzpomínky, myšlenky, představy, vnitřní pocity a archetypální obsahy; či vlastně ještě něco – potenciální energie velkých hmotných objektů. I tyto energie představují obsahy naší mysli, které jsou v ní rozvinuty neustále. Pokud by umožňovaly rozvinutí některých obsahů psýché, mohly by být na ně svým způsobem vázány a pohyb hvězd a planet by vskutku ovlivňoval rozvíjení určitých obsahů (archetypů) v naší psýché. Měli bychom vesmír v duši.

5.4 Změněné stavy vědomí

Fenomény lidské psýché, které jsem zde doposud popsal, jsou poměrně známé. Méně známé, ale o to více zajímavé, jsou tzv. změněné stavy vědomí, které nastávají pod vlivem extrémních situací a podmínek působících na lidský organismus. Lidská duše je nucena se svinout nebo rozvinout mnohem více než za normálních okolností. Začíná realitu vnímat jinak a v psýché se rozvíjejí obrazy přesahující rámec všeho, co dosud člověk vědomě poznal.

Prožitky ve změněných stavech vědomí bývají často označovány za halucinace a výplody nemocného mozku, ale jejich obsah není až tak chaotický, jak by se dalo očekávat. Naopak tyto „halucinace“ mohou být velmi smysluplné a poskytnout člověku vhled do míst a oblastí, kde by se jeho smysly nikdy nedostaly. Člověk začíná jinak vnímat sám sebe, své okolí, prostor i čas.

Změněné stavy vědomí se dají také vyvolat elektrickým a chemickým drážděním mozku. V lidské mysli se přitom rozvíjejí různé pocity, vjemy a představy, ale to ještě neznamená, že lidskou duši lze redukovat na elektrochemické pochody v mozku. Znamená to jen, že mozek, jako "přístroj" je laděn a energeticky ovlivňován z vnějšku. Jeho činnost neřídí vědomé Ego, které je, v dané chvíli, slabší, ale vnější vlivy.

Zajímavé změněné stavy vědomí nastávají, je-li nevědomí pokusné osoby aktivováno účinkem některých drog a psychedelických látek. Výzkumu působení těchto látek se začal věnovat původem český vědec Stanislav Grof (*1931), který působil v několika výzkumných zařízeních v Praze v Československu a později v Marylenském středisku pro psychiatrický výzkum (Maryland Psychiatric Research Center) v Baltimore, Maryland.

Stanislav Grof je přesvědčen, že psychedelika - pokud jsou podávána správně, uvážlivě a pod odborným dohledem - představují pro psychiatrii a psychologii mimořádný prostředek. Místo toho, aby vyvolávala specifické drogové stavy jako jiné typy farmak, působí spíše jako nespécifické katalyzátory a prostředky podporující nevědomé stavy. Zvýšením energetické hladiny lidské psýchy odhalují její hluboko uložený obsah a vnitřní dynamiku.

Psychedelika se používají například k vyvolání a znovuprožití starých traumat formou vyvolání vzpomínek z předkojeneckého věku pacienta. Pod vedením zkušeného terapeuta mohou pacienti znovu prožít muka průchodu porodními cestami, mohou se ztotožnit s jinými lidmi, skupinami lidí, se zvířaty, rostlinami a vegetačními procesy, mohou prožít sjednocení s veškerým tvorstvem, hmotou i vesmírem. Tyto stavy vědomí se též nazývají **holotropní**, protože vědomí je zaměřeno na bytí v jeho celistvosti a úplnosti.

Změněné stavy vědomí vedou k hluboké transformaci osobnosti a mají i výrazný léčebný efekt. Symptomy, které odolávaly měsícům nebo dokonce rokům jiných druhů léčení, často, podle pana Grofa, mizely poté, co pacient prošel takovými prožitky, jako je psychologická smrt a znovuzrození, pocit kosmické jednoty, archetypální vize nebo prožil scény, které jsou označovány jako vzpomínky na minulé životy. Poznatky, z této oblasti, vedly k novému chápání citových problémů a dlouhodobých modelů chování.

5.5 Zážitky ve změněných stavech vědomí

Lidé v holotropních stavech vědomí prožívají vjemy popisující různé formy živé i neživé hmoty ve vesmíru a procesy v ní probíhající. Odrážejí-li tyto stavy vědomí skutečnost mimo dosah našich běžných smyslů, pak mohou být pro nás jedním z vodítek při zkoumání vesmíru a jeho hlubší fyzikálně-duchovní podstaty.

Lidská mysl, jak se zdá dle poznatků hlubinné psychologie, dokáže rozvinout libovolnou informaci nacházející se v nevědomí. Toto tvrzení potvrzuje rovněž zpráva z výzkumu pana Stanislava Grofa pocházející ze sezení s aplikací vysoké dávky LSD (250 mikrogramů):

Většina zážitků se týkala období velkých plazů - triasu, jury a křídly - a zdálo se, že jsou zaměřeny na různé formy boje o přežití. Jeden z nich se mi zachoval v paměti obzvláště živě. V podobě nějakého velkého dinosaura jsem prožil boj s monstrózním masožravým ještěrem z rodu tyranosaurů. Chtěl bych zdůraznit, že zážitek byl neuvěřitelně realistický. Všechny prvky v něm byly naprosto autentické, daleko překračující všechno, co bych si normálně byl schopen představit na základě své běžné lidské zkušenosti.

Měl jsem obrovské, nemotorné tělo a pociťoval jsem směs primitivního strachu a slepé zuřivosti. Cítil jsem bolest i to, jak mi ten druhý trhá maso. Kvalita tohoto zážitku neměla nic společného s lidskými pocity. To, co mě na celé situaci nejvíce zaujalo, byla zvláštní chuť v ústech - kombinace čerstvé ještěří krve a zahrávající, páchnoucí vody pravěkého močálu. Živě jsem prožíval svou prohru v tomto zápase. Pod úderu útočnicka jsem padl hlavou napřed do bahna a zahynul. Byla to nejjasnější a nejživější scéna ze všech, ačkoli se objevily další obrazy týkající se jiných druhů.¹³

Ve změněných stavech vědomí může nastat prožitek duální jednoty s jinou osobou, otcem, matkou či naprosto cizím člověkem. Je možné ztotožnit se i s celou skupinou lidí, kteří mají společné rasové, kulturní, národnostní, ideologické či profesionální rysy. Je možné prožít utrpení křesťanských mučedníků, lidí vyslýchaných, mučených a upalovaných inkvizicí, nebo všech vězňů trpících po staletí v žalářích a koncentračních táborech, fanatismus příslušníků extremistických náboženských sekt, utrpení všech vojáků, kteří kdy zemřeli na bojištích světa, spalující touhu revolucionářů všech věků svrhnout tyrana nebo lásku a něžnost všech matek.

Ve změněných stavech vědomí je možné dosáhnout prožitkového pochopení pocitů vzteklé kočky, vyplašeného orla, hladové kobry, sexuálně vzrušené želvy, nebo je možné procítnout, jaké to je, dýchá-li žralok žábrami. Lidé, kteří zakusili ztotožnění se zvířaty, podávají zprávy o tom, že dosáhli naprosté pochopení pudu, který vede úhoře nebo lososa na jeho hrdinské cestě proti proudu, skrze peřeje, pochopení pudu a pocitů pavouka tkajícího svou síť, nebo pochopení tajemného procesu metamorfózy housenky v motýla.

Prožitková expanze vědomí v holotropním stavu není omezena jen na biologickou oblast; může se týkat i makroskopických a mikroskopických jevů v anorganickém světě. Dochází k prožitkovému ztotožnění s vodou v řekách a oceánech, s ohněm, se zemí a horami či se silami uvolněnými za takových přírodních katastrof, jako jsou elektrické bouře, zemětřesení, tornáda a sopečné erupce. Stejně časté bývá i ztotožnění s různými materiály, vzácnými kameny, krystaly, kovy apod. Tyto zážitky se mohou týkat rozšířit do mikrosvěta a týkat se dynamické struktury molekul a atomů, vazeb mezi atomy a dokonce i elektromagnetické síly a elementárních částic. Někdy se zážitky týkají složitých produktů moderní techniky, jako jsou letadla, rakety, lasery a počítače. V takovém případě je představa obdařena všemi vlastnostmi, které má daný objekt.

Ve změněných stavech vědomí lze pozorovat, že lidská duše má vlastnosti odpovídající in-formám. Nejenže se objevují změny subjektivního vnímání plynutí času, ale dokonce, při

¹³ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. Praha, GEMMA89 1993, s. 86.

velkém svinutí, se objevuje efekt rozpínání in-formy lidské duše prožitkově vyjádřený jako pocit expanze či rozšiřování vědomí v prostoru i čase.

Tento efekt můžeme ilustrovat na výňatcích z popisů dvou psychedelických sezení, při kterých byla podána vysoká dávka LSD:

To, co následovalo, byla obrovská expanze vědomí. Nalézal jsem se v mezihvězdném prostoru a byl jsem svědkem toho, jak se přímo před mýma očima tvoří galaxie. Cítil jsem, že se pohybuji rychleji než světlo. Galaxie mě mýjely jedna za druhou. Blížil jsem se k centru výbuchu energie, ze kterého všechno na světě asi pocházelo. To byl ten pravý Zdroj všeho, co bylo stvořeno. Jak jsem se víc a víc přibližoval k této oblasti, cítil jsem obrovský žár, který z ní vycházel. Byla to gigantická pec, pec vesmíru.¹⁴

Zdálo se mi, že jsem dosáhl velmi hlubokého propojení se životem na této planetě. Nejdříve jsem procházel celou řadou ztotožnění s různými biologickými druhy, ale později se prožitek stával stále obsažnějším. Moje identita se rozrostla horizontálně v prostoru a obsáhla všechny formy života, rozšířila se však i vertikálně v čase. Stal jsem se Darwinovým stromem vývoje druhů se všemi jeho větvemi. Byl jsem jakoby souhrnem veškerého života.¹⁵

Mysl pozorovatele, jak je patrné v obou příkladech, byla schopna se, během okamžiku, rozepnout na rozsáhlou časoprostorovou oblast, přičemž toto rozpínání proběhlo rychlostí vyšší, než je rychlost světla. Jedná se tedy zřejmě o kvantový jev svinování.

Někdy vědomí prožívajícího expanduje do té míry, že obsáhne všechny stránky existence naší planety, včetně její geologické hmoty s celou minerální říší a biosféry se všemi formami života včetně lidí. Z tohoto hlediska pak celá Země vystupuje jako jeden složitý živý organismus. Ve změněných stavech vědomí je možné dokonce obsáhnout celý fyzikální vesmír a překročit hranice lineárního času. Je možné prožít dějiny vesmíru před vznikem života na Zemi a stát se svědkem dramatických obrazů Velkého třesku, vzniku galaxií, zrození solárního systému a raných geologických procesů na naší planetě. Nejzáhadnější zážitek je zážitek prázdna, jež existuje mimo prostor a čas, mimo jakoukoli formu, mimo protiklady jako je světlo a tma, dobro a zlo, stálost a pohyb, extáze a agonie. Přesto, že v tomto stavu neexistuje nic hmatatelného, nezdá se, že tam chybí cokoli, co je součástí bytí.

Na tomto místě je nutno dodat, že přestože psychedelické látky umožňují překročit hranice našeho běžného vnímání, poznání a zkušenosti, jakékoliv experimentování z těmito látkami je pro lidský organismus a psychiku velmi nebezpečné. Působení drog je návykové a negativní účinky bývají nevratné.

Naštěstí k vyvolání změněných stavů změněné stavy vědomí nevznikají pouze po požití psychedelických látek, ale mohou být vyvolány v mezních situacích v lidském životě. Mohou se objevit rovněž v důsledku speciálních dechových a duševních cvičení jako je meditace (mystické stavy) či technika holotropního dýchání vyvinutá panem a paní Grofovými.

Přesto nedoporučuji pokoušet se o tyto techniky bez vedení kvalifikovaného odborníka z řad psychologů a psychoterapeutů. Jakýkoliv násilný zásah do lidské psychiky může mít nežádoucí negativní důsledky!

5.8 Vzpomínky z prenatálního období

První úrovní lidské psyché, která se obvykle při holotropní terapii vynoří, je vzpomínková. Objeví se vzpomínky z dětského a kojeneckého věku. Mění se výraz tváře pacienta. Jeho postoje, gesta, chování i reflexy odpovídají období a věku dítěte, které právě

¹⁴ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. Praha, GEMMA89 1993, s. 119-120.

¹⁵ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. Praha, GEMMA89 1993, s. 60.

prožívá. Emoční a fyzické prožitky přitom, v jeho psýché, vystávají ne jako izolované útržky, ale jako složité systémy vzpomínek pocházející z různých období našeho života. Spojuje je stejná emoční kvalita nebo podobný fyzický pocit. Mohou to být vzpomínky na chvíle utrpení a ponížení, jehož se nám v životě dostalo, na okamžiky ohrožení našeho života či třeba okamžiky štěstí a blaženosti.

Tyto vzpomínkové systémy neslouží pouze k organizování individuálního nevědomí, ale i lidské psýché jako celku. Určitá nevědomá traumata, které v nás existují, mají tendenci vytvářet takovéto systémy, na něž se nabalují stále nové zkušenosti podobného charakteru. Špatné a negativní minulé zkušenosti nás nutí je opakovat a prožívat znovu. Stejně tak dobré minulé zkušenosti přitahují dobré budoucí zkušenosti. Přerušit komplex negativních tendencí může jen vědomí, které nalezne zdroj našich problémů a zabrání jejich dalšímu rozvíjení. Přitom zdroj našich problémů může pocházet i z dob ještě před našim narozením.

V průběhu holotropního sezení se člověk může ve vzpomínkách vrátit do doby před svým narozením a znovu prožít všechny příjemné i velmi nepříjemné chvíle, které předcházely jeho příchodu na svět. Zjišťuje, že již tehdy měl jakési vědomí. Jeho psýché byla mnohem více svinuta, než je dnes, a proto měla přístup ke všem aspektům vesmíru. Přestože se to může zdát neuvěřitelné, v lůně matky dítě je velmi citlivé ke všem pozitivním i negativním vlivům, které na něj působí z okolí. Vnímá realitu prožitkově - v jeho mysli se rozvíjejí obrazy, v nichž jsou zahrnuty všechny aspekty našeho světa.

Čtyři etapy porodu se odrážejí ve čtyřech prožitkových fázích, které pan Stanislav Grof označil jako bazální perinatální matrice. Každá etapa je charakterizována specifickými emocemi, fyzickými pocity a konkrétními symbolickými obrazy. První matrice se týká našich prožitků v mateřském lůně před počátkem porodu. Druhá matrice se vztahuje k našim prožitkům po zahájení porodních stahů ještě před otevřením děložního hrdla. Třetí se váže na naše prožitky během průchodu porodními cestami. Čtvrtá a poslední matrice odráží naše prožitky, když opouštíme tělo matky.

První matrice zrcadlí symbiózu, která existuje mezi matkou a dítětem v průběhu posledního období těhotenství. Plod je v bezpečí a pohodlí, pokud matka nesní něco špatného nebo netrpí nějakou infekcí. Dítě prožívá jednotu a ztotožnění s kosmickým prostorem a celým bytím. Prožívá extázi, blažený stav provázený obrazy ráje a hojnosti. Pocit individuálnosti je slabý. Ještě není rozvinuta dualita subjektu a objektu. Mysl dítěte se může ztotožnit s různými formami vodního života ale i jinými krásnými obrazy. Je-li však harmonie lůna narušena, mohou být prožívány obrazy ryb hynoucích vlivem znečištění či třeba vojáků zasažených chemickými zbraněmi a jiné děsivé výjevy.

Druhá matrice symbolizuje vyhnání z ráje. Nastávají změny chemického a mechanického rázu. Začínají děložní stahy. Svět plodu se hroutí. Nachází se v bolestivém a nepřátelském prostředí, z něhož není úniku. Dítě pociťuje paranoidní pocity, jež se mohou stát základem pro paranoidní stavy v dospělosti. Je stahováno do víru a s ním celý svět. Atmosféra apokalypsy je provázena hrůzou, pocity klaustrofobie a mukami. V psýché dítěte se rozvíjejí obrazy utrpení, válek, katastrof, koncentračních táborů a jiných hrůz. Dítě není schopno vnímat kladné aspekty lidského života. Druhá matrice je velmi depresivní. Bývá charakterizována strachem ze smrti, strachem z nemožnosti návratu a strachem ze ztráty zdravého rozumu.

Třetí matrice vyjadřuje boj se smrtí a o znovuzrození. Dítě se již může pohybovat porodními cestami. Boj o přežití pokračuje, ale je zde také naděje na úspěšné vyvrcholení zápasu. Energie a napětí narůstá a vzniká potřeba je vybit - explozivně uvolnit. V psýché se rozvíjejí obrazy výbuchů sopek, granátů, bomb, zemětřesení a jiných katastrof. Mohou se objevit démoni, satanské obřady, špína, krev či fekálie. Třetí matrice je charakterizována silným sexuálním vzrušením. Objevují se v ní prvky agrese, násilí a sadomasochismu. Člověk

se může ztotožnit s vrahy, tyrany, útočníky a jejich obětmi současně. Vyskytují se zde rovněž archetypální motivy smrti, oběti, očisty, znovuzrození a střetu sil dobra a zla.

Čtvrtá matrice představuje prožitek smrti a znovuzrození. Dítě se dostává na svět a odděluje se od matčina těla. Utrpení a agónie předcházejících dvou matric vrcholí "smrtí Ega". Člověk má pocit hrozící katastrofy, naprostého zániku a "pádu až na dno vesmíru". Nebrání-li se prožívající tomu, negativní zážitky spojené s porodem i z pozdějšího věku zanikají. Následuje vize oslnivého bílého nebo zlatého světla nadpřirozené krásy. Člověk se zbavuje své viny. Je očištěn a vykoupen. Prožívá záplavu kladných pocitů k sobě, druhým lidem a k bytí vůbec. Svět se zdá krásný a bezpečný. Objevují se zjevení archetypálních božstev, Boha jako zářícího zdroje světla a jiných duchovních bytostí.

Každé dítě prožívá čtyři etapy porodu trochu jinak. V jeho psýché se rozvinují různé obrazy v závislosti na tom v jakém fyzickém a psychickém stavu se nachází jeho matka a otec. Nechtěné dítě se nachází pod vlivem mučivých obrazů, které mohou poškodit vývoj jeho duše. Vytvoří se základ pro systémy negativních zkušeností a ani "smrt Ega" je nemusí být schopna vymazat. Zcela jinak se dítě bude vyvíjet, bude-li formováno kladnými city svých rodičů. Jeho šance, prožít šťastný a krásný život, budou mnohem větší.

Vyvolání vzpomínek na perinatální matice umožňuje člověku nalézt zdroj svých problémů a nechat umřít to špatné v sobě samém tím, že je to integrováno do vědomé psýché.

5.9 Archetyp Superega ve změněných stavech vědomí

Ve změněných stavech vědomí je také možno dobře pozorovat archetypální motivy a bytosti. Nejhlubším a nejvíce fascinujícím zážitkem je setkání nebo ztotožnění s archetypem Superega - kosmickým Vědomím. Člověk při něm zažívá bezmeznou a slovy nesdělitelnou zkušenost. Je šťastný. Nalézá celistvost ve svém nitru. Zdá se mu, že našel odpověď na všechny své otázky.

Náhle jsem porozuměl základnímu principu uspořádání kosmu. Univerzální vědomí vytvářelo nekonečné série dramát tak, jak je můžeme sledovat v divadle nebo v kině. V tomto dramatu si Univerzální vědomí hraje samo se sebou, samo sebe ztrácí, aby se mohlo znovu nalézt. Vrhá se do osamění, zavržení, bolesti, zla utrpení a temnoty, aby mohlo znovu projevit svůj původní čistý, bezpečný a blažený stav. Jeho pravý charakter je nedělitelná jednota mimo dosah jakékoli negativity či duality. Aby mohlo projít celou tuto cestu, musí vytvořit iluzi prostoru, hmoty a času spolu s kategoriemi zla, temnoty, bolesti a zkázy.¹⁶

Jiný muž v podobném prožitku popsal expanzi svého vědomí. Čas se podle něj zastavil a on prožíval stav, který označil jako vědomí jantaru, ve kterém je zmrazen čas. Zdálo se mu, že jako diamant obsahuje veškeré informace o životě a přírodě v naprosto čisté a nezhuštěné formě, jako nejdokonalejší počítač. V tomto stavu se zdála být veškerá energie a inteligence vesmíru v podobě čistého vědomí mimo prostor a čas. Byla zcela abstraktní a přece obsahovala všechny formy a tajemství stvoření. On se vznášel v té energii jako bezrozměrná částička vědomí, zcela rozplynutá, přesto si však zachovával určitý pocit identity. Byl tak blízko Nebi, jak si jen lze představit.¹⁷

Následující popis kosmického Vědomí pochází od člověka, jež se po mnoho let zabýval systematickým sebezkoumáním. Po několik hodin ho toto Vědomí provázelo na vyjimečné pouti vesmírem. Po tomto zážitku mu připadalo velmi důležité, aby bytí bylo láskyplným pochopením a oceněním zrcadleno zpět k jeho Stvořiteli.

¹⁶ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. GEMMA89, Praha 1993, s. 119-120.

¹⁷ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. GEMMA89, Praha 1993, s. 121-122.

Toto pouť byla nejpozoruhodnější cestou mého života. Pohledy na inteligentní uspořádání kosmu mne znovu a znovu uváděly do extáze z poznání. I když byly tyto zážitky úžasné samy o sobě, nejpronikavějším aspektem dnešního sezení pro mne nebyly objevené dimenze samotného vesmíru, ale to, co mé vidění a pochopení těchto dimenzí znamenalo pro Vědomí, které mne provázelo.

Bylo tak šťastné, že má komu ukázat své dílo. Měl jsem pocit, že ztělesněné vědomí čekalo miliardy let, až se vyvine do takové míry, že někdo bude moci spatřit, pochopit a ocenit, co dokázalo. Pocit osamělosti této Inteligence, která vytvořila takové mistrovské dílo a neměla nikoho, kdo by je ocenil, mě přiměl k pláči. Plakal jsem nad jeho osaměním i v úžasu nad hlubokou láskou, která přijala toto osamění jako součást širšího plánu. Za stvořením jsem pocítil bezmeznou Lásku. Veškeré bytí je výrazem Lásky. Inteligenci uspořádání vesmíru plně odpovídá hloubka Lásky, která je inspirovala.¹⁸

Kdysi, jako kluk, jsem prožil podobný zážitek ve svém snu. Byl jsem provázen nějakou bytostí, se kterou mi bylo velmi dobře. Byla zároveň dítětem i dospělým. Říkal jsem mu: "Ježíšku". Skoro nic si z té cesty nepamatuji. Jen si matně vzpomínám na záplavu světla a něco jako "diamantové prostory nebo jeskyně". Víím, že jsem se nechtěl vrátit a ještě několik dnů se mi stýskalo po mém průvodci. Jeden můj kolega měl podobný sen plný světla, a proto se domnívám, že nějaký podobný zážitek, ve svých snech, prožilo více lidí.

5.10 Archetyp Stínu ve změněných stavech vědomí

Přestože velká světová náboženství zobrazují Stín jako prvek pokoušející a ohrožující člověka jako jedince i lidstvo jako celek, zůstává dodnes tento nebezpečný prvek i charakter jeho působení nepochopen a tabuizován. Moderní člověk přece nevěří na Dábla ani na svůj Stín - temnou, primitivnější část své osobnosti se sklony k destrukci. Stín pak působí skrze kolektivní nevědomí a, protože není integrován do vědomí, vyvolává řadu nebezpečných projevů. Přitom se často tváří, že působí v nejbytotnějších zájmu člověka.

Stín, jako protivník Superega, odchyluje člověka od osudem mu předurčené cesty k celistvosti. Čím je tato odchylka větší, tím silnější může být destruktivní vliv Stínu, působí-li v nevědomé sféře. Velmi emotivním a nepříjemným zážitkem, v holotropních stavech vědomí, je ztotožnění s archetypem Stínu.

Nejobtížnější částí tohoto zážitku bylo ztotožnění s d'ablem, principem zla ve vesmíru. Kdesi naproti mně se krčilo nejodpornější a nejnebezpečnější stvoření a prohlíželo celé místo. Mně nezbyvalo než se jím stát, plně se s ním ztotožnit, s touto nanejvýš opovržením hodnou bytostí. Stal jsem se Hitlerem, Generálem smrti. Pociťoval jsem čirou nenávist, jediné, po čem jsem toužil, bylo zabít, působit bolest, přinášet lidem utrpení. Bylo to velmi bolestivé, ale musel jsem to udělat. Nemohl jsem uvěřit, že je ve mně tolik nenávisti. Cítil jsem tuto nenávist jako něco hmatatelného - zlovolnou černou substanci nebo určitý druh mocné temné energie.¹⁹

Podle katolické církve je ďábel padlý anděl, čili archetypální duchovní bytost - Stín schopná působit na hmotný vesmír. Sama v sobě je prý omezená a podřízená Prozřetelnosti. Lidskou hříšností ale získala širší pole působnosti. Může prý posednout lidi, místa i předměty. V některých případech se zdá, že někteří lidé jsou zlem přímo přeplněni. Ve středověku by se řeklo, že jsou "posedlí d'ablem". Tito lidé způsobem svého myšlení a jednání otvírají prostor archetypům zla, které je zcela ovládnou.

Pan Stanislav Grof se s takovým případem setkal u své pacientky hospitalizované na uzavřeném oddělení. Předtím bývala členkou zločineckého gangu. Byla závislá na drogách a

¹⁸ Grof, S., Bennett, H., Z.: Holotropní vědomí. GEMMA89, Praha 1993, s. 159-161.

¹⁹ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. GEMMA89, Praha 1993, s. 112.

alkoholu. Strávila čtyři roky ve vězení a trpěla sebevražednými depresemi. U této pacientky bylo rozhodnuto o LSD terapii, jakožto poslední možnosti, aby doživotně neskončila na oddělení chronicky nemocných.

V průběhu třetího a posledního sezení pana Grofa s touto ženou došlo u ní náhle ke změně, kdy začala mluvit hlubokým mužským hlasem, prsty se jí zkroutily do tvaru drápů, v očích měla výraz nepopsatelné zloby a její rysy se změnily k nepoznání:

Ta cizí a nepřátelská síla, která ovládla její hlas, se představila jako ďábel. Obrátil se přímo na mne a přikázal mi, abych nechal Floru na pokoji a nepokoušel se jí pomáhat. Patřila jemu a on ztrestá každého, kdo by se pokusil ohrozit jeho teritorium. To, co následovalo, bylo jasné vydírání, byla to řada pohrůžných náznaků o tom, co se stane mně, mým kolegům a celému výzkumu, jestli neuposlechnu.

Je velmi těžké popsat zlověstnou atmosféru, kterou ta scéna vyvolala. Člověk mohl přímo hmatatelně cítit přítomnost čehosi cizího a nepřátelského. Pocit nadpřirozena a účinek vydírání byl ještě posílen skutečností, že pacientka ve svém běžném životě nemohla mít přístup k některým informacím, o kterých se ten cizí hlas zmiňoval.²⁰

Panu Grofovi se nakonec podařilo tuto situaci zvládnout využitím představ archetypální polarity zla a světla. U pacientky se projevilo velké zlepšení, jež jí umožnilo návrat do normálního života, přestože si z celého sezení nic nepamatovala. Jak je vidět, nedá se vždy jistě říct, zda člověk své jednání řídí sám nebo "něco" v něm.

²⁰ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. GEMMA89, Praha 1993, s. 198.

6. Život po životě

Dnes pevně věřím, že vědomí je něčím víc než jen náhodným vedlejším produktem neurofyzilogických a biochemických procesů odehrávajících se v lidském mozku. Chápu vědomí a lidskou psýché jako výrazy a odkazy kosmické inteligence, jež prostupuje celý vesmír a veškeré bytí. Nejsme pouze vysoce vyspělými živočichy, kteří mají do mozku zabudované biologické počítače; jsme zároveň i poli vědomí bez hranic, překračujícími čas, prostor, hmotu a lineární příčinnost.

Stanislav Grof

(Holotropní vědomí)

Někteří lidé, kteří se dostali do stavu klinické smrti, ale byli znovu přivedeni k životu, vypověděli velmi zajímavé poznatky o pocitech a vjemech provázejících umírání. Nenastal u nich očekávaný zánik vědomí, ale naopak jakoby poznali svět z hlediska širší reality, než kterou běžně ve svém životě vnímáme. Setkali se s zářivým jasným světlem zosobňujícím kosmické Vědomí a Inteligenci.

Mnoho významných odborníků a vědců se pustilo do zkoumání možnosti existence "života po životě". Průkopníkem v této oblasti a nejznámějším odborníkem na toto téma je doktor Raymond A. Moody, jehož knihy vzbudily v široké odborné i laické veřejnosti velký zájem a vyvolaly širokou diskusi. Jeho následovníci rozšířili diskutovanou oblast o oblast "života před životem" a také "života mezi životy".

6.1 Smrt přichází

Podle poměrně mnoha lidí, kteří přežili svou klinickou smrt, nenastává ve chvíli smrti ztráta vědomí. Naopak, jsou schopni vnímat myšlenky lidí kolem sebe. Slyší zvláštní zvuky připomínající zvonění či hudbu. Současně s tím mají pocit, že se pohybují nějakým dlouhým temným tunelem. Ocítají se nad svým tělem a z povzdálí sledují své fyzické tělo i dění kolem něho. Oni sami přitom pociťují, že stále ještě mají nějaké tělo, které již ale není hmotné povahy. Přicházejí k nim jejich zemřelí příbuzní a přátelé jako bíle oděné osoby, aby je přivítali a pomohli jim. Na konci tunelu vstupují do jasného světla a setkávají se se Světelnou bytostí plnou lásky a laskavosti. Před očima jim proběhne celý jejich život. V určité chvíli se umírající přiblíží k jakési hranici a ví, že kdyby ji překročil, nemohl by se již vrátit zpět. V poslední chvíli jsou ti, které se lékařům podaří oživit, strženi nazpět do svého těla, což se jim zdá být velmi nepřijemné.

Prožitky různých lidí se mohou sice poněkud lišit a zde zmíněné prvky se mohou, mezi nimi, vyskytovat s různou pravidelností, ale základní pocity a motivy zůstávají stejné. Tyto prožitky jsou pouze obtížně vyjádřitelné slovy našeho běžného jazyka. Také ne všichni lidé je, ve stavu klinické smrti, prožívají. Je mnoho lidí, kteří si nepamatují vůbec nic. To může být způsobeno tím, že jejich duše zůstala po celou dobu klinické smrti ve stavu rozvinutí – ve stavu, v němž jejich vnitřní čas plynul velmi pomalu (podobně jako v NREM spánku). Organismus se snažil duši „udržet“. Nedošlo k jejímu svinutí a rozvinutí vně těla.

Když se člověk ocitne mimo své fyzické tělo, vznesse se nad něj, pociťuje, že má stále ještě nějaké tělo. Toto duchovní tělo má tvar někdy kulovitý, tvoří amorfní oblak nebo je v podstatě stejný, jako mělo tělo fyzické, ba dokonce i s výčnělky nebo útvary, které jsou podobné rukám, nohám a hlavě. Ačkoliv se tvar udává jako kulatý, uvádí se také, že má horní

a dolní konec, a dokonce i zmíněné údy. V této nové tělesné formě člověk nadále vidí. Pokud je ještě spojen s fyzickým tělem, může i slyšet. Jinak spíše přímo vnímá to, co kdo říká či si myslí. Nemá pocit tělesné váhy. Vjem polohy a rychlosti je neurčitý. Ostatní lidé ho nevnímají a on může procházet skrze ně, jakož i jiné předměty. Jeho vnitřní čas běží rychleji. Dění kolem něj se odehrává jako ve zpomaleném filmu.

Duchovní tělo je vnímáno jako nějaká energetická forma, jejíž základ je tvořen vědomým Egem. Má-li duchovní tělo dostatek energie může být rozvinuta i jeho Persona vytvářející charakteristický tvar těla. Pokud se energie duchovnímu tělu nedostává, Persona se svinuje a redukuje se na kulovitý tvar, který je z energetického hlediska výhodnější. Někdy může pocit přítomnosti těla úplně zmizet.

Lidská psýché jeví kvantový charakter. Přestane-li mozek pracovat nebo je-li jeho činnost oslabena, dojde ke svinutí lidské duše. Tím se sníží její klidová energie a nepatrný impuls ji může umožnit překonat energetickou bariéru lidského těla. Duše se ocitne mimo fyzické tělo ve svinutějším stavu, než byla uvnitř. Toto svinutí je dostatečné, aby vnitřní čas psýché běžel rychleji, ale není až tak velké, aby nastalo rozepnutí duše do větší části prostoru. Možná je to dáno tím, že duše stále ještě dostává energii od fyzického těla.

Kvantový charakter duše jí umožňuje se svinout a rozvinout se na jiném místě prostoru. Obvykle jsou to místa, kde člověk za svého života pobýval, k nimž má silnou emocionální vazbu a kde má své blízké. Umírající může spatřit své příbuzné a známé, ale nedaří se mu navázat s nimi žádný kontakt. Nikdo ho nevnímá. Pouze ve vyjimečných případech se tento kontakt podaří navázat a duchovní tělo umírajícího nebo již mrtvého člověka je vnímáno jako zjevení. Někteří lidé se ve stavu mimo tělo přenesli i do velmi vzdálených míst. Jiní vyprávěli o zážitku "vplutí", při němž rychle stoupali k nebi a viděli vesmír z výše vyhrazené kosmonautům a družicím.

Paní P. H. M. Atwaterová, ve své knize "Světlo ve tmě", uvádí případ gruzínského emigranta jménem Rodanaia, na něhož byl spáchán atentát. Byl přejet automobilem a až na pitevně byly u něho zjištěny známky života. Zjistil, že už neexistuje ve svém těle, ale ve svých myšlenkách ano. Viděl a cítil celou historii, každou molekulu a atom veškeré stvořené hmoty, myšlenky a pocity každé existující formy života. Navštívil Moskvu a Londýn, Římskou říši a Babylon v době Noemově a Abraháma. Část jeho zážitku si můžeme uvést:

Rodanaia cítil, že je schopen toho všeho, co dokázal, právě proto, že čas a prostor, jak je známe, neexistují. V intervalu několika hodin dokázal obsáhnout celá tisíciletí pomocí mnohorozměrného simultaneismu (bytí kdekoliv současně). Pak se jeho duch vrátil do márnice a dostal se do novorozenecké sekce sousední nemocnice, kde manželka jeho přítele právě porodila dceru. Dítě neustále plakalo. Jako by disponoval rentgenovým viděním, Rodanaia prozkoumal její tělíčko a všiml si, že při narození měla poškozenou kyčel. Slovně se na ně obrátil: "Neplač. Nikdo ti nerozumí." Dítě bylo překvapeno jeho přítomností, že přestalo plakat. "Dítě dokáže vidět a slyšet duchovní bytosti. Toto dítě na mě reagovalo, protože pro ně jsem byl fyzickou skutečností".²¹

Po třech dnech, když už Rodanaia dokázal pohnout jazykem do té míry, že mohl promluvit, upozornil lékaře na dítě s poraněnou kyčlí. Rentgenové snímky prokázaly, že se nemýlil!

Stavům mimo tělo se v běžném životě nejvíce podobají některé sny, kdy člověk zažívá pocit, jako by jeho tělo mohlo létat a volně se vznášet v prostoru. Tyto sny bývají velmi živé a barvité. Častým prožitkem v nich bývá pohyb velkou rychlostí prostorem.

²¹ Atwaterová, P. H. M.: Světlo ve tmě. MUSTANG, s.r.o., Plzeň 1996, s. 116-117.

6.2 Jiný svět

Často mají lidé ve chvíli klinické smrti pocit, že se jim otevírá brána či tunel a propadají se do tmy. Jsou velmi rychle taženi nějakým tmavým prostorem, tunelem, údolím apod. nebo třeba stoupají po schodech. Na konci tunelu vstupují do oslnivého světa.

Měl jsem velmi silnou alergickou reakci na místní umrtvení a prostě jsem přestal dýchat. První, co se mi přihodilo - a to velmi rychle - bylo, že jsem procházel jakýmsi tmavým černým vakuem obrovskou rychlostí. Dalo by se to přirovnat k tunelu. Měl jsem pocit, jako bych jel na vláčku v zábavním parku, který obrovskou rychlostí projíždí tunelem.²²

Asi ne náhodou tento jev připomíná tzv. tunelový efekt známý z kvantové fyziky, kdy se částice svine, překoná energetickou bariéru a rozvine se za ní na nějakém jiném místě v prostoru. Zdá se, že člověk právě tento efekt může prožít, tak říkajíc, na vlastní kůži. Proces svinutí a rozvinutí může probíhat pomalu, jako když z nádoby pomalu odtéká voda, nebo poměrně rychle, jako když voda vytékající z nádoby vytváří, v místě odtoku, turbulentní vír.

V prvním případě nebude mít umírající žádné zvláštní zážitky. Bude vnímat jen tmu, protože jeho duchovní tělo nepřijímá žádnou energii z vnějšku. V druhém případě se navíc objeví typický prožitek tunelu či víru, do něhož je lidská duše strhávána a velkou rychlostí je jím tažena k místu, kde je dostatek energie k jejímu novému rozvinutí. Někteří lidé si všimli, že jejich duchovní tělo při pohybu tunelem vibrovalo a kmitalo. Mělo-li toto kmitání fyzikální povahu, pak jeho frekvence vyjadřovala množství energie spojené s jejich duchovním tělem. Frekvence kmitání nejprve klesala a po objevení se světla na konci tunelu, které se stávalo stále zářivější a jasnější, opět vzrůstala. Zároveň se objevil pocit stoupání.

Když člověk prochází tunelem, setkává se se světelnými bytostmi, které září nádhernou a silnou luminiscencí. V některých z nich poznává své již zemřelé příbuzné a přátele. Mají nehmotná a nepopsatelná těla stejně jako on. Často jsou tyto osoby vnímány v mladším věku a lepším stavu, než zemřely. Děti jsou naopak někdy vnímány, jako by byly dospělé. Prožívající vnímá spíše jejich Personu než skutečný vzhled. Tyto bytosti bývají totiž vnímány, i když se v mysli pozorovatele nevytvoří žádná představa jejich vzhledu.

Přívětivé světelné bytosti se snaží pomoci člověku vyrovnat se s novou formou existence. Někdy to nejsou jen příbuzní, ale také elegantní a krásné bytosti, které bývají popisovány i s křídly na zádech nebo ramenou a jsou označovány za anděly. Některé prameny uvádějí, že andělé mohou být i tmaví, pokud jsou pozorováni v tmavé části tunelu a ne ve světle na jeho konci. Vzhled andělů je ale zřejmě také spíše dílem archetypálních představ v psyché pozorovatele než reálnou skutečností. Bývá popisováno, že se andělé rozplynuli v oblaku světla - in-forma jejich těl se svinula.

Svět mimo tělo se jeví jako více než třírozměrný. Je obtížné říct, zda je to proto, že odráží širší realitu, než ji známe, nebo zda pozorovatel vnímá vícerozměrný svět tak, jak ho popisují některé fyzikální teorie. V každém případě se zde před člověkem otvírají skutečnosti, o nichž dříve neměl ani tušení. Na konci tunelu vstupuje lidská duše do velmi jasného, ale neoslňujícího světla, kde zřejmě dochází k jejímu novému rozvinutí. Toto rozvinutí nastává patrně kdesi daleko v kosmickém prostoru, kde jsou proto vhodné podmínky. Někteří lidé si vzpomínají, že Země zůstala dole velká jako špendlíková hlavička. Příliv energie rozvíjí před člověkem velké množství obrazů - svět snů v jeho objektivní verzi. Vnímaná realita se zde vytváří, ve velké míře, v závislosti na psyché pozorovatele.

Lidé, jež se ve své mimotělesné existenci dostali velmi daleko, popsali, že viděli nebeskou říši, nádherné krajiny a města, kde všude svítilo nepopsatelně intenzivní čarokrásné světlo. Pan Raymond A. Moody uvádí tento zážitek jedné ženy:

²² Moody, R., A.: Život po životě. Úvahy o životě po životě. Světlo po životě. Odeon, Praha 1991, s. 21.

V dálce jsem uviděla město s jednotlivými budovami, které se jasně leskly. Stejně jako voda ve vodotryscích... Světelné město, tak by se to dalo nejlépe nazvat. Bylo to divuplné. Nádherná hudba, šťastní lidé a všude okolo úchvatná zář. Ale kdybych byla přešla tam - do světelného města, nebyla bych se už vrátila. Bylo mi řečeno, že už bych nemohla zpět. Sama jsem se měla rozhodnout.²³

Lidé mohou vnímat tento svět jako svůj skutečný domov: Je to svět obrazů bez entropie, kde nedochází k stárnutí a opotřebování věcí. Všechny obrazy se zde neustále rozvíjejí a svinují, přijímají energii a zase ji uvolňují. Světlo jimi vlastně jen prochází. Poloha tohoto světa v prostoru může být velmi nejednoznačná. Pokud zde neexistují jednoznačné historie a děje jsou vratné, dá se říct, že se nachází mimo čas. Pravděpodobněji však se zde plynutí času a bezčasovost spojují v jednu skutečnost. Pro hmotného pozorovatele je tento svět obrazů zřejmě zcela neregistrovatelný.

Duchovní svět však nemusí vždy připomínat představu ráje. Najdou se zde i místa, které spíše připomínají výjevy z pekla či očistce. Mohou v nich uváznout duše, které nemají dosti energie, aby dospěly až do světa zářivých bytostí. Zůstanou uvězněny někde na pomezí světa fyzického a duchovního. Tyto bytosti se jeví pozorovatelům jako bludní duchové, strašidelné mátohy, jež nemají povědomí o tělesném ani duchovním světě. Chovají se, jako by byly zcela zaujati nějakou utkvělou myšlenkou. Chybí jim vědomí vlastní totožnosti. Nejsou schopni se vzdát svých svazků s fyzickým světem. Jistá žena je popsala panu Moodymu takto:

Nevím přesně, kde jsem ty "zmatené" viděla. Procházela jsem šerou zónou, celkem protikladnou ke vši té zářivé jasnosti předtím. Podle vzhledu byly tyto postavy podobné lidem mnohem více než všechny ostatní, dá-li se to tak říci. Avšak přece jen nevypadaly celkem tak jako lidé. Co bylo možno považovat za hlavu, to měly hluboko skloněné. Tahy jejich tváří byly plné smutku a zoufalství. Zdálo se, že se pohybují jako trestanci s okovy na nohou.²⁴

Někteří z těchto duchů se pokoušejí dostat do kontaktu s lidmi. Většinou se jim to nedaří, ale pokud se jim to podaří, mohli by být původci některých zjevení. Spiritisté popsali duchy jako vlhké studené a průhledné bytosti bez inteligence, což celkem dobře popisuje bludných duchů odpovídá. Tito duchové bývají připoutáni k určitému místu do doby, než vyřeší své problémy. Vyskytuje se zde idea utrpení za nějaký nedobrý čin či nevyřešený vztah k životu.

Obludné hemžení bludných duchů, jak bývá popisováno, je blízké pekelným prožitkům, které se také mohou objevit. Měla je sice méně než jedna desetina dotázaných, ale přesto stojí za zmínku. Obsahují vize nepřátelských míst a bytostí, výkřiky, hrozby, pocity nehostinnosti, pronásledování, chladu a prázdnoty, obrazy pekla dle vlastní fantazie a jiné hrůzy. Objevuje se pocit, že zde člověk bude zatracen na hodně dlouho. Je to trest za porušení pravidel.

6.3 Světelná Bytost

Na konci tunelu obvykle dochází k nejvíce udivujícímu zážitku. Člověk se přibližuje ke světlu, které je nejprve tlumené, ale rychle se jasní, až dosahuje nepopsatelné jasnosti. Obvykle je popisováno jako bílé nebo číré. Přesto však nepíchá do očí, neoslepuje a nebrání ve vidění jiných věcí. Umírající nepochybují, že toto světlo má velmi jasně definované rysy osobnosti. Láska, teplo, které vyzařují z tohoto světla na umírajícího, jsou nad slovy a umírající se cítí být tímto světlem obklopen a pohlcen. Cítí neodolatelnou magnetickou přitažlivost tohoto světla a je k němu neodvolatelně puzen. Cítí, že je to Bytost mnohem vyšší než ostatní duchovní bytosti.

²³ Moody, R., A.: Život po životě. Úvahy o životě po životě. Světlo po životě. Odeon, Praha 1991, s. 114.

²⁴ Moody, R., A.: Život po životě. Úvahy o životě po životě. Světlo po životě. Odeon, Praha 1991, s. 115.

Tato světelná bytost bývá považována za Krista, Boha, Buddhu, Alláha či jinou osobnost odpovídající archetypu vyššího Já. Představuje zosobnění kosmického Vědomí a Inteligence. Tato Bytost s umírajícím komunikuje formou předávání myšlenek. Přitom přenos myšlenek je prý tak jasný, že člověk nemá možnost této Bytosti neporozumět či jí dokonce lhát. Vnímá otázku, kterou později interpretuje ve smyslu: "Jsi připraven zemřít? Co jsi v životě udělal dobrého?" Lidem, jejichž čas ještě nepřišel, je pak sděleno, že se mají vrátit nazpět do svých pozemských těl. Sebou si ale odnášejí poznání, že to, co Světelná Bytost považuje za nejdůležitější v lidském životě, je **láska a vědění**.

Člověk se při setkání se Světelnou Bytostí cítí jako buňka jedné velké duše. Světelná Bytost je jen vzácně vnímána jako lidská postava, ale spíše jako světlo, pocit, hlas či jakási abstraktní síla. Děti ji mohou vnímat jako postavu otcovského typu. Dannion Brinkley ve své knize "Spasen světlem" popisuje svůj vjem Světelné Bytosti takto:

Světelná bytost se teď nacházela přímo přede mnou. Jak jsem hleděl přímo do její podstaty, viděl jsem světelné hranoly, skládající se jakoby z tisíců malinkých diamantů, z nichž každý hrál všemi barvami duhy.²⁵

Člověk se může setkat se Světelnou Bytostí, pokud se jeho mysl velmi svine a archetyp Superega se rozvine natolik, že se v něm jeho duše energeticky rozplyne jako část v celku. Potom Superego začne předávat svou energii lidskému Egu a člověk ho zřejmě právě v této chvíli vnímá jako Světelnou Bytost. Vnímá Celistvost a Lásku skrytou ve vesmíru a svém nitru.

Předtím, než dojde k návratu lidské duše do fyzického těla, Světelná Bytost poskytne lidem zpětný pohled na jejich uplynulý život. Tato zpětná projekce minulého života bývá charakterizována jako jakési výchovné působení, kdy se před umírajícím promítají obrazy z jeho minulého života a on sám poznává, co ve svém životě udělal správně a co špatně. Zajímavé přitom je, že nevnímá svůj život jen ze svého pohledu, ale i z vnějšího pohledu. Prožívá působení svých činů na jiné živé tvory. Způsobil-li někomu něco zlého, cítí bolest, kterou způsobil. Naopak, učinil-li dobrý skutek, prožívá příjemné, milé a šťastné pocity, které vyvolal.

Ve svinující se lidské mysli se nemusí ovšem rozvinout jen minulé historie, ale v podstatě všechny in-formy a informace, které si člověk bude přát. Člověk může bleskově poznat vše a získat informace a vědění o všem, co ho napadne. Chce-li vědět, jaké to je být kosmonautem, prezidentem či rybou, ihned se to dozví. Může spatřit i předobrazy budoucích událostí. Ve chvíli návratu ale vše opět zapomíná, protože mozek není schopen pojmout tolik informací. Lidé, kteří toto prožili, si do života si odnášejí, že vědomosti jsou něco, co se neztratí, co je možno si vzít sebou i tam. Chápu lépe význam znalostí pro rozvoj lidské osobnosti. Získávají novou lásku k vědění a tuší, že vše ve vesmíru souvisí se vším.

Návrat duše do těla bývá popisován jako nepříjemný. Člověk je stržen zpět do své tělesnosti se všemi problémy, jež z toho plynou. Někdy má pocit, že se vrací, aby ještě ve svém životě něco dokončil nebo ho táhnou zpět modlitby a přání jeho blízkých. Převážná většina lidí s krásným i děsivým prožitkem ve chvíli blízkosti smrti mění, po návratu zpět, svůj život k lepšímu. Chápu mnohem lépe smysl lidského života než dřív. Mají snahu se dále vzdělávat a rozšiřovat své vědění. Stávají se více duchovně založení. Jsou citlivější a vnímavější ke svým blízkým i světu jako takovému. Ne vždy se však oni i jejich okolí dokáží dobře vyrovnat s tím, co prožili.

²⁵ Brinkley, D., Perry, P.: Spasen světlem. MUSTANG, s.r.o. Plzeň 1995, s. 18.

6.4 Život před životem

Při zkoumání "života po životě", se ukázalo, že pravděpodobně existuje, kromě našeho fyzického těla, i tělo duchovní, s nímž je svázáno naše já, a které neumírá současně s tělem fyzickým. Co se však dál děje s duší po smrti? Setrvává v duchovním světě navždy? Zdá se, že alespoň po dobu, dokud cítí potřebu se vyvíjet, nikoliv. Napovídají tomu vzpomínky lidí, které lze u lidí vyvolat ve stavech změněného vnímání - hypnóze, psychedelických sezeních, meditacích a jiných technikách navozujících změněné stavy vědomí.

Nejzajímavější poznatky o možnosti existence minulých životů byly získány z výzkumů, kdy byly vzpomínky na minulé životy vyvolány v hypnóze pomocí tzv. reinkarnační regrese. Tato metoda spočívá v navození vzpomínek na období dávno před narozením člověka. Ten se pak začíná rozpomínat, že již dříve žil jako někdo jiný v jiné historické době. Prožívá život jiného člověka, v němž poznává sebe sama, přestože může mít jinou barvu kůže i jiné pohlaví. Dosahuje neuvěřitelného pochopení doby a kultury spojené s minulým životem.

Doktor Raymond A Moody, jež se inkarnační regresí také zabýval, sám v hypnóze objevil a prožil celkem devět svých minulých existencí. Byl primitivním člověkem opičím vzezření, primitivním domorodcem v Africe, stavitelem člunů, ustrašeným lovcem mamutů, dělníkem na jakémsi gigantickém stavebním projektu dávné civilizace, byl předhozen lvům před zraky Římanů, byl římským aristokratem zabitým rozlíceným davem, obchodníkem na Středním východě, jemuž vyvraždili rodinu, a prožil rovněž život jako čínská malířka.

To, co člověk v regresi prožívá, se dá přirovnat k "promítání", jak ho poznali někteří lidé ve stádiu klinické smrti, protože minulý život není vždy vnímán jen z pohledu osoby, s níž se hypnotizovaný subjekt ve své vzpomínce ztotožňuje, ale z vnějšího třírozměrného nadhledu. Někteří hypnoterapeuti tvrdí, že lidé mohou prožívat své minulé životy i v podobě zvířat a jiných tvorů na vysokém i primitivním vývojovém stupni nejčastěji v jakési vývojové řadě. Při regresi si člověk může dokonce vzpomenout i na své prvotní spojení s prapodstatou představovanou velmi jasným světlem.

Zážitky v regresi jsou obvykle vizuální a barevné. Někdy jsou popisovány také zvuky a čichové vjemy. Obrazy scén jsou mnohem reálnější a plastičtější než ve snech a nejsou tak zmatené. Zážitky v regresi žijí svým vlastním životem. Neovlivňuje je vůle regresované osoby. Je to jako prohlížení filmu, jež se z nepochopitelných příčin zdá být důvěrně známý. Člověk se poznává v jedné z postav prožívaných událostí. Pocit ztotožnění přetrvává i do posthypnotického stavu. Člověk je přesvědčen, že skutečně byl onou osobou.

Všechny city z minulých životů od lásky až po strach a nenávisť mohou být v regresi znovu prožívány. Svět obrazů vyzařuje nepochopitelný pocit důvěrné známosti. Podle popisu lidí se tyto pocity podobají stavu, který je všeobecně známý pod pojmem "déjà vu", kdy se nás zmocňuje silný pocit, že to, co se děje, se už někdy muselo stát. Někdy se emoce vystupňují do takové míry, že hypnotizér musí zasáhnout, aby pacienta uklidnil se zdůrazněním, že to, co je prožíváno, již ve skutečnosti pominulo.

U regresovaných osob se ve scénách z "minulých životů" zrcadlí problémy, které právě prožívají ve svém současném životě. Při regresi se nejprve rozvinují ty systémy nevědomí, které jsou aktivovány právě prožívanou životní situací. Z druhé strany to ale znamená, že nás minulé životy mohou ovlivňovat, aniž jsme si toho vědomi. V některých případech mohou být dokonce příčinou některých našich problémů a obav.

Regrese může v některých případech odhalit podstatu problémů jednotlivce, jejichž příčina se jeví v současnosti nejasná, vzdorující racionálnímu vysvětlení a klasickým metodám léčení. Reinkarnační sezení může přinést překvapivé zjištění a překvapivě rychlé léčebné účinky. Byl popsán například případ, kdy hysterický strach z ohně u jedné dívky byl důsledkem jejího upálení, v čarodějnickém procesu, v minulé inkarnaci. Reinkarnační regrese a uvědomění si příčiny fobie měla u této dívky okamžitý léčivý účinek. (/72/)

Inkarnační regrese mohou přispívat k výraznému zlepšení duševního stavu pochopením zdroje problémů člověka a nalezením cesty k jejich odstranění. Regrese působí rovněž na tělesné zdraví. Někdy dochází k odstranění některých chronických neduhů, které nemají žádnou viditelnou fyziologickou příčinu jako jsou třeba bolesti hlavy. Reinkarnační regrese ovšem není žádný zázračný všelék na lidské problémy. I zde platí, že jakékoliv neuvážené experimentování prováděné laiky může být velmi nebezpečné pro jejich psychiku.

Minulé životy nejsou obvykle životy význačných osobností, jak by někteří lidé očekávali, ale jsou nejčastěji "obyčejnými životy". Vzpomínky na minulé životy se mohou objevit u lidí i spontánně. Mohou nalézt své vyjádření v určitých snech. Někdy se přímo vynoří z nevědomí například pod vlivem navštívení místa, kde se minulý život odehrával jako "dělá vu". Byly zaznamenány také případy, kdy se malé děti rozpomínaly, že dřív žily někde jinde jako někdo jiný.

Přestože mně osobně myšlenka minulých životů připadá velmi zajímavou a smysluplnou, nejsem si vždy jist, že to, co někteří nadšení průzkumníci svých minulých životů, považují za své minulé životy, jsou skutečně jejich minulé životy. Zvláště, když prezentují, že kdysi byli velkými mocnáři, známými učiteli či umělci, i když to nelze vyloučit. Spíše mám pocit, že se někdy někteří z nich snaží kompenzovat pocit bezvýznamnosti svého současného života (dřív byli víc). Tím nechci říct, že lžou, ale spíš, že se ve změněných stavech vědomí ladí na životy jiných lidí nebo na představy, které o životech těchto lidí panují.

Je také otázkou, zda existujeme jako mnoho různých entit, které se život za životem více a více vyvíjejí od primitivních duší k vyspělým, nebo existuje-li jenom jediné Já procházející mnoha současnými a minulými životy poznáváje tak samo sebe. Je to podobná otázka, jako je ve fyzice problém, zda existuje nesmírně mnoho elektronů (či jiných částic) či zda existuje jen jeden jediný elektron (částice pohybující se dopředu a zpět v čase) vytvářející iluzi existence velmi mnoha elektronů (částic).

Vzpomínky na mezidobí mezi životy rovněž existují a je možno je také vyvolat v hypnóze, ale nejsou ve srovnání se vzpomínkami na životy obsažné a většinou neobsahují ani žádný závažnější důkaz vývoje lidské duše v tomto mezidobí. Zdá se, že svinutý stav lidské duše neumožňuje efektivně zpracovávat informace. V té době neexistuje pro subjekt jedna historie ale může prožívat mnoho různých časově reversibilních historií. Tyto historie nezanechávají zřejmě paměťové stopy, jinak by asi nebyly reversibilní - vratné. Je to spíš období prožívání, než období vytváření něčeho nového. Lidé se cítí jako pozorovatelé obklopení obrazy.

Nikdy mi nebylo tak dobře. Nadzemská extáze. Jasně, jasné světlo. Neměl jsem tělo jako na zemi. Místo toho jsem měl stínové, astrální tělo a vůbec jsem po ničem nechodil. Není tam země ani obloha. A vůbec žádné hranice. Všechno je otevřené. Jsou tam i jiní lidé a když s nimi chceme komunikovat, nemusíme naslouchat ani mluvit.²⁶

Vyspělejší duše jsou i zde schopny studia a duchovního vývoje, jak o tom svědčí některé výpovědi hypnotizovaných. Většina duší ale toto období, odpovídající rozsáhlým úsekům pozemského času, prostě "prospí". To vlastně znamená, že se jejich duše ve vhodném místě prostoru rozvine natolik, že pro ni roky uběhnou jako vteřiny a "probudí se", až když je čas k návratu do fyzického života. Dr. Joel L. Whitton uvádí, že jeho subjekty strávily v mezidobí mezi životy čas od deseti měsíců po osm set let. (107)

Nazpět na Zemi se prý duše vrací na základě vlastního rozhodnutí po poradě se skupinou moudrých starších bytostí. Tyto zdůrazňují kladné a vzestupné stránky života a pomáhají dotyčnému sestavit jeho nový životní plán, jeho novou cestu v příštím životě. Vyspělá duše si

²⁶ Whitton, J., L., Fisher, J.: Život mezi životy. Bollingenská věž, Brno 1992, s. 44.

volí svou novou životní cestu sama. U provinilých jedinců však rada starších bytostí zasedá jako soud a předurčuje člověku život tak, aby mohl poznat a napravit své minulé chyby.

6.5 Osud - Karma

Mnozí odborníci na oblast minulých životů tvrdí, že problémy, s nimiž jsme se nedokázali vypořádat, se opakovaně v nějakém novém životě objeví z jiné perspektivy, abychom si je lépe dokázali uvědomit a překonat je. Ten, kdo byl v jednom životě otrokářem, se tak prý může stát ve svém následujícím životě ponižovaným otrokem, aby poznal, jaké utrpení druhým působil. Těžký život některých jedinců může být proto i jakýmsi trestem za zločiny spáchané v minulosti. Rozvojem vědomí se lidské jednání dostává do lepšího souladu se zákony Universa, a tak roste i míra osobní svobody jedince.

Lidský osud může být částečně již dopředu naplánován a předurčen, ale přesto člověku zůstává dostatek svobodné vůle, aby mohl činit svobodné rozhodnutí a měnit svůj život dle vlastního uvážení. Plán nového života slouží k dosažení optimálního rozvoje lidského já a stanovení úkolu, který by měl člověk ve svém životě splnit. Osud se jeví jako jistá optimální dráha životem pro duchovní růst individua a určení cíle a smyslu jeho života. Člověk se může sice odchýlit od své předurčené životní dráhy, ale obvykle to nebývá k jeho prospěchu a stojí ho to hodně námahy a duševních sil.

Některé zážitky minulých inkarnací zanechávají v člověku trvalou stopu, která se označuje jako karmický vtisk. Karma je indické slovo vyjadřující odplatu za činy a zločiny spáchané v minulých životech, která se projevuje v životě současném. Většinou se jedná o nějaký nevyřešený problém, tragickou situaci nebo zločin, s nímž se lidská duše nedokáže vyrovnat. Tyto situace jsou v období mezi životy silně zesíleny. Vzrušení sadisty či zuřivost vraha postupně splynou s bolestí a trýzní jejich obětí. Rozhodujícím faktorem pro vznik karmického vtisku je zřejmě právě toto emoční splnutí. (/32/)

Karmický vtisk může ovlivnit jednání člověka v novém životě. Dojde-li k setkání dvou lidí, kteří se setkali již v některém z minulých životů, mohou se mezi nimi znovu obnovit karmická pouta. Mohou se do sebe zamilovat nebo se vzájemně nenávidět od první chvíle jejich setkání. Někdy se také stává, že tito lidé žijí nový život v alternativních rolích. Rodič se stává dítětem a dítě jeho rodičem. Karmické problémy jedince mohou trvat tak dlouho, dokud nenalezne řešení situace, která odráží karmický vtisk.

Podle pana Grofa, aby člověk našel řešení karmického vzorce musí plně prožít všechny bolestivé emoce i fyzické pocity obsažené v destruktivní scéně z minulého života. Musí se dokázat povznést nad celou oblast citově, eticky, filozoficky i duchovně, odpustit a dojít odpuštění. Dosáhne-li osvobození z karmických pout, mívá velkolepý pocit, že na tuto chvíli dosažení cíle čekal a usiloval o ni stovky let. Jeho pocity přesahují jakékoli rozumové chápání. Prožívá extatické vytržení, pocit dokonalého štěstí a radosti z vítězství. Někteří lidé vnímají obrazy ze své karmické minulosti, vidí a chápou, jak se karmické situace opakovaly v různých obměnách v průběhu staletí a ničily jim jeden život za druhým.

Stanislav Grof rovněž uvádí, že otevírání říše zážitků minulých inkarnací je někdy provázeno hlubokým komplexním pochopením této oblasti. Člověku je zprostředkováno porozumění tomu, že zákon karmy je důležitou součástí kosmického pořádku, závazného pro všechny bytosti schopné vnímat a cítit. Člověk přijímá zodpovědnost za činy, jichž se dopustil v předchozích životech a jež jsou pro něho v současnosti dosud zakryty závojem zapomnění.

K tomu, aby člověk překonal své problémy z minulých životů, nemusí podstupovat žádné násilné psychologické praktiky, psychedelická, holotropní či regresní sezení, ale zcela stačí, pokud bude rozvíjet a posilovat své vědomé Ego. To je schopno se samo vypořádat se Stíny minulosti. Osvobození od ničivých vlivů minulosti zvyšuje kvalitu života člověka a dává mu více osobní svobody. Jen vítěz se může radovat z pokladů, které mu život nabízí.

6.6 Zrození nového života

Jak již víme, lidská duše pravděpodobně neumírá společně s fyzickým tělem. Vstupuje do duchovního astrálního světa obrazů, kde se cítí jako doma. Po určité době, v zájmu svého zdokonalení, se vrací zpět do fyzického světa, aby se znovu zrodila, rozvinula se ve fyzickém těle. Zrození a smrt pro ni neexistuje, představuje jen nepříjemný přechod z jedné formy existence do druhé. Lidská duše jakožto in-forma by mohla zaniknout pouze tehdy, kdyby se svinula natolik, že by ji už nebylo možno rozvinout. To by bylo možné jen tehdy, kdyby byla navždy odstrčena od životodárného světa.

Možností existence mnoha životů se nesnižuje hodnota žádného z nich. Naopak každý z nich má o to větší hodnotu, protože se nic z něho neztratí, nepropadne minulosti. Každý z nich zůstává svým způsobem navždy jedinečný a neopakovatelný. Získané schopnosti a znalosti jsou sice v novém životě "zapomenuty", ale mohou být jedincem znovu a snadněji rozvinuty a dále zdokonaleny. Tak se rodí to, čemu říkáme vrozený talent. Rovněž problémy, s nimiž jsme se setkali již v minulých životech a dokázali se s nimi vyrovnat, nám zřejmě již nebudou činit větší potíže.

Vstup duše do rodícího se těla je popsán v knize "Světlo ve tmě" paní P. H. M. Atwaterové na příběhu Cartera Millse takto:

Prožíval své bytí, zpočátku jako malá jiskra cestující k zemi, jakmile se vajíčko a spermie setkaly a vstoupily do dělohy jeho matky. V několika málo sekundách byl svědkem svého výběru vlasů a očí z genetického materiálu, který byl k dispozici, a pak už jen viděl, jak se z genů tvoří základy jeho těla.²⁷

Duše znovu ožívá v nově se rodícím fyzickém těle. Prožívá své perinatální zážitky a opět se připravuje na nový život, aby se znovu vydala na svou další smrtí končící cestu k věčné nesmrtelnosti. Věčná duše prochází smrtelnými těly, které nakrátko obývá.

²⁷ Atwaterová, P. H. M.: Světlo ve tmě. MUSTANG, s.r.o., Plzeň 1996, s. 107.

7. Stíny nevědomí

Ony takzvané "síly nevědomí" nejsou intelektuální pojmy, které je možno libovolně zmanipulovat, nýbrž nebezpeční protivníci, kteří mohou v ekonomii osobnosti občas způsobit strašlivou zkázu. Jsou vším, co si člověk může podle okolností jako duševní "protějšek" přát nebo čeho se může obávat. Laik se ovšem domnívá, že tu narazil na nějaké temné onemocnění v ústrojí. Teolog, který za tím vším tuší d'ábla, však stojí psychické pravdě podstatně blíž.

Carl Gustav Jung

(Člověk a duše)

Když se lidé dostanou poprvé do kontaktu se zlem či zločinem, jsou v šoku, oškliví si ho. Zůstanou-li s ním ovšem ve styku po delší čas, zvyknou si na něj a tolerují ho. Berou ho jako něco, co patří k životu a co nemohou změnit. Naučí se s ním žít. Nakonec zlo a násilí přijmou a podlehnou jeho vlivu. Sami se stanou jeho nositeli. Kategorie dobra a zla ztratí svůj význam a zvítězí právo silnějšího.

7.1 Jedinec v poli energie

Pokud je lidský mozek jen důmyslný myslící biologický stroj, jsou lidé pouze izolované jednotky žijící svůj jepičí život uprostřed mrtvého a nehostinného vesmíru. Sváry, nepřátelství a násilí mezi lidmi jsou potom pouze přirozeným důsledkem racionálních snah jednotlivců a skupin o získání maximálního osobního prospěchu. Nedá se s nimi v podstatě nic dělat, pouze je akceptovat a naučit se v tomto světě, kde vítězí silnější, žít.

Má-li ovšem člověk duši, která se překrývá s dušemi jiných lidí, vzniká zde prostor pro novou kvalitu. Lidé si nepředávají při komunikaci ani skrze nevědomí pouze informace, ale také emoce. Emoce znamenají energii. Příjemné emoce zvyšují životní energii individua. Zlé, nepříjemné emoce vyjadřují uvolnění a ztrátu energie. V případě, že člověk má duši, není tato energie pouze abstrakcí ale reálnou fyzikální skutečností. Tato energie rozvinuje lidskou duši a všechny její obsahy.

Kde se tato energie bere? Možná bude trochu troufalé něco takového primitivního říct, ale pravděpodobně obsahy naší psýché jsou rozvíjeny kvanty energie v oblasti infračerveného až viditelného záření (cca 400 - 950 nm). Možná právě proto máme tělesnou teplotu takovou jakou máme. Při nižší teplotě těla a mozku by naše psýché zřejmě nemohla fungovat. Došlo by k jejímu svinutí. Tomu odpovídá poznatek, že při podchlazení organismu ve studené vodě se čas subjektivně vleče a naopak při horečkách plyne subjektivní čas rychleji.

Aby duše získala dostatek energie v zdravém těle nemusí dělat vůbec nic kromě toho, že ji neuvolňuje více, než je jí schopna během dané doby získat. Na první pohled se to může zdát snadné a také to snadné je. Stačí abychom odpočívali a relaxovali a naše duševní síly se nám rychle vrací. Bohužel ne vždy jsme schopni relaxovat a to především duševně. Mnohdy prožíváme takový stres, že nedokážeme tak říkajíc „vypnout“. Musíme stále myslet na naše problémy a nepříjemné situace v našem životě...

Čím více „neodbytných“ myšlenek, negativních vzpomínek a pocitů se neustále vkrádá do naší utrápené a unavené mysli, tím více ztrácíme energii, kterou bychom mohli věnovat na jiné užitečnější účely. Je velký rozdíl, když naše mysl má dostatek energie a tuto využije pro získání (rozvinutí) inspirace k řešení našich problémů, než když naše problémy z nás neustále energii vysávají a zbavují mysl kapacity a schopnosti je efektivně řešit.

Vytváření negativních představ v naší mysli v podstatě znamená rozvinutí in-forem, které svou přítomností naši mysl svinují - zbavují ji energie. Tyto in-formy jsou vlastně kvantové objekty, které opakovaně nenapadají jen svého tvůrce ale i jiné subjekty, které je přitahují tím, že produkují in-formy podobného charakteru. Tyto se pak vzájemně skládají a kumulují, aby ještě více oslabily mysl postiženého subjektu nebo celých skupin subjektů. Jediná obrana proti těmto negativním obsahům psýché je vědomě je integrovat a zbavit je jejich emotivní síly.

Představme si člověka, jehož psýché má dostatek energie. Takový člověk se cítí příjemně. Čas pro něj ubíhá relativně velmi rychle, ale přesto příliš nestárne. Jeho vnitřní čas plyne totiž pomaleji, než u ostatních lidí. Jeho tělo se pomaleji opotřebovává a nemoci se mu vyhýbají. Je v něm udržován rozvinut pravzor zdravého správně fungujícího organismu. O takových lidech se říká, že se jim daří vše, na co sáhnou.

Naopak pro člověka bez energie představuje život sled nepříjemných událostí, dlouhých mučivých okamžiků, které ničí jeho zdraví a zkracují jeho život. Tito lidé končí jako nemocní, unavení jedinci bez přátel a často i bez domova, kteří svůj život vzdali a nechávají se jim jen pasivně unášet. Nejsou schopni nic většího pozitivního vytvořit, maximálně jen něco zničit ve snaze pomstít se světu za svůj osud.

Vnitřní energie, životní síla jedince nic neříká o tom, jestli je tento člověk dobrý nebo zlý. Znamená pouze, že si našel nějakou vlastní cestu, jak si získávat a udržovat dostatek energie. Nejjednodušší a nejrychlejší způsob, jak člověk může získat dostatek energie, není kupodivu někde meditovat a očišťovat svou mysl od negativních myšlenek, ale vzít tuto energii jiným lidem, jiným živým tvorům a přírodě obecně...

Čistě teoreticky mohou lidé vedle sebe žít a vzájemně si neblokovat přístup k energii, jež k nim zcela zdarma přitéká přímo z universa. V našem podvědomí je však vžitá představa, že této energie je konečné množství. Má-li jí někdo víc, musí mít někdo jiný této energie méně. To je tak zvaná hra s nulovým součtem. Říká nám, že pokud chceme mít energie dostatek (tj. co nejvíce), musí to být na úkor někoho jiného. Podle toho bychom se pak také měli chovat a vzít na vědomí, že ostatní lidé se k nám budou chovat stejně. Vzniká tak boj o energii...

Existuje mnoho „her“, které spolu lidé hrají a jejichž cílem je obehřát ty druhé o energii. Hráč se snaží získat převahu nad protivníkem, mít více peněz, majetku, lepší postavení a moc. Odměnou mu je získání většího životního prostoru, potěšení z toho, co získal a co mu skýtá možnost uspokojit své potřeby. Takový člověk nemá hlad, netrpí zimou, nemocemi chudých, nouzí ani nedostatkem tělesných potěšení. Nemusí se starat, jak dá najíst svým dětem a zajistí živobytí pro svou rodinu pro tento den, zítřek, pozítří ani další dny... Člověk získávající energii na úkor jiných se dokáže vyhnout mnoha věcem, které obírají o energii jiné lidi...

Jsou-li duše lidí vzájemně propojeny, vzniká v tomto poli pohyb energie. Energie teče od jednoho člověka k druhému, od jedné skupiny lidí k druhé. V energetickém poli nevědomí se objevují místa, kde je dostatek energie, a místa, kde je nedostatek energie. Určité skupiny lidí se zbavují negativních in-forem tak, že je přenechávají nebo dokonce vnucují jiným. Postižení lidé se jich zase snaží zbavit. Nemám-li peníze na obživu, trápí mě to stejně jako hlad moje tělo. Vezmu-li někomu jeho peníze, zmizí problém, který mě trápil a má ho pro změnu, více či méně, zase někdo jiný; samozřejmě pokud mě netrápí, že jsem někomu jinému ublížil.

Čím méně energie má jedinec či skupina lidí, tím větší se u ní projevuje tendence ji získat zpět; a to často i mnohem horšími způsoby, než o ni byli připraveni. Jedinec, jež má nejméně energie a největší tendenci ji za každou cenu získat (vysát) ze svého okolí, působí v lidském poli energie jako bezedná černá díra, která energii nasává ale nevrací ji zpět. V krátké době se kolem něj nakumulují podobně postižení jedinci, kteří parazitují na toku energie, jež k němu přichází, a zároveň svou přítomností tento tok zesilují. Vytváří se gigantický vír hroící pozřít vše, co nebude mít dost síly, aby odolalo jeho smrtonosnému sevření.

Boj o energii mezi lidmi není hra s nulovým součtem, ale výsledkem bývá snížení energie celého společenství. To, co nazýváme zlem, je důsledkem soupeření o energii mezi lidmi.

„Zlí lidé“ nemusí být důsledkem nějaké „poruchy“ v jejich organismu. Spíše mohou být produktem energetických procesů, které se odehrávají v kolektivním nevědomí. Představme si, že existuje továrna, která produkuje zločince. Společnost bojuje s těmito zločinci, ale také současně investuje do továrny, která tyto jedince vytváří. Mnohem lepší, než vést nekonečný a neefektivní boj se stále novými lumpy a zločinci, by bylo nalézt tu továrnu a zničit ji.

7.2 Boj o pozornost

Lidé si předávají mezi sebou energii. Někdy si svou energii vzájemně zvyšují tím, že si věnují pozornost. To znamená, že v mysli jednoho člověka je rozvinuta jistá představa jiného člověka, která interaguje s duší tohoto jedince a její shodné části zesiluje. Persona jedince se vytváří jak v jeho vlastní mysli, tak v mysli lidí, kteří s ním přicházejí do styku. Lidé si svou energii mohou posilovat také tak, že jeden druhému pomáhají uspokojit své potřeby a touhy či si poskytují pocit bezpečí, který umožňuje uvolnění mysli a oproštění od pocitu ohrožení, jež vysává psychické síly jedince. Psýché se tak automaticky rozvíjí a regeneruje.

Někteří lidé si mohou svou energii zvyšovat tak, že si vynucují pozornost druhých, ať se jim to líbí nebo ne. Již velmi malé děti vědí, že když začnou plakat a křičet, získají si ihned pozornost svých rodičů. Později si mohou získávat pozornost rodičů a blízkých lidí zlobením. Pokud se jim dostane pozornosti bez toho, že by si ji museli vynucovat, zlobení, které může vyvolat také negativní reakci rodičů, raději zanechají. Nedostává-li se jim však dlouhodobě dostatek pozitivní pozornosti, stávají se z nich psychičtí deprivanti, kteří si pozornost jiných lidí vynucují za každou cenu.

Muž, který zabil Johna Lenona, si získal pozornost miliónů lidí na celém světě. Stalin a Hitler se nesmazatelně zapsali do života miliónů lidí své doby a rovněž mnoha následujících generací. Teroristé vyhodí do vzduchu autobus dětí, aby si jich svět všiml. Deprivant s puškou v ruce postřelí hromadu nevinných lidí pouze proto, aby se mu dostalo publicity ve večerních zprávách, aby si mohl prožít svých patnáct minut „slávy“. Deprivant slabšího kalibru rozbije alespoň obchodní výklad, vysype popelnici nebo opile huláká na ulici, aby alespoň na chvíli zaujal pozornost svého okolí.

Vynucuje-li si někdo násilím pozornost, vytváří v myslích lidí negativní představu o sobě. Tato persona se skládá dohromady s jeho vlastní duší až ji nakonec překrývá. Individualita jedince se dostává do pozadí a místo ní se rozvíjí archetyp. Člověk se stává živým obrazem ďábla. Právě proto jeví tyrané a diktátory různých dob a zemí tolik podobných rysů. Získávají pozornost a energii jiných lidí, ale ztrácejí svou vlastní osobnost. Zůstává jen princip, který je stvořil. Člověk ztrácí svou duši - upisuje ji ďáblu. Stává se Stínem.

Získává-li někdo energii tak, že přinutí druhé lidi, aby mu věnovali svou pozornost, pak také tuto energii rychle ztratí, jakmile mu lidé přestanou věnovat pozornost. Aby opět získal energii, musí si opětovně vynutit pozornost. Hrozí však, že lidé, kteří mu dříve věnovali svou pozornost, příště mu už pozornost věnovat nemusí. Tento jedinec proto musí vyvolávat stále větší a větší emoce svými činy. Poprvé šokuje zabitím jednoho člověka. Podruhé již ale stejný čin nevyvolá v myslích lidí stejně silnou reakci. Musí tedy zabít víc lidí, udělat masakr nebo vyvolat válku či vyhubit milióny lidí v koncentračních táborech. Nakonec se vždy dostane na hranici svých možností vyvolávat hrůzu, ztratí svou moc a je poražen tím, co vyvolal.

7.3 Duše národa a zdraví společnosti

Lidé mají tendenci identifikovat se s určitou skupinou. Cítí se občany určitého státu, příslušníky určitého národa, určité rasy, hlásí se k určitému náboženství či názorové skupině. Málokdy se však snaží být individualitou, která si je vědoma své příslušnosti k celku. Lidé mnohdy řeší své životní situace z hlediska velmi úzkých osobních zájmů a tím se zákonitě dostávají do sporu se svým okolím.

Nejen jedinci, ale celé skupiny lidí, které spojuje nějaké vzájemné pouto, mají svou duši. Také národy mají svou duši. Stejně jako existují lidé duševně zdraví a nemocní, tak existují též duševně zdravé i nemocné národy. Lidé mohou prožívat těžká duševní traumata, deprese, neurózy a mohou se u nich projevit i vážné duševní nemoci. Duše národa může být postižena stejnými nemocemi, což si ale málokdo uvědomuje. Duševně nemocný člověk může být nebezpečný pro sebe i své okolí. Nemocný národ či stát může být pro své občany i okolní státy nebezpečný nesrovnatelně více.

Převažují-li ve společnosti racionální prvky a iracionální prvky jsou potlačeny, dojde sice k rozvoji vědy, techniky, ekonomiky, práva a jiných oborů založených na racionální bázi, ale zároveň dojde k nerespektování a opomíjení pocitů širokých vrstev obyvatelstva, což vede k nárůstu napětí a emocí ve společnosti. Dříve nebo později se nevědomí vzbouří a nastane výlev iracionálního. Společnost začne ovládat emoce. Nárůst negativních emocí se projeví v nárůstu nesnášenlivosti, násilí, kriminality a nepokojů. Tato situace může být živnou půdou pro vznik politické nestability a možnost vzniku válečných konfliktů.

V nemocné společnosti je mnohem vyšší počet lidí se sklony ke kriminalitě, násilí a rovněž lidí "posedlých" schopných zabít pro potěšení, než v zdravé společnosti, protože je oslabena schopnost lidského vědomí vzdorovat negativním prvkům, které se nahromadily v nevědomí. Ohroženy jsou základní jistoty. Vytváří se atmosféra strachu a nenávisti. To je vhodná doba pro rozvoj radikálních názorů a nalezení kolektivního nepřítel.

Vyhrotí-li se situace natolik, že masy lidí ztrácejí energii, v kolektivním nevědomí dochází k uvolnění obrovských sil, které mohou rozvinout negativní archetypální obsahy a vzorce, jež začnou ovlivňovat kolektivní mysl masy lidí. Tato masa představuje málo inteligentní stádo ovládané vlastním nevědomím. Celá masa se stává náchylnou k manipulaci několika jedinci, jež mají nejméně energie a největší tendenci ji získat na úkor jiných.

Celé národy mohou propadnout davovému šílenství, jsou-li oživeny archetypy zhoubných ideologií, jako je fašismus, komunismus, rasismus apod. První, kdo si všiml souvislostí válek a násilí s působením archetypů v lidském nevědomí a tento nebezpečný fenomén zkoumal, byl pan Carl Gustav Jung. Ve svých vystoupeních a pracích předvídavě upozorňoval na nebezpečí destruktivních sil kolektivního nevědomí, které hrozí vybuchnout v podobě masových psychických epidemií s katastrofálními historickými následky.

V roce 1918 pan Jung pozoroval v nevědomí svých německých pacientů zvláštní poruchy a archetypy vyjadřující primitivnost, násilnost a krutost. Proto, již tehdy, v jednom článku vyjádřil domněnku, že v neklidném spánku sebou hází "plavá bestie" a nelze vyloučit výbuch. Historie mu dala za pravdu. Ukázalo se, že Jungovy obavy z tvoření mas jsou oprávněné. Podle Junga, kolektivní myšlení masy posouvá člověka na nižší morální a intelektuální úroveň. Člověk, jako částice lidské masy, je mnohem snadněji ovladatelný, skrze archetypy kolektivní psýché, samozvanými vůdci.

Představitelé nejhorších ideologií, které lidstvo poznalo, fašismu a komunismu se chovali jako "posedlí". Vůdci mas, jako byl Hitler, Stalin a mnozí další, jevíli znaky duševní nemoci zvané paranoia charakterizované logicky ucelenými bludy podezřívavosti, vztahovačností a perzekuce. Jejich "posedlost" stála životy milióny lidí. Pan Jung o tom napsal:

Jak už jsem vám řekl, přívál, který po první světové válce stoupal, se ohlašoval v individuálních snech ve formě kolektivních, mytologických symbolů, jež vyjadřovaly primitivnost, násilnost, zkrátka všechny síly temna. Jestli se takové symboly objevují u velkého počtu individuí a nejsou pochopeny, začnou tato individua soustřeďovat jako magnetickou silou, a tak vzniká masa. Její vůdce se brzy najde v jedinci, který má nejméně síly k odporu, nejmenší vědomí zodpovědnosti a vinou své méněcennosti vykazuje nejsilnější vůli k moci. Je rozpoutáno vše, co je připraveno vybuchnout, a masa jako stržená elementární silou laviny ho bude následovat.²⁸

²⁸ Jung, C., G.: Duše moderního člověka. Atlantis, Brno 1994, s. 193.

Když se v Německu rozvinul fašismus, nebyla zasažena pouze tato jediná země, ale také země jako Itálie, Španělsko, Japonsko a částečně i jiné země. Několik let předtím v Rusku zvítězily ideje komunismu a našly si mnoho příznivců v různých zemích celého světa. Je zajímavé, jak jsou si projevy obou těchto ideologií blízké: vůdcové, masy, totalita, agrese, lágry, věznění, mučení atd. Dá se proto říct, že mají stejný archetypální základ.

Archetypy komunismu, fašismu a zla vůbec jsou zhoubné jako rakovina. Objeví-li se nádor, který není včas odstraněn, objeví se metastázy. Nakonec je postižen celý organismus. Přestože fašismus byl poražen a komunismus velmi oslaben, mohou se tyto nebo jim podobné ideologie násilí dočkat znovuzrození v nějaké jiné podobě. Stačí nechat, v lidských duších, oživit archetypy představující zlo a násilí. Následky pak na sebe nenechají dlouho čekat...

7.4 Lidé v práci

Abychom mohli omezit rozvinování negativních archetypálních vzorců v lidských duších, je nutno poznat oblasti a situace, v nichž dochází k uvolňování energie v psyché. Zjela jistě ztrácíme hodně energie, prožijeme-li nějakou tragédii nebo staneme-li se svědky neštěstí. To se však naštěstí nestává každý den. Přesto každý den ztrácíme zbytečně velké množství svých duševních sil na řešení nepříjemných situací a konfliktů ve škole, v zaměstnání, ve své rodině, ve vztazích se svým okolím a osobním životě.

Šťastní jsou lidé, pro něž je práce koníčkem a potěšením, kteří mohou dělat přesně to, co se jim líbí; nikdo a nic je v tom neomezuje, a navíc ještě dostanou za svou práci velmi dobře zapláceno. Takových lidí je bohužel málo. Většina lidí chodí do zaměstnání nerada; chodí tam jen proto, že si tam vydělají více či méně peněz na svou obživu a zaopatření své rodiny. Jinak by je tam nikdo dobrovolně nedostal a nepřinutil je brzo ráno vstávat do práce.

To, že člověk pro svou obživu musí vykonávat nějakou práci, ať se mu líbí nebo ne, není ještě nic hrozného. Mnohem horší je to, že si mnoho zaměstnavatelů myslí, že když někdo pro ně pracuje, mohou si s ním dělat, co se jim zlíbí. Domnívají se, že ho mohou šikanovat, urážet, ponížovat a jinak omezovat jeho osobní práva. Když se mu to nelíbí, ať si jde, vždyť venku před branou podniku stojí „stovky“ jiných lidí toužících pracovat, alespoň za takových podmínek, jaké má on.

Nechci se tímto zastávat lidí, kteří neplní své pracovní povinnosti a nedělají v práci to, za co jsou placeni. Naopak se domnívám, že když je člověk v práci, má pracovat. Dokonce by se měl snažit, aby měl ze své práce dobrý pocit a aby ho tato nějakým způsobem uspokojovala. Pokud mu jeho práce opravdu nic nedává, měl by si raději zkusit najít jinou práci, než „dělat“ a přitom se snažit nic nedělat. Pokud člověk odvádí dobrou práci, měl by za ni rovněž dostat dobře zapláceno. Aby odváděl dobrou práci, měl by mu také zaměstnavatel dopřát prostor pro odpočinek. Bohužel však realita bývá často jiná.

V zájmu zvyšování produktivity se zaměstnavatelé snaží v první řadě minimalizovat počet svých zaměstnanců. Určitě jistý efekt to má, zvláště u přebujelých společností. Když se však překročí určitá hranice stává se tento trend kontraproduktivní. Místo, aby došlo k propuštění neschopných či všehoschopných manažerů, propouští se kvalifikované pracovníky. Zbytečně se rozšiřují řady nezaměstnaných o lidi, jež jsou ochotni a schopni dobře a efektivně pracovat. Lidé, kteří zůstanou v zaměstnání, jsou zavaleni prací, kterou dříve vykonávali jiní.

Na nějakou dobu může vskutku produktivita takové společnosti vzrůst, ale brzo se projeví strach, „blbá nálada“, pracovní přetížení a stress u skupiny zbývajících pracovníků, které se projeví nárůstem chyb, nedodělků, zmetků a jiných problémů. Začne se zvyšovat nemocnost lidí. Produktivita práce v takové společnosti jde zákonitě dolů a opět vzniká potřeba ji zvýšit. Kolotoč stresu se roztáčí. Obě skupiny lidí - zaměstnaní i propuštění ztrácejí energii.

Ještě horší stavy než lidé v zaměstnání zažívají lidé bez zaměstnání a prostředků obživy, pokud cítí alespoň trochu odpovědnosti za členy své rodiny, které živí. Velmi bolestné vždy pro rodiče je, když nemohou poskytnout svým dětem to, co mají jiné děti - pěkné šaty, hračky

a možnost se rozvíjet a studovat. Tragedií pak je, když nemohou svým dětem poskytnout ani to základní pro život - jídlo, šaty a domov.

Pokud lidské duše nejsou nijak vzájemně provázány, jsou nepříjemné situace v životě lidí jen osobním problémem postižených jedinců. Vzhledem k tomu, že existuje smyslová vazba a komunikace mezi lidmi, dochází k přenosu negativních pocitů i na jiné lidi. Pokud však jsou lidské mysli vzájemně provázány i skrze nevědomí, neztratí se nic negativního z toho, co kdo kdy prožil. Uvolněná energie rozvine negativní archetypální obsahy, které mohou zaplnit duši všech těch, kdo svou vlastní či nevlastní vinou přišli o energii.

Není pak divu, že mnoho lidí bez energie podléhá moci alkoholu, drog nebo se dává na cestu zločinu či padá do osidel různých sekt a samozvaných radikálních vůdců. Není divu, že velká nezaměstnanost, nelidské pracovní podmínky a vykořisťování práce miliónů lidí úzkou skupinou lidí daly vzniknout něčemu tak hroznému, jako byl a je komunismus.

Bylo by jistě krásné, kdyby na Zemi existovala vyspělá komunistická společnost, v níž by každý pracoval podle svých možností a dostával podle svých potřeb. Nikdo by netrpěl hrůzou z toho, že bude zítra nezaměstnaný a neuživí svou rodinu. Nikdo by nebyl vykořisťovatel ani vykořisťovaný. Bohužel je to zřejmě nereálná idea. Svět není dokonalý a lidé hlavně. Ti, kdo jsou bez energie a psychičtí deprivanti, mohou mít sice nejvíce snahy svět změnit na základě hrubé síly pod rouškou nějakých vzosných idejí, ale při první příležitosti uspokojí především své potřeby na úkor svých protivníků i těch, co jim důvěřují a následují je.

Vyšší ideály a touha po spravedlivém světě se v rukou lidí bez charakteru mění v motiv ospravedlňující teror a bezpráví. Jak vznešené byly ideály Velké francouzské revoluce a kolik mužů, žen a malých dětí skončilo pod gilotinou na očích rozvášněné tupé masy.

Nemusíme být bohatí, ale rozhodně neuškodí, když se pokusíme stát se nezávislími. Chci říct, že bohatství ani chudoba nejsou ctností. Když nemáme dost prostředků, abychom mohli alespoň nějakou dobu existovat bez zaměstnání, stáváme se otroky, kteří musejí snášet ústrky svých zaměstnavatelů a lidí, kteří jim peníze dávají. Máme-li kvalifikaci a vzdělání snadněji si dokážeme najít novou práci a vydělat si i dostatek prostředků pro život i nezávislost.

Zaměstnavatel, který přijde o kvalifikované a schopné pracovníky bude na tom vždy hůř než ten, který si je dokáže udržet tím, že se k nim bude chovat jednoduše slušně. Jakmile si začne zaměstnavatel vážit některých svých zaměstnanců, začne si více vážit všech. Mohlo by tak ubýt něco nenápadného ale hojně rozšířeného zla, které se v našem nevědomí kumuluje a rodí mnohem horší zlo a činy lidí.

7.5 Pasivní agresivita

Lidé neztrácejí příliš mnoho energie pouze v situacích, když se snaží zajistit sobě i svým blízkým obživu, ale též celkem zbytečně v běžném životě. Často jen proto, že chybí obyčejná lidská slušnost. Představme si, že jdeme někde po ulici, potkáme známého člověka a on nám, přestože nás zřejmě vidí, neodpoví. Na mne osobně působí tato situace velmi urážlivě a zvedá mi adrenalin. Věnoval jsem někomu svoji pozornost a energii a nestál jsem mu za to, aby mi ji vrátil. Prostě si ji vzal.

Nevadí mi, když mě někdo nepozdraví. Může být zcela zaneprázdňen svými myšlenkami, nemusí si mě všimnout nebo mě třeba nepozná. Vadí mi ovšem, když mi někdo neodpoví na zřetelný pozdrav nebo také podá-li místo ruky „leklou rybu“. Nejen agresivita, ale i pasivita druhých nás může ochuzovat o energii. Dáváme-li někomu něco pozitivního, očekáváme, že se také tak zachová i on k nám. Tím vzroste energie naše i jeho.

Poskytneme-li někomu něco hmotného - věc, peníze nebo službu, nemusí nám to dotyčný vždy oplatit stejnou mincí. Stačí jeho radost, úsměv, který nám věnoval, nebo prosté upřímné děkuji. Jednoho dne nám třeba naši službu oplatí, s tím že mu také zaplatíme jen úsměvem či pouhým děkuji. Většina z nás už přišla na to, že ještě příjemnější, než dostat něco cenného, je

něco tomu druhému dát a způsobit mu tak radost. Kterého rodiče nepotěší, když koupí dárek pro své dítě, byť by na něj musel dlouho a těžce pracovat?

Bohužel mnoho lidí chce něco za nic. Věnujeme-li něco takovému člověku z dobré vůle, učiníme z něho svého nepřítele, který má obavu z toho, že bychom snad něco od něho mohli v budoucnu chtít. Dostal energii a obává se, že by ji snad musel vrátit. To radši se nám začne vyhýbat nebo se dokonce začne mstít. Zvykne-li si někdo na to, že mu dáváme svou energii a jednoho dne už mu ji neposkytneme, jsme pro něj někým zlým, kdo mu upírá něco, na co má přece právo.

Kdysi, ještě na vysoké škole, jsem projížděl vlakem skrz Rumunsko. Děti nám mávaly, a když náš vlak zastavil na nějaké stanici, obsypaly okna vlaku a žadonily o bonbóny, žvýkačky a třeba i peníze. Někdo v našem kupé nám poradil, abychom jim nic nedávali. Připadalo nám to hloupé, ale poslechli jsme. Lidé z ostatních kupé stáhli okna a rozdávali sladkosti a peníze, které měli navíc. Když už neměli, chování dětí se změnilo, začali křičet, nadávat a házet po oknech lidí, kteří je bezelstně obdarovali, kameny. Všem se ulevilo, když se vlak opět rozjel... Našemu kupé, z něhož se dětem ničeho nedostalo, se nic nestalo, ani jeden kámen nesměřoval na naše okno... Byla to opravdu zvláštní zkušenost...

Někteří lidé se mohou pokoušet u druhých vyvolat lítost jen proto, aby si získali jejich pozornost a energii. Podvědomě a někdy i vědomě posilují své slabosti, nedostatky a nemoci. Jak je „krásné“ vykládat druhým, kolik kdo si toho v životě vytrpěl, kolik těžkých nemocí si přetrpěl nebo jimi právě trpí. Oč obdivuhodnější jsou lidé, jimž život připravil těžké rány, ale oni se vždy znova dokázali postavit na nohy, než lidé, kteří se utápějí v sebelítosti a lítost se snaží za každou cenu vyvolat v druhých, aniž by sami měli jakoukoliv tendenci změnit svůj život k lepšímu a dát mu smysl.

Možná je pasivní deprivant méně nebezpečný než agresivní deprivant, ale přesto setkání s ním může být velmi nepříjemné. Za předstíranou neškodností se může skrývat nebezpečný had, který jen čeká na příležitost, až mu jeho budoucí oběť nabídne nějakou nechráněnou část svého těla, do níž může zatnout své jedové zuby...

Obyčejná lidská slušnost je velmi důležitá. Umožňuje nám vážit si sebe sama i druhých. Ten, kdo si neváží druhým a dává to všemožně najevo, si často neváží ani sám sebe. Pokud se někdo snaží pošpinit druhé, většinou se snaží jen zakrýt své vlastní nedostatky a chyby. Stín promítnutý na druhé nedělá nikoho lepším, jen udržuje člověka v sebeklamu. Každý člověk je nádoba hříchu a měl by si to umět přiznat. Všichni se občas mýlíme a děláme chyby. Pokud si je však uvědomíme, přiznáme je, litujeme jich a snažíme se je napravit, jsme na dobré cestě, abychom si získali vážnost v očích jiných lidí i svých.

7.6 Násilí a potlačená sexualita

Mnoho zla mezi lidmi pochází ze sexuálních pohnutek. Odjakživa spolu muži bojovali nejen o půdu, majetek ale i o ženy. Bojovníci jednoho kmene unášeli ženy z druhého kmene. Vojáci při svých nájezdech plenili majetky a znásilňovali ženy. I v dobách „civilizovaných“, kdy se neválčí, může být žena sexuálně obtěžována v práci, v autobuse; může být znásilněna v parku nebo také doma svým manželem...

Na první pohled se může zdát, že vždy v roli těch špatných stojí muži a těmi trpícími jsou ženy. Muži ovšem také své ženy chrání, živí, hýčkají a oslavují v básních. Ženy rovněž nejsou vždy něžná milující stvoření, která zahrnují své muže a děti láskou. Dokáží rozdmýchat mezi muži vášně a spory, přivádět je k šílenství a nechat je pro své potěšení se zabíjet. Ani „zločiny z vášně“ nejsou ženám cizí. Pro muže i ženy je sexualita silný pud, který umožňuje vytvářet velké věci, plodit děti nebo naopak brát energii, ničit a zabíjet.

Sexualita bývá někdy označována jako něco zlého, co by lidé měli skrývat nebo dokonce v sobě potlačovat. Tento názor propagovaný mnoha tradičními církvemi i sektami nevychází z Božího vnuknutí nějakého mesiáše, ale spíše ze snahy vyvolat mezi „hříšnými“ pocit viny a

skrze něj „hříšníky“ lépe ovládat. Hříšná těla by měla být zakryta, hříšné myšlenky potlačeny a ti, kteří chtějí sloužit Bohu by se měli vzdát tělesného „hříchu“ zcela.

Pokusíme-li se v sobě potlačit nějaké psychické obsahy, zřejmě se nám to nepodaří. Je to dáno tím, že to nejsou jen nějaké informace ve výpočetním systému zvaném mozek, ale jsou to struktury, které mají svou vlastní energii a jako archetypy mohou existovat, do jisté míry, i nezávisle na konkrétním jedinci. Snažíme-li se je potlačit, věnujeme jim svou pozornost a tím jim naopak energii zvyšujeme. Možná se nám je podaří trochu zatlačit do pozadí, jako se nám může podařit zatlačit nafukovací míč pod hladinu vody. Nakonec to ale vždy dopadne tak, že najednou přestaneme tlačit a to, co bylo potlačeno, se vrátí posíleno energií, která ho předtím potlačovala. Míč vyskočí vysoko nad vodní hladinu.

Bohužel potlačené psychické obsahy se vrací do lidské mysli pozměněné. Tím, že jsme se je snažili potlačit do pozadí jako něco nechtěného, hříšného a zlého, promítli jsme toto zlé na potlačené psychické obsahy. Při návratu mají tedy temný stínový charakter. Zřejmě proto někteří vědci zkoumající lidské sny a fantazie uvádějí, že nejdivočejší a tzv. nejzvrhlejší sny týkající se sexuality mají právě jeptišky a kněží žijící v nedobrovolném celibátu. Tedy právě ti, kteří se snaží to „hříšné“ v sobě potlačit.

Tito lidé si mohou myslet, že je pokouší ďábel, a svým způsobem mají pravdu. Bohužel je pravděpodobné, že toho „ďábla“ v sobě uměle probouzejí. To, co tím chci říct, není namířeno proti lidem, kteří se rozhodli dobrovolně žít po nějakou kratší či dlouhou dobu v celibátu, aby se mohli více soustředit na své vyšší Já, ale proti církevní tradici, která si to nedobrovolně na svých služebnících vynucuje nehledě na jejich osobní cítění a fázi duchovního růstu. Potlačit v sobě něco, co má velkou emotivní sílu, není dobré. Opustit něco, co už je integrováno a ztratilo svůj emotivní náboj, a jít za zdrojem nějaké vyšší síly, je něco zcela jiného.

Žijeme-li v přesvědčení, že sexualita je něco zlého, za co bychom se měli stydět, pak se skutečně pro nás stává něčím zlým, co nás transformuje k obrazu svému. Sexuální devianti a vrazi byli často v dětství hrozně týráni a jejich sexualita v nich byla způsobem výchovy hrubě potlačena a získala temný stínový aspekt, jež se časem stal silnější než oni a nutí je dělat věci, jichž by jejich já nebylo schopno, kdyby v nich nepůsobilo „něco“, co je silnější než oni sami.

Někteří odborníci tvrdí, že za násilí ve společnosti, mohou programy uváděné v televizi, které obsahují velké množství sexu a násilí. Argumentují tím, že některé násilné činy, které se staly, kopírují vzory, jež pachatelé viděli v televizi, v kině nebo na videu. Domnívám se však, že nemají pravdu. Znásilňovalo se a vraždilo mnohem, mnohem dříve, než byl vynalezen film a video. Obsah, nutící lidi dělat špatné činy, vyplývá z deprivace, nedostatku energie a snahy ji za každou cenu zase získat. Film a video může dodat pouze formu násilného činu a uspišit jeho realizaci. Ani to sice není dobré, ale nelze pro strom nevidět les.

Dobré filmy mají na lidi pozitivní vliv, ať už obsahují sex a násilí nebo ne. Špatné filmy, jejichž myšlenková chudost dominuje, ať už jsou jakkoliv výpravné, mohou mít na psychiku nevyspělých lidí samozřejmě nedobry vliv. Velmi dobré však je, že televize a internet dávají nejen lidem možnost zhlédnout dobré a zlé, ale umožňují diskusi o tématech, které dříve byly tabuizované. Uvolňují tak uvolnění potlačených obsahů lidské psýché týkajících se zejména sexuality dříve, než získají vyloženě stínový charakter.

Dnes již víme, že je mnohem lepší pěstovat v sobě fantazie všeho druhu, než je potlačovat a způsobovat si psychická traumata a pocit viny z toho, že je máme. To, že máme představy a fantazie, které raději veřejně nevyslovujeme, ještě neznamená, že je musíme chtít realizovat. Je často lepší, když zůstávají právě jen fantaziemi, které proplouvají naší myslí a po vyčerpání svého emotivního náboje se zase rozplývají. Když už přece jen cítíme nutkání své představy realizovat nebo jsou příliš silné, abychom si je nechali sami pro sebe, je dobré se svěřit svému partnerovi. Obvykle zjistíme, že i on má své erotické představy, které by s námi rád sdílel. Nakonec vše, co lidem dělá dobře a neublíží jim ani jejich okolí, je povoleno.

Typickým projevem toho, že se člověk ještě nevyrovnal se svou sexualitou a promítá na ni svůj Stín, je vulgarizace sexuality. Existuje obrovské množství slov vulgárního charakteru,

jimiž označujeme sexuální zóny našeho těla, sexuální činnosti nebo třeba prostitutky. Jejich častým používáním vyjadřujeme, že si nevážíme ani sami sebe ani druhých.

Lidská sexualita je ohromná fascinující věc. Potlačená a znevážená se může kdykoliv vzbouřit a zničit svého nositele i životy řady nevinných lidí v jeho dosahu včetně malých dětí. Transformovaná a kultivovaná sexualita nás naopak naplní úžasem nad krásou lidského těla, rozžehne v nás plamen romantiky a stane se pro nás obrovskou motivující tvůrčí silou, která nám umožní činit velké věci a bude pro nás oním bájným polibkem múzy. Probuzení sexuální energie stojí na počátku naší cesty k duchovnosti.

7.7 Má naše existence smysl?

Když jsme malí, neuvažujeme o smyslu života. Žijeme stejně přirozeně, jako dýcháme. Jak dospíváme a stále víc vnímáme rozdíl mezi dobrem a zlem, začínáme si klást otázky: „Má tento svět smysl? Má naše existence smysl? Má nějaký smysl to, jak žijeme a jak se chováme sami k sobě a hlavně k jiným lidem, zvířatům a přírodě?“

Současná věda těžce poznamenaná primitivním materialismem ztratila Boha i duši. Věřit v existenci něčeho vyššího či nějakého vyššího smyslu života se stalo bláhovou touhou pro ty, co se nedokáží vypořádat se skutečnou drsnou realitou. Všichni neseme v podvědomí velkou zátěž racionálního poznání, jež nám říká, že jsme produktem vesmírné náhody, žertu přírody, nepatrnou anomálií v hlubinách mrtvého vesmíru, která se nejspíš již nikdy nebude opakovat. Naš život v tomto světle nemá žádný smysl, stejně naše činy. Smysl má pouze tento okamžik. Záleží jen na tom, kolik smyslového potěšení si dokážeme užít. Svědomí, stejně jako všechny iracionální pocity jako jsou láska, soucit či víra v Boha, je nutno jako nežádoucí potlačit.

Budeme-li žít s tímto přesvědčením, můžeme dosáhnout v životě mnoha úspěchů; získat velký majetek, významné postavení, mít obrovskou moc nad životy jiných lidí, prožít mnoho sexuálních slastí všeho druhu, procestovat svět apod. Můžeme mít vše, o čem jiní lidé mohou jen snít, ale psychologicky se nestaneme celistvou osobností. Proč? Právě proto, že jsme něco důležitého v sobě potlačili. Prakticky to znamená, že se nebudeme nikdy cítit zcela šťastní a uspokojení. Naš vnitřní nepokoj nás bude nutit dopřávat si stále víc nových silnějších rozkoší, marně hledat něco nového, co by nás uspokojilo.

Psychologické poznatky pocházející již z dob pana Junga ukazují, že člověk potřebuje ke svému životu nejen vzduch, vodu, jídlo a možnost uspokojovat své tělesné potřeby, ale rovněž prožitek duchovna a možnost věřit ve vyšší smysl své existence i všeho bytí kolem něj. Pokud je o toto připraven vlivem materialistického paradigmatu nebo svou životní zkušeností rozvíjí se u něj neuróza, která se projevuje nespokojeností a neuspokojeností životem. Může vyústit až ve fyzickou či duševní nemoc bez zjevné fyziologické příčiny.

Abychom žili lepší, celistvější život potřebujeme věřit v smysl naší existence, tj. že máme duši, která je schopna přežít smrt fyzického těla a je součástí vyšší existence, jež zveme Bůh. Jak však poznat čemu věřit a čemu ne?

Víra v Boha a jeho apoštoly je stará jako lidstvo samo. Člověk vždy hledal Boha nebo Bohy v okolní přírodě, ve slunci, vzduchu, ohni, vodě či kdesi na nebesích. Komunikoval s Bohy pomocí magických rituálů, modliteb a vyvolených prostředníků. Člověk má bytostnou potřebu věřit, že existuje něco Vyššího, co dává jeho život i lidské existenci smysl. Potřebuje zažívat pocit, že pravda, láska a spravedlnost nejsou jen prázdné pojmy. Hledá zdroj životní síly, vyšší Prozřetelnost, Někoho, s kým by nebyl sám, i kdyby ho všichni opustili. Modlí se ke kosmické Inteligenci o inspiraci, radu, pomoc a ochranu sebe i svých bližních.

Moderní věda vytlačila Boha ze země, vody, vzduchu, vrcholů hor, oblaků i ze Sluneční soustavy a celého vesmíru někam do iracionálna mimo dosah lidských smyslů a jakýchkoliv měřicích přístrojů. Člověk se najednou ocitl zcela osamocen uprostřed nehostinného vesmíru plného neživé hmoty. On a život na Zemi se stali malou nic neznamající anomálií, která se zcela jistě nikdy více a nikde jinde už nebude opakovat. Oáza uprostřed nekonečné pouště.

Současná úroveň poznání a vědění vzala lidské existenci veškerý smysl. Důležitým se stal pouze okamžitý prožitek individua - požitek a potěšení, jež je možno získat právě teď a nyní. Možná proto se o naší společnosti říká, že je konzumní. Lidé žijí stylem „po nás potopa“. Řídí se „rozumem“ a cit proto, co je správné a co ne, byl více či méně potlačen. Svědomí se stalo ohroženým druhem.

Bojíme se přiznat, že naše existence, ve světle současné vědy, patrně nemá smysl. Bojíme se připustit, že možná ti „rozumní“ a všehoschopní lidé mají pravdu a žijí právě tak, jak se má. Silnější vítězí v přírodě i lidské společnosti. Zdá se, že víra v cokoliv je projev slabosti. Bez víry ovšem je náš život prázdný a my se bojíme prázdnoty... Vždyť v našem životě je tolik kritických okamžiků, kdy potřebujeme víru v Boha - něco Vyššího - mnohem víc, než cokoliv jiného.

Naše mysl osciluje mezi „racionálním“ a potřebou prožitku „iracionální“. Ať si však vybereme jakoukoliv z těchto možností, necítíme se spokojeni. Můžeme vyloupit banku nebo se vrhnout do náruče nějaké sekty, ale dříve nebo později zjistíme, že nás to nenaplnilo tak, jak jsme si přáli nebo očekávali. Potěšení ze slasti okamžiku střídá deprese a touha po větší slasti. Slepá víra v cokoliv si žádá ještě více slepé víry...

My „rozumní“ si udržujeme odstup od obou extrémů. Stáváme se slepými a hluchými k myšlenkám o smyslu naší existence zde na Zemi a ve Vesmíru a žijeme svůj malý obyčejný život. Jsme věřící či ne? Někdo říká ano jiný ne... Někteří lidé volí ano ze strachu, aby se tam nahoře náhodou neznelíbili, když už mají nějaký ten hříšek na svědomí. Jiní lidé jsou natolik zklamáni, že říkají ne - nemohu, a přece žijí tak, jako by věřili.

7.8 Slepá víra

Moderní věda nám umožňuje podívat se do mnoha zákoutí vesmírů mimo dosah lidských smyslů. Už víme, jak to vypadá v atomu. Známe uspořádání vesmíru i pravděpodobný způsob jeho vzniku. Pochopili jsme podstatu sil, jež určují uspořádání hmoty i její pohyb v prostoru. Gravitace, elektromagnetické síly, částice či černé díry už pro nás nejsou tak nepochopitelné jako dřív. Zdá se, že jsme objevili skoro vše, co se už objevit dalo.

Jednu věc jsme ale v celém obrovském vesmíru nenašli - nenašli jsme Boha. Někteří lidé jsou možná zklamáni. Jiní věří, že se nachází někde mimo vesmír. Někde, kde ho nemůžeme spatřit. Přesto vidí vše, co se ve vesmíru odehrává. Je všudypřítomný a přestože je nehmotný dokáže ovlivnit dění kdekoliv ve vesmíru.

Tvrzení o nehmotnosti a nepostižitelnosti Boha jsou ovšem výplodem „čisté“ víry. Nedají se potvrdit ani vyvrátit - dá se jim pouze věřit. Stejně tak můžeme věřit, že Bůh či jeho oddaní poslové k nám přilétají na létajících talířích a ve chvíli posledního soudu zachrání malou hrstku vyvolených... Uvěřit se dá bohužel čemukoliv. Najít ovšem pevný bod pro svou víru je nesmírně těžké...

Náboženská učení se zrodila pod vlivem změněných stavů vědomí a archetypů působících na člověka z jeho nevědomí. Proto se v těchto učeních dají vysledovat společné prvky, které tvoří společný základ popisující duchovní podstatu existence. Na tento základ jsou navázány více či méně dobré interpretace zjevených skutečností, které se prezentují jako dogmata, jež není vhodné zkoumat ale prostě je jim nutno věřit. Náboženská učení lidem pomáhají vytvořit si více či méně dobrou představu o duchovní části naší reality.

Archetypy Superega a Stínu, na jejichž interpretaci jsou náboženská učení založena, mají silný emocionální náboj. Proto tyto učení a hlavně jejich extrémní formy mohly a mohou být zneužívány k manipulaci s věřícími. Vznešené náboženské ideje posvěcovaly války a dávaly jim zdání oprávněnosti. Promítnutím Stínu na zastávce "nepravé víry" se zrodily křížácká tažení, svaté války proti nevěřícím, násilné křty, hony na čarodějnice, upalování kacířů a jiná zvěrstva ve jménu víry.

Hodně lidí nevěří tomu, co hlásají „zprofanované“ církve. Hledají proto nová náboženství a nové Bohy, na něž by promítli archetypální obrazy ze svého nevědomí. Tito lidé bývají požehnáním pro vůdce nových extrémních hnutí, myšlenkových proudů, ideologií a sekt. Mají totiž tendenci nekriticky přijmout to "nové", aby v sobě negovali to "staré". Nevědomě se bojí prázdnoty, která vzniká v jejich duši ve chvíli, kdy se pokoušejí obejít bez vyššího Já.

Snaha, opustit staré názory a najít nové lepší, je ve své podstatě velmi pozitivní, protože vytváří pokrok a pomáhá rozvíjet lidské vědomí. Neměla by ale být založena na negaci, na promítnutí Stínu na vše, co bylo předtím, protože pak se zdá, že to "nové" je zcela ideální, což obvykle nebývá úplně pravda. Radikální názory na změnu světa "k lepšímu" mají v sobě obsaženu archetypální představu ráje, který vznikne na Zemi nebo čeká na ty, kteří budou slepě a zcela nekriticky oddáni tomu, co si žádá jejich víra.

Lidé fanaticky oddáni určitým "vznosným" ideálům" mohou být schopni odpálit, uprostřed davu lidí, na svém těle výbušninu a zabít sebe i mnoho nevinných lidí. Skutečný grázl by možná byl schopen tyto lidi také zabít, ale určitě by neobětoval sám sebe. Členové sekt a radikálních náboženství jsou ochotni obětovat své životy i životy svých dětí, pokud jim to jejich "duchovní" vůdce přikáže. Všechno a všechny je možno obětovat pro "správnou" věc.

Sekty, radikální náboženství, hnutí a extrémní ideologie jeví některé společné rysy. Snaží se o potlačení individuality svých stoupenců přenesením důrazu z "já" na "my", kde "my" má nejasný význam. Snaží se potlačit vědomou část osobnosti ve prospěch nevědomé. Nabízejí lidem jednoduchá řešení jejich problémů. Archetypální motivy a postavy jsou promítány na reálné situace a lidi. "Bohem" se stává vůdce. Stín je promítán především na "ne my". Cílem je útok nebo únik. Morálka a sexualita jsou dávány do protikladu a důraz je kladen pouze na jednu z nich. Obvykle také bývá za sektou či extrémní ideologií skryt finanční nebo mocenský motiv úzké skupiny lidí.

Proto všechno je dobré pochopit podstatu víry, kterou člověk vyznává. Víra, jako taková, je iracionální, a právě proto je k ní nutno přistupovat velmi racionálně, aby si vědomí udrželo kontrolu nad nevědomím. Poznání zákonitostí objektivního světa může mít netušené důsledky na transformaci naší vnitřní subjektivní zkušenosti. Víra nám zase může umožnit překlenout mezery v našem poznání jemnější duchovní struktury našeho vesmíru.

Říká se, že víra je dar. Dar, na který člověk musí být dobře připraven, aby ho byl schopen přijmout. Většina lidí připravena není, ale touží po něm. Existuje mnoho církví a náboženství, které člověku nabízejí, v co má věřit. Věda člověku naopak říká, v co má nevěřit. Snad proto se tyto instituce nemají rády. Je však na člověku, aby si zvolil cestu. To znamená, aby hledal, naslouchal a vytvořil si svůj vlastní názor.

Ve skutečnosti není důležité jakou víru člověk vyznává, členem, které náboženské obce je, ale jaké duševní kvality mu jeho víra poskytuje. Jestli ho povznáší nebo zda ho ubíjí a ničí. Víra nemá být něco, co nás svazuje, ale naopak něčím, co nás vnitřně osvobozuje a povznáší.

7.9 Promítání stínu a rasismus

To, co ožívuje v našem nevědomí archetypální obsahy jsou emoce. Pozitivní emoce ožívují pozitivní archetypy, negativní emoce ožívují negativní archetypy. Aktivované archetypy mohou silně ovlivnit chování jedinců, skupin obyvatelstva i celých národů. Pozitivní emoce zvyšují sebevědomí lidí a vedou k rozvoji společnosti. Odkud se však bere tolik negativních emocí mezi lidmi, které mají tak neblahý vliv na vývoj lidské společnosti?

Negativní emoce se, jak už bylo řečeno, objevují, pokud je určitá část individuální nebo kolektivní psyché potlačena nebo získá-li nějaký archetyp kontrolu nad člověkem či skupinou lidí. Velmi významným zdrojem negativních emocí je ponižování člověka člověkem, které je staré jako lidstvo samo. Lidé bývají ponižováni povyšováním určité skupiny lidí nad jiné, nedůstojnou či špatně ohodnocenou prací, špatnými službami, šikanou ve školách, armádě, zaměstnání, rasovými předsudky apod.

Ve své mysli si vytváříme představu o jiných lidech a tu na ně podvědomě promítáme. Pokud daného člověka známe a nejsme vůči němu zaujatí, může být tato promítnutá představa velmi blízká skutečnosti, i když nikdy nebude zcela přesná. Pokud daného člověka neznáme, vytváříme si o něm představu na základě obecných rysů a toho, jak se nám ten člověk líbí či naopak nelíbí a jaké pocity v nás jeho zjev vyvolává. Záleží také na tom, za jakých okolností toho člověka potkáme. Obraz, který jsme si o něm vytvořili, pak na něj promítáme, ať už je pravdivý nebo ne a jen velmi pozvolna jsme ho ochotni měnit.

Podle toho, jakou jsme si udělali o člověku představu, tak se taky k němu chováme. Když muž potká krásnou dívku, je pro něj anděl a ztělesnění všech ctností, i když to zdaleka nemusí být pravda. Žena zase podlehe ctiteli, jež ji zahrne spoustou krásných slov a dárků. Procitnutí a uvědomění si skutečných vlastností na první pohled přitažlivého jedince bývá často bolestné a nepříjemné. Persona, kterou lidé nabízejí druhým, neodráží vždy jejich skutečnou povahu. Moudrý člověk si je toho vědom a brzo prohlédne přetvářku. Hlupák se nikdy nevzdá krásné představy, kterou si o tom druhém udělal, i když mu ten druhý bude sebe víc ubližovat. Proto ženy milují i muže, kteří je mlátí a ponižují, a muži se nechají odřít z kůže svými „anděly“.

Nevytváříme si o všem o druhých jen idealistické představy, ale také představy negativní, diskriminující a ponižující. Představme si, že se známe s někým a máme s ním dobré vztahy. Jednáme spolu jako rovný s rovným. Nyní nastoupíme do zaměstnání a onen člověk se stane našim nadřízeným. Najednou jsme jim zaškatulkováni do pozice „méněcenných“ podřízených lidí a vztah rovný s rovným se zcela ztratil. Ten člověk na nás promítl svou představu a už nás nevidí jako důstojné individuum - jako člověka, ale jako figurku v jeho hře. Nutno dodat, že obvykle máme tendenci tento jeho obraz, tuto roli přijmout za svou.

Vždycky mě naplní úžasem, když mám možnost vidět lidi, které znám z práce v jiné roli. Stačí se zúčastnit nějakého neformálního večírku a najednou lidé, kteří měli v práci ohnutá záda, aby vyhověli svým šéfům a mohli živit své rodiny, se narovnávají a stávají se z nich opět individuality, které se umí bavit, mají své zájmy a svůj vlastní bohatý život.

V psyché lidí se také často objevuje představa typického jedince určité rasy, národa nebo etnika. Tato představa je pak promítána na všechny příslušníky dané skupiny. Jsou-li s ní spojeny prvky Stínu, vede to zákonitě k rasistickým tendencím a náladám ve společnosti. Lidská duše má přirozenou potřebu zničit archetyp s prvky Stínu. Pokud je promítnut na určitou skupinu lidí, vzniká vůči této skupině u ostatních lidí silná averze. Její členové jsou hodnoceni stejně, ať jsou skutečnými nositeli Stínu nebo ne.

Je třeba říct, že skupiny lidí, na něž je kolektivní stín promítán někdy tomu zavdávají dost dobrý důvod. Může to být menší přizpůsobivost, větší primitivnost jednání, agresivita či větší kriminalita příslušníků této skupiny. Tito lidé jako skupina i jednotlivci vzbuzují strach mezi ostatními lidmi. Jindy to ovšem mohou jen fiktivní důvody. Například, že se tyto lidé liší svým vzhledem, barvou kůže, kulturními zvyky, náboženstvím, jsou příslušníky jiného národa nebo se to prostě jen nějaké mocné skupině ovlivňující masy lidí hodí.

Některé menšiny se mohou stát skutečným Stínem společnosti, zvláště jsou-li vytlačeny na její okraj. Napětí pak rychle narůstá a je často provázáno násilím. Jediným způsobem, jak těmto situacím zabránit, je posilovat lidské vědomí tak, aby došlo k stažení neoprávněných projekcí. Je třeba "zničit" archetyp, ale ne člověka! Tam, kde vzniká napětí, je ho třeba včas uvolnit, aby nedošlo k výbuchu. Zkušenost nás učí, že jakmile se rozvášněné masy lidí dají do pohybu, stojí to hodně krve a utrpení na všech stranách, než nastane opět smír.

7.10 Integrace a neutralizace Stínu

Co dělat, aby člověk zvítězil nad svým Stínem, aby dokázal překročit svůj Stín? Existuje jediná možnost, a to integrovat ho do svého vědomí. Zlo je totiž nejnebezpečnější, když si ho člověk neuvědomuje. Uvědomění si Stínu ovšem nejenže není snadné, ale navíc bývá velmi bolestné. Za možnost stát se vědomými je nutno zaplatit daň z poznání. Cena, za nezaplacení

této daně, bývá však, z dlouhodobého hlediska, mnohem větší. Platí se zdravím i životy lidí, zvířat i rostlin. Je proto lépe daň z poznání a vědomí zaplatit.

Léčba nemocné psýché, ať už se jedná o jednotlivce nebo o celý národ, by, podle Carla Gustava Junga, měla spočívat na následujícím principu:

Jakožto psychiatr jsem věděl, že u pacienta, kterému hrozí, že bude přemožen nevědomými obsahy, má z hlediska terapie největší význam co možná nejvíce posilovat vědomí a pochopení, to jest normální komponenty osobnosti, aby zde bylo něco, co by zachytilo útočící obsahy nevědomí a integrovalo je. Tyto obsahy totiž nejsou samy o sobě destruktivní, nýbrž ambivalentní a záleží jen na ustrojení vědomí, které je zachycuje, zda se stanou požehnáním nebo kletbou.²⁹

Neustále je potřeba posilovat zdravé prvky ve společnosti a systematicky léčit její nemocné stránky. Změní-li člověk svůj postoj k většině toho, co mu připadá zlé, z pasivní role oběti a trpitele na aktivní přístup s tendencí ke změně sebe samého i svého okolí k lepšímu, zjistí, že velká část toho, co považoval za zlé, se nakonec ukázala jako něco v podstatě dobrého, co vedlo k jeho rozvoji a přineslo mu nové pozitivní hodnoty.

Opakem ničení je tvoření. Každý člověk má potřebu tvořit, aby se realizoval. Nemůže-li se realizovat tvořením, hrozí nebezpečí, že se bude snažit realizovat mnohem snazším způsobem - destrukcí. Nenalezení žádného zájmu v životě se projevuje nudou, snahou uniknout z tohoto světa pomocí alkoholu a drog, vandalismem, neúctou k hodnotám jiných lidí apod. Přitom každý člověk může budovat a tvořit třeba už jen své vlastní tělo podle svých představ a rozvíjet svou mysl. Nalezne tak hodnoty, kterých by se zprvu ani nenadal.

Nejlepším prostředkem na uvolnění napětí a neutralizaci Stínu je smích. Dokážeme-li se přirozeně smát, znamená to, že se dokážeme vypořádat se Stínem. Řadě věcí, které třeba dnes považujeme za nepříjemné, se později rádi zasmějeme. Samozřejmě existují vážné věci a tragédie, kterým se nelze zasmát ani po letech. Přesto potřeba smíchu v těžkých životních situacích neklesá, ale naopak stoupá.

Místo nevraživosti je proto lépe pěstovat kladné city, pocity a emoce. K tomu nám mohou pomoci sport, hry a dobrá zábava, které nám umožní překonat napětí a stres běžného dne. Vrcholem životního umění je spojení vnitřní harmonie s plněním vnějších závazků a nalezení své celistvosti skrze lásku, rodinu a přátele.

²⁹ Jung, C., G.: Duše moderního člověka. Brno, Atlantis 1994, s. 185.

8. Shrnutí

Zprvu byl asi materialistický omyl nevyhnutelný. Nebyli jsme schopni objevit mezi galaktickými systémy Boží trůn, a tak se usoudilo, že Bůh neexistuje. Druhým nevyhnutelným omylem je psychologismus: je-li Bůh vůbec něco, pak to musí být iluze, která pochází z určitých motivů, například z vůle po moci nebo z potlačené sexuality. Tyto argumenty nejsou nové. Podobné věci už říkali křesťanští misionáři, kteří poráželi idoly pohanských bohů. Zatímco si však dřívější misionáři uvědomovali, že slouží novému Bohu tím, že staré bohy potírají, moderní obrazoborci si nejsou vědomi, v čím jménu ničí staré hodnoty.

Carl Gustav Jung

Člověk a duše (Psychologie und Religion)

Co je nahoře, je i dole. Co je dole, je i nahoře. Tato prastará moudrost vyjadřuje svázanost částí s celkem a celku s částí. Ve své podstatě tato moudrost vyjadřuje holografický charakter vesmíru a všech jeho částí. Má-li člověk duši, má duši i celý vesmír. Má-li duši náš vesmír, není divu, že v něm mohly vzniknout bytosti obdařené vědomím, city a inteligencí.

Lidská duše je uvězněna ve fyzickém těle, což jí dává možnost prožívat široké spektrum pocitů a rozvíjet míru svého poznání. Zároveň ji to však vzdaluje od její duchovní podstaty. Není si vědoma jiného než hmotného světa ani vlivů působících na ni z nevědomí. Domnívá se, že myslí a ovládá své jednání, ale zatím myslí "něco" v ní a temné obsahy nevědomí řídí její život. Ztratila kontakt s celistvostí a nyní je na ní, aby rozvinula své vědomí a opět našla svou celistvost.

8.1 Poznatky o duši

Jsou-li úvahy v této knize správné, člověk má duši, která není totožná s ničím na způsob software v hardware zvaném mozek. Jedná se o hmotnou fyzikální strukturu, která podléhá zákonům kvantového mikrosvěta. Tato struktura prochází ve formě pole celým kosmickým časoprostorem. Lidská duše tedy neexistuje někde uvnitř mozku, ale prochází celým mozkem, celým tělem a pokračuje do okolního prostoru.

Duše není statickou strukturou, ale neustále se svinuje a rozvíjuje, mění svou velikost, hmotnost a energii. Čím má více energie, tím je více lokalizovaná v prostoru a čas plyne pro ni pomaleji. Člověk ztrácí vědomí a usíná. Když duše naopak uvolňuje nebo ztrácí energii, rozvíjují se v psýché jednodušší struktury ve formě představ, vzpomínek, vzorců chování, jednání a myšlení. Člověk je ve stavu bdělé pozornosti a duševní aktivity.

Lidská duše má část vědomou a nevědomou. Vědomou část naší duše představují všechny obsahy, které jsou v ní právě rozvinuty. Nevědomou část duše představuje vše, co v ní může být rozvinuto - vzpomínky, ideje, vzory, pravzory a všechny ostatní svinuté struktury. Když vzpomínáme na nějakou minulou událost, rozvíjujeme ve své mysli její více či méně věrný obraz a s ním celou minulou skutečnost. Rozvíjujeme minulost do skutečnosti.

Vzpomínky nejsou tedy v našem mozku nikde lokálně uloženy. Nelze nikomu odoperovat konkrétní vzpomínku odstraněním nějaké části mozku. Stejně tak naše myšlenky nevycházejí z žádné konkrétní části mozku. Činnost mozku však mohou být naše vzpomínky a myšlenky rozvinuty v naší vědomé psýché stejně jako i obsahy kolektivního nevědomí.

Provádíme-li nějaký pohyb, neprovádí náš mozek nějaký složitý supervýpočet, ale v naší psýché se rozvíjí předobraz tohoto pohybu, který působí na každou buňku těla podílející se na pohybu. Ovlivňuje šíření nervových impulsů, jež aktivují naše svaly žádoucím způsobem. Nepatrná energie tohoto předobrazu řídí pohyb energie, která tento pohyb provádí.

V našem těle je rozvinut také předobraz zdravého správně fungujícího organismu. Když je rozvinut, náš organismus funguje správně. Když se svine, objeví se chaos a nemoc. Pokud se stane, že člověk utrpí ztrátu nějaké končetiny, její obraz se zcela nesvine, ale naopak zbývající část těla se ho snaží znovu rozvinout. Člověk začne vnímat fantómovou končetinu, která se rozvíjí z prostoru do podoby stále menšího a koncentrovanějšího obrazu původní končetiny, jež vyvolává v mysli člověka podobné pocity jako končetina skutečná.

Psýché je obecnou vlastností hmotných objektů a to i neživých. Každý hmotný objekt má schopnost provádět pozorování. V jeho poli se rozvíjí obrazy jiných hmotných objektů. Pak jednoduchý model psýché představuje každá elementární částice, jakožto tvar existující v poli. Ve velkých mnohačasticových systémech daleko od rovnováhy mohla vzniknout nová kvalita psýché, která dlouhým vývojem se vyvinula až na úroveň lidské psýché.

Důležitým prvkem v tomto vývoji psýché je to, že probíhal současně na dvou úrovních. Na úrovni nějakého ohraničeného dynamického systému a zároveň na úrovni celého obrovského vesmíru. Vzhledem k holografickému charakteru vesmíru se každá část promítá na celek a ten se zase promítá na všechny své části. Každé „vylepšení“ psýché, které se kdekoliv a kdykoliv vyskytne, se projeví na úrovni celého vesmíru a rychle se ho „naučí“ všechny příhodné části.

Psýché, jejíž „domovský“ systém zanikne, se svine na úroveň celku. Nezanikne, ale může se částečně nebo i úplně rozvinout kdekoliv, jsou proto vhodné podmínky. Psýché svázaná s vesmírem jako celkem představuje víc než sumu všech psýché částí. Je to zřejmě nejvyšší a nejdokonalejší psychická struktura, která může existovat. Představuje základ, od něhož jsou všechny ostatní psýché odvozeny.

Nejvyšší psýché není žádnou pasivní strukturou, ale je schopna ovlivňovat kosmické dění, dle svých představ. Není proto divu, že vesmír, v němž žijeme, je právě takový, aby v něm mohl vzniknout inteligentní život. Celek vytváří ty nejlepší podmínky pro rozvoj svých částí, aby se mohl sám co nejlépe rozvíjet. To, co považujeme za vznik či zánik vesmíru, rozpínání nebo kolaps vesmíru do černé díry, není nic víc, než proces svinování a rozvinování - období spánku a bdělosti vesmíru.

Vývoj života na Zemi nebyl produktem náhody. Psýché celku se promítla na celou planetu, která měla vhodné podmínky pro život. Probudila se bohyně Gaia. Planeta oživala současně na úrovni primitivních mikroorganismů i na úrovni celé planety, jež vytvářela a podporovala příhodné podmínky pro vznik a rozvoj života. Evoluce tvaru živých organismů byla podmíněna a vyvolána potřebou dále a stále více rozvíjet psýché. Zřejmě první vznikla představa změny a teprve po té se změna realizovala na fyzické úrovni.

Naše tělo nejsme my (naše mysl), stejně jako vesmír není Bůh. Bez těla je ale lidská duše jen skoro nehmotnou fyzikální strukturou neschopnou cokoli vytvořit a udělat. Podobně je to s Bohem. Bez vesmíru (rozepnutého do časoprostoru či smrštěného do bodu) by jeho vlastní existence neměla smysl. Bůh potřebuje tělo, aby mohl tvořit. Jeho tělem je vesmír. Zároveň je ale mnohem víc, než samotný vesmír. Představuje ten nejvyšší možný Celek - mysl v hmotě a hmotu v mysli.

8.2 Úniky do jiné reality

Při čtení této knihy vám možná v mysli vyvstala otázka, proč se lidé mají trápit ve své křehké tělesné schránce uprostřed světa, kde se odehrává tolik zlého, kde se válčí, vraždí, znásilňuje, mučí, umírá se na nemoci a hlad, kde dochází k ničení přírody a dennodenně se

zhoršuje životní prostředí, když existuje nějaký jiný psychický svět, kde by se dalo žít navěky šťastně? Proč se nepokusit nějakým způsobem uniknout tam na "druhou stranu"? Nemusí nás proto překvapovat, že se o to někteří lidé skutečně pokoušejí pomocí drog, sebevražd, snahou o dosažení mystických stavů za každou cenu nebo únikem do lůna sekt vzdálených běžnému životu. Je to však řešení?

Alkohol a drogy mohou sice člověku přinést chvilkové zapomnění na bolest a každodenní problémy, příjemné stavy opojení a podnětné vize, ale dříve nebo později se příjemné stránky těchto úniků změni ve zlý sen. Neobjeví-li se fyzická závislost, určitě se projeví účinek na psychiku. Kromě příjemných pocitů, barevných fantazií a výletů do jiného světa se začnou objevovat nepříjemné a paranoidní pocity, pochmurné a depresivní obrazy, nepřátelské a obviňující hlasy a dokonce i zjevení nepřátelských bytostí. Archetyp Stínu se pokusí převzít kontrolu nad lidskou myslí a člověk potřebuje stále silnější dávky drogy.

Pokusy o znásilnění svého těla či vlastní duše drogou, nekončí obvykle dobře. Drogy jsou návykové látky a jejich účinek na tělo je destruktivní. Mohou sice urychlit určité metabolické procesy v těle nebo vyvolat potlačené obsahy nevědomí, ale dlouhodobý efekt je negativní. U drog působících na psychiku dochází k potlačení Ega, individuality a člověk se stává otrokem drogy schopným udělat cokoli pro její získání. Původně inteligentní a mírumilovný člověk se měni v bezohlednou bestii, pro kterou lidský život nemá cenu.

Neumělé pokusy a dosažení mystických stavů, vyvolání duchů či dokonce d'ábla nekončí dobře. Různé druhy magie i spiritistické praktiky mohou sice přinést překvapivé výsledky, ale riziko narušení duševního zdraví je zde až přespříliš velké. Kdo jednou pronikne na "druhou stranu", tomu to půjde příště snáze. Nakonec se ale tomuto jedinci může stát, že to, co chtěl ovládat, ovládne ho. Jeho mysl může být přemožena obsahy nevědomí. Není neobvyklé, že lidé, jež experimentování na tomto poli přeženou, musí vyhledat odbornou lékařskou pomoc. Pokusy o únik z reality či o "ovládnutí" sil nevědomí nekončí obvykle právě šťastně. Je to hra s živlem nebezpečnějším než oheň.

8.3 Synchronicity

Násilné ovlivňování psychiky jen ztěží může přinést člověku něco pozitivního. Není ovšem naškodu pokusit se využít některé poznatky o fungování lidské psychiky k svému prospěchu. Je známo, že nevědomé a neřešené problémy mohou působit v lidské duši jako Stín. Převážnou většinu lidí však ani nenapadne, že by to, jak se cítíme a myslíme, mohlo, samo o sobě, ovlivňovat dění v okolní realitě. Přesto ale existuje dost důvodu proto, abychom se domnívali, že se tak skutečně děje. Tomuto jevu se říká **synchronicita**.

Pojem **synchronicita** zavedl psychoterapeut Carl Gustav Jung pro popsání nekauzálního vazebního principu projevujícího se formou velmi nepravděpodobných "náhod", které pozoroval u svých pacientů ve své klinické praxi. Definoval tento princip jako současný výskyt jistého psychologického stavu a jedné nebo více vnějších událostí, jež se vyskytují jako smysluplné paralely okamžitého subjektivního stavu. Události spojené synchronistickým způsobem jsou očividně vzájemně tématicky spřízněny, i když mezi nimi neexistuje žádný spojovací článek lineární kauzality. (133/)

Pan Stanislav Grof se zmiňuje, že byl svědkem vysoce nepravděpodobného hromadění nebezpečných událostí a okolností v životě lidí, kteří se při LSD sezeních začali přibližovat zážitku smrti Ega. Jakmile byl tento proces ukončen, nebezpečné události zmizely téměř jako mávnutím kouzelného proutku. Také v době, kdy byly LSD sezení nějaké osoby ovládána prvky kolektivního nevědomí nebo mytologickými tématy vztahujícími se k určité kultuře, objevil se v životě dané osoby nápadný příliv prvků, jež měli vztah k této vybrané zeměpisné nebo kulturní oblasti. Šlo obvykle o setkání s členy příslušné etnické skupiny, o neočekávané dopisy z příslušné země, pozvání k její návštěvě, dary knih nebo hromadění příslušných témat ve filmech či televizních programech, se kterými se osoba v daném období setkávala.

Hromadění synchronicit bylo pozorováno rovněž v životě lidí, kteří přežili klinickou smrt. Změněné stavy vědomí proto zřejmě zesilují vazbu mezi prožívanými psychickými procesy a děním, jež se odehrává v okolní realitě. V běžném životě se synchronicity také vyskytují, ale nejsou tak patrné. Známe je spíše jako šťastné dny, kdy se nám vše daří, nebo naopak jako smolné dny, kdy se nám zdá, že se celý vesmír spiknul proti nám. Někomu se daří všechno, na co šáhne, jinému se nedaří vůbec nic. Mnoho lidí věří také na předměty, které jim přinášejí štěstí nebo naopak nesou smůlu.

Jung po dlouhá léta váhal se zveřejněním vlastních pozorování, dokud on i další badatelé neshromáždili doslova stovky přesvědčivých důkazů existence synchronicit. Vyjádřil názor, že příčinnost je spíše statistickým jevem než absolutním fyzikálním zákonem. Sám Albert Einstein v osobním rozhovoru povzbudil Junga k tomu, aby pokračoval v práci na koncepci synchronicity, neboť je v plném souladu s novým myšlením ve fyzice.

Synchronicity se projevují vazbou mezi psychickým a fyzickým. Myslíme například na něco a ono se to stane. Zabýváme se určitým problémem a život nám "sám od sebe" nabídne jeho řešení. Určité psychické stavy se mohou nečekaným způsobem promítnout do fyzické reality. Cítíme-li se šťastni a spokojeni, z množiny možných budoucích historií se stávají více pravděpodobné ty, které nám přinesou prospěch. Naopak jsme-li v depresi nebo pod vlivem negativních emocí naše psychika ovlivňuje volbu budoucích historií proti nám. Bylo by proto vhodné naučit se nenásilně ovlivňovat svou psychiku tak, aby synchronicity pracovaly pro nás a ne proti nám.

Jednou v životě jsem zažil velmi silnou synchronicitu. Potlačená vzpomínka na jeden osobní citový zážitek mi vytanula na mysl a zároveň jsem měl velmi silný a nepříjemný pocit, že ovlivňuje chování lidí v mém okolí. Bylo to, jakoby mi má vlastní mysl zřežirovala představení několika pár let starých okamžiků, v němž vystupovali mí přátelé jako herci, kteří nevědomky přehrávají roli, jež jim byla přidělena. Byl to velmi temný zážitek trvající několik hodin, ale celkově měl pozitivní vliv na mé uvědomění si problému, který jsem v sobě po několik let potlačoval.

Domnívám se, že negativní synchronicity jsou jistou obdobou karmy, ale na rozdíl od karmy jsou více časově a prostorově omezeny. Potlačené obsahy nevědomí se snaží dostat do vědomí. Silný emocionální náboj, jež je s nimi spojen, přitahuje podobné zážitky. Vytváří se tak systém, který ovlivňuje budoucí historie tak, že zvyšuje pravděpodobnost těch historií, které obsahují prvky blízké onomu systému. To trvá tak dlouho, dokud se tento systém nerozvine natolik, že pronikne do vědomé mysli. Je-li jí přijat, integrován a vyřešen, problém mizí obvykle i se všemi průvodními projevy. Pokud se tak nestane, synchronicity se začnou hromadit.

Způsob jakým působí synchronicity je děsivý a uchvacující zároveň. Nastane-li hromadění nepříjemných situací v určité oblasti života jedince, může to mít pro něj katastrofální důsledky. Může se totiž snadno stát, že není schopen svůj problém vyřešit sám a ocitá se v zajetí ničivé představy, že je mu osud nepříznivě nakloněn. Před jeho očima se přehrávají nepříznivé momenty z jeho minulosti a strach z budoucnosti. Staré nepříjemnosti a neúspěchy se znovu, v nové podobě, odehrávají v jeho životě. V těchto chvílích člověk potřebuje pomoc přátel mnohem víc než kdykoliv dřív, aby opět našel ztracenou rovnováhu a kladný přístup ke svému životu.

Synchronicity působí na úrovni jedince i masy. Negativní prvky a tendence ve společnosti sebou přinášejí nejen negativní důsledky vyplývající z čiré příčinnosti, ale rovněž hromadění negativních "náhod" ve formě různých malých i velkých neštěstí. Psyché je bombardována negativními podněty, aby si uvědomila důsledky svého konání, které nechtěla vzít prve na vědomí, a pokusila se najít jejich řešení. Proti hromadění negativních synchronicit je jedinou obranou uvědomění si jejich příčiny a rozvinutí pozitivních motivů ve své mysli.

Přeladění vlastní mysli z negativního pohledu na svět na pozitivní může vést ke změně náhodných událostí, jež nás každodenně potkávají. Zatímco se nám dřív smůla lepila na paty, najednou jde nám vše samo. Daří se nám a paní štěstěna se na nás usmívá. To opět posiluje naše dobré sebecítění a sebevědomí. Tento stav bychom se měli snažit udržet. Nesmíme ale zapomenout, že i když jsme dnes nahoře, zítra zase můžeme být dole.

8.4 Hlas z nevědomí

Během života se člověk může mnohokrát ocitnout v nebezpečí. Prvek nebezpečí, ohrožení života nebo rizika zranění má v sobě obsažen silný emocionální náboj. Budoucí historie, které tento prvek obsahují, vyvolávají v nevědomé psyché člověka stejnou odezvu jako skutečný podnět tohoto typu ale o nesrovnatelně menší intenzitě. Přesto tento podnět svou emotivní silou může proniknout do vědomí a vyvolat neurčité nepříjemné pocity blížícího se neštěstí.

Domnívám se, že některé pocity typu dějà vu, při nichž má člověk pocit, že to, co se odehrává právě teď, již někdy viděl či zažil, mohou vznikat rezonancí možné budoucí historie obsahující negativní prvky již přijaté nevědomím a právě probíhající skutečností. Několikrát v životě jsem takové dějà vu zažil. První skončilo po tom, co jsem se chvíli topil, druhé po tom, co jsem si rozbil hlavu, jiné, když jsem se trochu nedopatřením nadechl zdraví nepřilíš prospěšného plynu a další prošly bez větších následků. Možná jsou tyto pocity varováním, aby člověk zbystřil svou pozornost po několik nejbližších hodin až dnů, a tak se pokusil zabránit realizaci negativní historie.

Často se stává, že varování se objeví ve snech, v nichž nevědomé motivy vyplouvají na povrch. Někdy se může také stát, že varování přijde jakoby z "druhé strany". Velmi citlivý člověk, jemuž hrozí smrtelné nebezpečí může uslyšet "hlas", který mu radí a ukazuje cestu k záchraně. Poslechne-li ho tento člověk, pocítí zvláštní stav bezpečí a dojde záchranu. Tento pomoc nesoucí hlas zažili někteří vojáci za války, lidé plavící se osamoceně po oceánu a mnoho jiných lidí ve velmi nebezpečných chvílích svého života.

Je pravděpodobné, že kdyby byli lidé více citliví k tomu, co se odehrává uvnitř jejich psyché a přistupovali k tomu vědomě, ubylo by mnoho zbytečných neštěstí a nehod. Je-li ještě možno změnit negativní budoucí historie, měli bychom se o to pokusit. Mohou-li k nám přicházet varování z "druhé strany", je vhodné je brát vážně.

Velká část lidí žije v přesvědčení, že s pomocí kosmické Inteligence, nemohou ve svém životě v žádné formě počítat. Věří-li skutečně tomu, co říkají, pomoc se skutečně nedostaví. Zázraky tato Inteligence neumí a nemůže vnucovat svou pomoc tomu, kdo o ni nestojí. Aby mohla někomu účinně pomoci, musí se nejprve vytvořit komunikační kanál. Člověk musí o radu či pomoc upřímně požádat. Učiní-li tak, pomoc se dostaví. Přichází formou inspirace, rady či pozitivních synchronicit. Je však nutno, aby člověk pomoci využil nejen k prospěchu svému, ale i obecnému.

Lidská mysl je schopna ve formě inspirace vnímat odpovědi na otázky a řešení problémů, kterými se intenzivně zabývá. Tato inspirace přichází z oblasti nevědomí jako odpověď na silně emotivně laděnou žádost nebo jako rada či doporučení. Inspirace je vnímána jako okamžitý záblesk reality v její pravé podstatě nebo jako nalezení vhodné analogie řešeného problému. Vědomým zpracováním všech informací o problému vytváříme jeho nový obraz, jež nám ho umožňuje lépe pochopit a přijmout bez nutnosti psychického ztotožnění se s ním. Lidé vedení inspirací se stávají význačnými vědci, techniky i umělci, kteří posouvají vývoj lidstva dopředu.

Tvůrčí inspiraci můžeme prožít všichni. Vyžaduje to však velkou trpělivost a schopnost soustředit se na daný problém. Musíme být opravdu zvědaví a chtít celým srdcem nalézt jeho řešení. Soustředěním na daný problém se ladíme na příslušnou oblast nevědomí a trpělivostí, opakováním a emocionálním zaujetím rozvinujeme její obsahy. Pak stačí malý impuls a řešení našeho problému se nám náhle objeví před očima. Způsob získávání informací a inspirace

z nevědomí je principiálně stejný jak u vědců a techniků, tak i u umělců či senzibilů. Různí lidé mají různé nadání v tomto směru a různě ho dokáží rozvinout a využít. Také různé informace v nevědomí jsou různě obtížně dosažitelné.

8.5 Pomoc z nevědomí

Člověk nemusí nevědomí využívat pouze pro svou inspiraci, ale také může skrze své nevědomí aktivně ovlivňovat svůj život vytvářením představ vyjadřujících cíl, jehož má být dosaženo. Tyto představy vytváří v nevědomí cosi jako atraktor ovlivňující možné budoucí historie námi požadovaným směrem. Aby však mohl mít nějaký vliv na tyto historie musí být realistický, podložený naší dennodenní fyzickou aktivitou a maximálně rozvinutý.

Je velmi dobré, když jsme schopni mít před očima neustále svůj životní cíl či sen a upřít na něj veškerou svou představivost a fyzickou aktivitu. Pokud se nám ale nepodaří dosáhnout požadovaného cíle v rozumné době, náš sen se nám začne rozplývat. Počáteční optimismus se změní v pesimismus a nakonec se vzdáme svého cíle úplně. Stane se z nás zatrpklý člověk se sklonem již v zárodku negovat vše pozitivní.

V mnoha knihách se dočteme o síle pozitivního myšlení. Budeme-li se usmívat, bude se nám všechno dařit lépe. Bezesporu je v tom velká pravda. Bohužel často úsměv je jen persona a nevychází ze srdce. Také pozitivní myšlení se nedá vynutit. Když nám není právě do zpěvu a necítíme se dobře, protože nás život právě skřípl, nemá smysl si nalhávat, že se v podstatě nic neděje a že se cítíme dobře. Nemá žádný smysl potlačovat své nepříjemné pocity, pokud je nedokážeme neutralizovat těmi pozitivními.

Zjistil jsem, že mám velmi rád určitý typ lidí. Nehýří optimismem a okázalými úsměvy na všechny strany, ale je v nich skrytá velká vnitřní síla. Život je nijak nešetří, stokrát - tisíckrát je srazí k zemi a oni opět stokrát - tisíckrát vstanou. Mají svůj sen - cíl a jdou za ním. Pomalu ale vytrvale. Neustále se učí nové věci a neztrácejí zájem. Jejich pozitivní síla se dá snadno přehlednout, ale je skutečná. Možná se tolik neusmívají, ale když na to přijde, umějí se smát. To každý neumí. Úsměv oblažuje, je-li pravý, ale smích léčí a vnáší světlo do tmy.

Kdysi jsem se setkal s jedním pánem, který prošel koncentračním táborem. Takřka nikdy o tom nemluvil. Jednou, když udělal výjimku, prohlásil něco, co mě tehdy šokovalo. Řekl, že nejvíc srandy zažil právě v koncentračním táboře. Něco na tom možná je. Humor a smích se nedá zakázat ani potlačit. Když je nám nejhůř, smích nás dokáže, třeba jen na chvíli, zbavit úzkosti, strachu i vnitřních okovů, které nám svazují ruce a nohy.

Je velmi zajímavé, že když si něco hodně přejete, ono se to opravdu splní. Někdy ne tak, jak bychom přáli, ale splní. Někdy však, když něco moc chceme a strašně moc o to usilujeme, nedaří se nám to tím víc, čím víc se o to snažíme. Mám v tomto směru zvláštní zkušenost, že když už se člověk zcela vzdá vši naděje (naděje v něm doslova umře), najednou se vše změní k lepšímu, až se člověk nestačí divit. Tím nechci říct, že nemá smysl se snažit, ale spíše, že pro samé snažení nedáváme prostor velké kosmické síle, aby nám pomohla. Teprve, když se odevzdáme vyšší moci, začnou se dít ty správná „kouzla“.

O vyšší pomoc můžeme a měli bychom požádat pomocí modlitby, ale mám zkušenost, že mnohem lepší je, když někdo, komu na nás záleží, sám od sebe o tu pomoc pro nás nezištně požádá. To se však nedá nijak domluvit či zařídit. Ten dotyčný to musí udělat ze své vlastní vůle. Proto je dobré žít tak, aby lidem na nás záleželo, i když s námi nemusí třeba souhlasit. Pokud nám na někom hodně záleží a cítíte, že to potřebuje, neváhejte a požádejte v modlitbě, aby se mu vyšší pomoci dostalo. Nežádejte však nic konkrétního.

Modlitba, i když se nám tomu nechce ani věřit, je vysoce účinný prostředek k podpoření splnění svých přání. Nesmí však být naplněna nám nic neříkajícími frázemi. Může ale nemusí mít charakter modlitby, jak ji známe z kostela. Měla by být naplněna pozitivními emocemi a vroucností. Než ovšem vyslovíme své přání, měli bychom si uvědomit, co chceme poskytnout v záměnu za jeho splnění, co přinese splnění našeho přání jiným lidem a kolik osobního času ze svého života jsme ochotni jeho splnění obětovat.

Pomoc si ovšem nemůžeme vynucovat a ani nemůžeme očekávat, že všechna naše přání budou vyslyšena. Přesto však množství toho, co můžeme ovlivnit svým přáním a myšlením je značné. Naše vědomí je ve spojení se silami nevědomí velmi silné. Dokáže tvořit i ničit. Umožňuje člověku získat nesmírné bohatství nebo všechno ztratit. Může ho i jeho okolí učinit šťastnými nebo je uvrhnout do stinných hlubin lidského neštěstí a utrpení. Pozitivní stav myslí přitahuje štěstí a úspěch, negativní rozvinuje stinné stránky života.

Tvůrčí i ničivou sílu čerpá člověk ze silných emocí jako je láska a utrpení. Člověk dokáže vyvinout obrovskou vnitřní sílu, aby překonal útrapy života a dokázal pro sebe, své děti i jiné vydobýt lepší budoucnost. Poddá-li se však svým negativním pocitům, jeho energie se projeví destruktivně. Stejně tak pro lásku člověk dokáže vykonat neuvěřitelné činy, ale ztratí-li ji, může se zatvrdit a znenávidět celý svět. Rozdíl mezi tvořením a ničením tedy spočívá pouze v rozdílném přístupu ke stejné motivující síle.

8.6 Vznik nemoci

Stín se může promítat nejenom vně člověka, ale často je promítán také dovnitř těla na určité orgány, čímž je oslabuje a poškozuje. Negativní smyšlení o nás samých i jiných lidech má neblahý vliv na náš zdravotní stav. Ten se obvykle kombinuje s negativními faktory fyzického charakteru: špatnou životosprávou, negativními vlivy ze znečištěného prostředí atd. Výsledkem je vznik nemoci.

Rovněž způsob jakým o nás uvažují jiní lidé se promítá do našeho těla. Smýšlí-li o nás někdo ve zlém, jsme promítáním jeho myšlenek na naši psychiku i tělo poškozováni. Míra účinku tohoto negativního přenosu závisí na síle emotivní vazby mezi námi a člověkem, jež na nás negativně působí. Pokud je naše vnitřní odezva na toto promítání minimální, jeho účinek je zanedbatelný. Když domorodý šaman chtěl ztrestat někoho kletbou, musela mu být nejprve sdělena, aby byl u něho vyvolán pocit strachu a byla tak vytvořena silná emotivní vazba mezi ním a šamanem.

Ve zdravém těle je rozvinut vzor zdravého organismu s dokonale fungujícím imunitním systémem. Poškozením těla či superpozicí s negativními představami promítnutými na tento vzor, může dojít k jeho svinování. Organismus se vychýlí ze svého ustáleného režimu a objeví se chaotické chování vedoucí k destrukci systému. Léčba by proto měla spočívat v odstranění negativních vlivů, energetické stimulaci archetypu zdravého lidského organismu a někdy také k vychýlení systému z rovnováhy, aby se mohl znovu obnovit uspořádaný režim.

Podle pana Junga je každá nemoc nezdařeným pokusem o uzdravení. Negativní prvky, které v sobě člověk potlačoval konečně získaly dostatek energie, aby je člověk ve formě nemoci musel vzít na vědomí. Nemoc vyjadřuje nesoulad s celkem. Vše čím lidé jako narušili harmonii s univerzem se promítá do nárůstu nemocnosti. Uzdravení jednotlivce je možné do té míry, do jaké se dá obnovit jeho harmonie s univerzem. Také léčení by mělo být celostné. Mělo by spočívat v současném léčení těla i ducha. Léčení viditelné části nemoci a zanedbání zdraví člověka jako celku nebývá obvykle šťastným řešením.

Předzvěstí nemoci v bdělém stavu bývá stres, napětí a fyzická i duševní únava bez zřejmé příčiny. Nemoc či její předzvěst se také promítá symbolicky do snů jako určitá hrozba. Ve snech se nemoc může projevit například jako porucha či poškození auta, které řídíme. Ve vážných případech se začínají objevovat děsivé sny, i když ne každý špatný sen musí být hned zapříčiněn nemocí. Sny často ukazují i na příčinu nemoci - na to, co je třeba změnit. Někdy doslova hrozí: "Změň se nebo zemřeš!"

K vyléčení někdy stačí najít a odstranit příčinu problémů a tělo se zregeneruje samo. Pokud je nemoc vážnější, bývá nezbytné navštívit lékaře. Lékaři si obvykle dokáží dobře poradit s nemocemi, které se rozvinuly v důsledku negativních fyzických vlivů. Je-li však nemoc způsobena nebo zesílena psychickými vlivy, může se lékařem prováděná léčba ukázat

jako neúčinná. Existují sice specializováni psychologové a psychoterapeutové, ale pacienti i lékaři necítí obvykle potřebu využít jejich dovedností a znalostí.

Pro rozvinutí archetypu zdravého lidského organismu jsou nejdůležitější vlastní psychické síly nemocného člověka. Je proto důležité pomoci mu je posílit. Velmi důležité je, aby příčina nemoci se dostala do vědomí pacienta a aby získal dostatečně silnou motivaci pro celkové uzdravení. Pro nastartování léčebných procesů mohou být někdy prospěšné i síly léčitele, které přímo působí na archetyp. Přitom samozřejmě nesmí být narušena práce lékaře. Pomoci může také modlitba příbuzných za uzdravení.

Účinnou podpůrnou léčebnou metodou je metoda **vizualisace**, kdy se pacient může pokusit svými pozitivními představami ovlivnit průběh léčby. Nejprve se však musí smířit s důsledky své nemoci, nebude-li léčba účinná. Zní to divně, ale jen tak má určitou naději přežít svou nemoc, prodloužit si život či alespoň zvýšit jeho kvalitu. Omezí se tak negativní důsledky pocitu strachu na průběh nemoci. V psyché pacienta musí zemřít vše staré, co vedlo k nemoci, aby se mohl zrodit nový zdravý člověk.

Pacientova mysl se musí zklidnit, naplnit pozitivními představami a prodchnout touhou po uzdravení. Nemocný by se měl pokusit odpustit sám sobě i jiným lidem. Podaří-li se mu to, pak by si měl představit nemocnou oblast a pokusit se s ní pomocí aktivní imaginace ztotožnit, aby lépe pocítil potřeby nemocné oblasti a procesy, které v ní probíhají. Následně by měl ve své mysli začít vytvářet představu ideálního stavu a řady změn, které k tomuto cíli povedou.

Nemocný si může třeba představovat, jak nemocné místo vymývá mrtvou vodou, jež ho pročišťuje a ničí vše nežádoucí. Po té ho, ve své mysli, může promýt životodárnou křišťálově čistou vodou, která podporuje jeho uzdravení. Může si také představit, jak léky, které mu podává lékař, působí a snažit se tak podpořit a nasměrovat jejich účinek a omezit nežádoucí účinky. To vše může pacient dělat aniž narušuje práci zodpovědného lékaře. Léčení se tak stává více efektivní a vyléčení i v "beznadějných" případech možné.

8.7 Láska a rodina

Láska představuje nejvyšší cit, jehož jsou lidé schopni. Pocit, že jsme milováni nás přibližuje celistvosti. Čím více se blížíme celistvosti, tím více lásky pocítujeme. Šťastná a naplněná láska v nás rozvinuje vyšší Já - božskou část naší duše. Obavy a zklamání naopak rozvinují Stín, jež nás může motivovat k vyšším výkonům nebo nás psychicky zcela zlomit. Láska nás dokáže naplnit pocitem štěstí a uspokojení nebo též pocitem hořkosti a zklamání.

Lidé se bojí ztratit lásku, bojí se být chvíli sami, protože být sám znamená prožívat muka samoty. Mnoho lidí proto setrvává ve vztazích, které je nepovznášejí ale postupně ničí. Jsou raději závislí na nevhodném partnerovi, než by byli chvíli sami. Osamělý člověk se sice neraduje ze života tolik, co ostatní, ale může transformovat své negativní pocity na pozitivní motivaci něčeho dosáhnout a při této příležitosti změnit sám sebe k lepšímu a nalézt novou lásku.

Pro dobrý milostný či manželský vztah je důležité uvědomění si, že skutečný partner není totožný s jeho idealizovanou představou v našem nitru. Odborník by řekl, že bychom si měli být vědomi našich projekcí archetypů anima/animus. Milenecké a manželské páry by se měly snažit se ve svém vztahu individualizovat, rozvíjet své vědomí volby. Lépe je déle si hledat a usilovat o toho pravého, než si partnera idealizovat. Proces uvědomění si skutečných kvalit partnera může určité vztahy rozbít a jiné povznést na kvalitativně vyšší úroveň.

Archetypální bouře v lidském nitru tak typické pro první lásky, kdy je mladý člověk chvíli nekonečně šťastný a pak zase nešťastný, jsou velmi důležité pro rozvoj vědomí. Ten, kdo z nich vyjde vítězně, má šanci zvýšit kvalitu svého života a plně si užít darů, jež mu láska poskytuje. Naopak ten, kdo nezvládne bolestnou zkušenost uvědomění si rozdílu mezi

ideálem ve své mysli a skutečným člověkem, na něhož svůj ideál promítáme, může ukončit svůj život předčasně nebo se do konce života šířat mukami žárlivosti.

Není nic špatného na tom, líbí-li se nám více žen či mužů. Je to normální a krásné. Posiluje to naše vědomí existence volby. Jsme-li si vědomi hodnot a kvalit, které pro nás mají prioritu, nemusíme se tohoto druhu pokušení bát. Vědomý muž s fantazií touží po mnoha ženách, mnoho jich má rád, ale miluje jen jednu jedinou. Tu, která je pro něj všemi ženami a přesto je jedinečná, která je schopna jeho život učinit naplněným. Stejně je tomu u žen. Rozdíl je jen v tom, co jeden od druhého očekává a co po něm žádá.

Carl Gustav Jung o vztahu muže a ženy napsal:

Žena je si stále víc vědoma, že jen láska jí dává plnější podobu, tak jako muž začíná tušit, že jenom duch dodává jeho životu nejvyšší smysl a oba v podstatě hledají duševní vztah k sobě navzájem, neboť láska k dovršení potřebuje ducha a duch potřebuje lásku.³⁰

Láska mezi dvěma lidmi je předpokladem k vytvoření skutečně fungujícího svazku. Lidé, kteří se berou z jiných důvodů než z lásky, by možná raději neměli rodinu ani zakládat. K rodině patří zrození dětí a je známo, že děti velmi těžko snášejí nesoulad a hádky mezi rodiči. Základ dětské psychiky je nevědomý a teprve časem se v ní rozvíjí vědomí sebe sama i všeho kolem. Dítě vnímá lásku i lhostejnost rodičů ještě před narozením. I v pozdějším věku je však velmi citlivé na veškeré konflikty v jeho okolí. Nejhorší situace nastává, pokud jeho rodiče promítnou na něj svůj Stín a týrají ho.

Děti, jimž rodiče nevěnují dostatečnou pozornost a lásku, odmítají je, zanedbávají či týrají trpí psychickou deprivací, která může vést až k jejich neschopnosti se zařadit do normální společnosti a vytvářet běžné sociální vazby. Stávají se z nich do sebe uzavření nebo naopak nebezpeční deprivanti.

Podle pana Junga problémy dítěte vyplývají spíše z problémů dospělých v jeho okolí, než z něj samotného. Ozdravení psychiky dítěte je nejlépe dosažitelné ozdravením psychiky dospělých v jeho okolí. (437) Citlivý přístup k dětem a jejich ochrana před negativními prvky světa dospělých je i cestou k ozdravení společnosti. Děti je potřeba chránit a vychovávat. Ne však tím, že před nimi budeme něco tajit či skrývat, že jim něco zakážeme, ale tak, že jim vstoupíme vědomý přístup k problémům, které život sebou přináší.

Vztahy v rodině zanechávají stopu v psychice dítěte na celý život. Určují přístup k autoritám, míru individuality, schopnost vlastního úsudku, míru podléhání vlivům okolí a kolektivnímu myšlení. Pokud se rodiče neustále hádají a promítají Stín na sebe navzájem i na své okolí, dítě bude zřejmě v budoucnu jednat stejně. Naopak, bude-li mít nerušený prostor pro rozvoj své psychiky od prožívání pohádkových archetypů po rozvoj vědomého Ega, vstoupí do reálného života jako sebevědomý duševně zralý jedinec schopný vypořádat se s problémy života a schopný přijímat a dávat lásku.

8.8 Chybějící smysl života

Dojdeme-li k závěru, že existence lidí i veškerého života na Zemi má smysl, protože se zdá být pravděpodobným, že naše existence není dílem náhody ani hříčkou přírody, zbývá se ptát, zda i naše vlastní existence má smysl. Co je úkolem tohoto našeho života? Máme žít den za dnem a očekávat, co nám život přinese nebo máme vykročit svému osudu vstříc?

Ne každý člověk musí vykonat ve svém životě nějaké velké činy. Nemusí být hrdinným válečníkem, velkým objevitelem, učitelem národů, slavným spisovatelem, geniálním vědcem ani významným politikem. Stačí, když bude žít svůj život tak, jak nejlépe umí. Bude se starat o sebe, svou rodinu, přátele a bude pomáhat druhým lidem, zvířatům a přírodě, snažit se dělat svou práci tak, aby přinášela potěšení a prospěch jemu i druhým. Pak smysl života takového člověka spočívá v tom, že prostě je.

³⁰ Jung, C., G.: Člověk a duše. Academia, Praha 1995, s. 92.

Jsou ovšem i lidé, jimž je dáno splnit nějaký velký úkol. Jednoho dne pocítí nutkání nebo volání změnit svůj dosavadní život a vydat se na cestu za svým velkým životním úkolem, jež od nich bude vyžadovat velké oběti, ale pokud uspějí, získají mnohem víc, než si jiní dokáží vůbec představit. Někdo se může vydat na cestu z vlastní vůle, někdo jen z donucení a někdo volání z nějakého důvodu nevyslyší nebo odmítne vyslyšet. Odmítnout dobrodružství splnění svého poslání ať už ze strachu, přílišné opatrnosti či jen z pohodlnosti, může mít pro psychiku individua neblahé důsledky. Člověk se uzavře do sebe, svého malého světa nudy a beznaděje. Myslí na to, co by kdyby... Pomalu ztrácí sílu konat velké činy a stává se obětí, jež je potřeba zachránit.

Archetyp hrdiny třímá v každém z nás. Nutí nás naplnit svůj osud, změnit se z dítěte, jež třeba ochraňovat a hýčkat, v dospělého člověka, který zná své místo na tomto světě. Nemusí být člověk válečníkem ani obdivovanou hvězdou, aby byl hrdinou. Je to schopnost jít zpříma životem, umět se vypořádat s jeho nástrahami a neztratit svou tvář; a když je potřeba odevzdat i svůj život za hodnoty, na nichž nám záleží.

Slavný mytolog Joseph Campbell shrnul strastiplnou cestu bájného hrdiny takto:

Mytologický hrdina opouští své všední obydlí nebo zámek, podléhá vábení, je unesen nebo dobrovolně přistupuje k prahu, za níž čeká dobrodružství. Tam se setkává se stínovou postavou hlídající vchod. Hrdina může tuto sílu porazit, nebo s ní vyjít po dobrém, a živý vstupuje do království temnoty (zápas s bratrem, s drakem; oběť, talisman), nebo je naopak protivníkem zabit a vstupuje do říše smrti (roztrhání, ukřižování). Po překročení prahu putuje hrdina světem neznámých, ale přesto podivně blízkých sil. Některé z nich ho krutě ohrožují (zkoušky), jiné mu poskytnou kouzelnou pomoc (pomocníci). Jakmile dorazí do nejhlubšího bodu mytologického kruhu, je podroben nejvyšší zkoušce a získává svou odměnu. Triumf může být vyjádřen jako hrdinovo pohlavní spojení s bohyní-matkou světa (posvátný sňatek), jako uznání bohemstvořitelem (usmíření s otcem), jako jeho zbožštění (apoteóza), nebo (v případě, že vůči němu mocnosti stále zaujímají nepřátelský postoj) jako krádež blahodárné trofeje, pro kterou si přišel (krádeže nevěsty, krádež ohně); ve skutečnosti se jedná o expanzi vědomí, a tedy i bytí (osvícení, proměnění, svoboda). Posledním úkolem je návrat. Pokud mocnosti hrdinovi požehnaly, vydává se na cestu pod jejich ochranou (vyslanec); ne-li, prchá a je pronásledován (útěk s proměnou, útěk s překážkami). Při překročení prahu návratu musí transcendentní síly zůstat s ním. Hrdina se znovu vynoří z království hrůzy (návrat, vzkříšení). Dobrodiní, jež přináší, znamená obrodu světa (elixír).³¹

Cesta hrdinů může být velkolepá nebo zcela nenápadná. Hrdina svádí lýtý souboj s draky, nestvůrami, zlými lidmi a nepochopením tohoto světa. Hrdinové nejsou vysněné pohádkové bytosti, ale jsou to lidé z masa a kostí, jež ve správný okamžik jsou na správném místě a dělají ty správné věci. Jejich odvaha a činy mění je i tento svět k lepšímu. Při jejich cestě a konání se jim dostává pomoci shůry, ať už si toho jsou vědomi nebo ne.

Dobrodružství je vždy a všude přechodem od známého do neznáma. Síly střežící hranici jsou nebezpečné, zahrávat s nimi je riskantní, ale je-li člověk schopný a odvážný, nebezpečí pomine.³²

Po dobu, co hrdina následuje cestu, která mu byla předurčena, není síly, jež by ho mohla zastavit. Ve chvíli ovšem, kdy hrdina splní svůj úkol, již ho více není potřeba, vyšší pomoc, která mu byla dána, pomine a hrdina může být kdykoliv zahuben. Již není „miláčkem bohů“. Přestože člověk vydávající se na cestu hrdiny nemůže očekávat vděčnost, je na něm, aby tuto cestu podstoupil, ať už dopadne jakkoliv.

³¹ Campbell, J.: Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků. Portál, s.r.o. Praha 2000, s. 221-222.

³² Campbell, J.: Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků. Portál, s.r.o. Praha 2000, s. 83.

8.9 Víra, úcta k životu a pokora

Pokud má člověk duši a existuje Bůh, naskytá se otázka, zda musí existovat tolik násilí a zla na světě. Určitě ne. Zlo a násilí jsou spíše produktem toho, že lidé na svou duši zapomněli a existenci Boha popřeli. Změna k lepšímu v lidské společnosti souvisí proto úzce se změnou vědeckého paradigmatu, který doposud možnost existence duše a Boha popíral.

Je potřeba rozvíjet lidské poznání, protože jen tak je možné posílit lidské vědomí. Duši a Boha si nelze vymyslet nebo si přát. Bud' existují nebo ne. O jejich existenci nám ale nemůže dát hodnověrné svědectví žádná církev. Navíc nedůvěra lidí k církvím a jejich představitelům spíše vzrůstá, než klesá vzhledem k dějinné zkušenosti. Kdysi mi jeden starší pán řekl, že jako kluk přestal věřit v Boha, když viděl, jak kněz na nádraží žehná německým tankům jedoucím na východní frontu. Hlásat víru a nežít v ní je horší, než ji „nemít“.

Víru je potřeba založit na poznání a ne popírání skutečnosti. Vědecké poznání světa sice popřelo duši a Boha v klasickém pojetí, ale možná přinese dostatek poznatků, abychom jinak viděli a chápali svět, v němž žijeme. Zřejmě nenalezneme Boha v podobě šedivého staříka na nebesích, ale nalezneme velký kosmický tvůrčí princip, který nám umožňuje existovat tady a teď, poznávat dobré a zlé a prožívat kouzlo i bolest všeho dění na tomto světě.

Přestože se míra našeho poznání bude neustále zvyšovat, nikdy zřejmě nikdy nebude naše poznání tak velké, abychom ještě za života mohli jednoznačně říct, zda nesmrtelná duše a Bůh skutečně existují. I když si to budeme moci, z dobrých důvodů, myslet, vždycky zbude v nás dost prostoru pro pochybnost. Pokud budeme mít ten dar, právě tehdy by měla nastoupit naše víra a překlenout propast našich pochybností a obav.

Víra znamená také odvahu vypořádat se se strastmi a nástrahami života. Odvahu naplnit svůj život a bude-li to potřeba učinit i obět' k probuzení svědomí, vědomí a záchraně duší těch malověrných, jež ztratili víru nebo ji ještě nenašli. K zlepšení našeho života není třeba nějaká okázalá víra, ale tichá víra, které nám umožňuje být více svobodnými.

Není možné věřit a současně nemít úctu ke všemu živému. Nejen lidský život má cenu, ale také životy zvířat a rostlin mají svou cenu. Kdo bezdůvodně zničí strom, nebude cítit ani zábrany zabít bezbranné zvíře nebo nevinného člověka. Použijeme-li dřevo stromu na stavbu domu, měli bychom být vděční stromu, který ho poskytl. Dáme-li si na oběd chutné maso nějakého zvířete, měli bychom mu být za něj vděční. Tato vděčnost nemusí být nijak okázalá. Stačí, když si budeme vědomi této oběti a nebudeme ničemu ubližovat pro svou zábavu.

Většina z nás dennodenně používá auto k cestám do zaměstnání i za zábavou. Auto však není jen věc, je to fenomén. Když do něj usedáme, měli bychom tak činit s vědomím, že velmi snadno můžeme ublížit sami sobě, jiným lidem nebo zvířatům; a to aniž bychom to chtěli či zavinili. Stačí maličkost a může se stát neštěstí. Navíc, nikdo z nás není každý den, každou hodinu či minutu supermanem, který je schopný jakoukoliv situaci zvládnout. Životní realita nás nutí s tímto vědomím žít. Neměli bychom na to nikdy zapomínat a zbytečně neriskovat a nesnižovat své schopnosti řídit alkoholem, drogami a jinými způsoby.

Hodně lidí velmi rychle dosáhlo velkého úspěchu. Udělali velký obchod, byli ve správnou chvíli na správném místě nebo se přátelili se správnými lidmi, kteří jim pomohli k dobrému místu a významnému postavení, aniž by proto museli prokázat své schopnosti; nemluvě už o těch, co si k úspěchu dopomohli nějakou nekalou cestou. Z nadaných mladých lidí se přes noc mohou stát hvězdy show businessu nebo sportovního nebe. Lidé, kteří se přes noc stanou bohatými a slavnými, nejsou o nic lepší než všichni ostatní, jen měli víc štěstí a uměli uchopit svou šanci. Na to by neměli zapomínat.

Dosáhne-li někdo úspěchu není na tom nic špatného. Naopak je to skvělé. Dosáhne-li ho velmi rychle, nevádí - je to vynikající. Všichni bychom to úspěšným lidem měli přát, zvláště je-li za jejich úspěchem velké nadání a tvrdá práce. Je však špatné, domnívá-li se ten člověk,

že to znamená, že je víc, než ostatní a může si dělat, co se mu líbí. Velkého člověka nedělá jeho moc, sláva a bohatství, ale naopak vědomí, vděčnost a pokora, že právě mu bylo dopřáno dosáhnout tak velkého úspěchu.

Pokora neznamena ponížení se, ale uvědomění si vlastní nedokonalosti ve vztahu k Bohu a vesmíru. Je to vděčnost vůči mocné kosmické síle, která nám umožnila dosáhnout toho, co jsme v našem životě dosáhli. V této pokore je skrytá hrdost, že ač jsme pouze malou částí vyššího celku, nejsme zcela jistě částí bezvýznamnou, ale naopak částí, která má pro celek jedinečnou a neopakovatelnou hodnotu.

Člověk bez pokory nikdy nemůže být šťastný. Může si užívat smyslových potěšení, ale nenachází v nich uspokojení. Chce stále víc, ale nikdy si nedokáže vážit toho, co má, nebo čeho dosáhl. Chybí mu vnitřní radost a naplnění. Pokora není něco, co nás nějak omezuje, ale naopak nás vnitřně naplňuje. Pokora, ať se to nezdá, je naší branou ke štěstí.

Když dlouho o něco usilujeme, modlíme se za úspěch svého snažení a přesto se nám moc nedaří nebo si nejsme jisti, co by bylo v danou chvíli nejlepší udělat, zkusme do své modlitby místo formulace „přeji si, aby...“, „chtěl bych, aby...“, „chci...“ vložit slova „Ne má, ale Tvá vůle se staň!“ Vyjadřujeme tím velkou pokoru vůči Inteligenci a Síle, která je mnohem větší než naše. Vzdáváme se svého malého egoistického já a dáváme průchod moci, jež jsme dosud možná nevědomky potlačovali a bránili jí, aby nám pomohla.

Když jsem poprvé toto zkoušel, cítil jsem poněkud obavu, že ztratím nad věcmi kontrolu, a že se stane něco, co nechci. Postupně se má obava zmenšovala a cítil jsem naopak uvolnění. Ne, že bych ztratil odpovědnost za svůj život, ale přestal jsem si vynucovat cestu, kterou se ubírá. Někdy jde člověk v dobré víře hlavou proti zdi a netuší, že se ta zeď dá obejít. Diví se, proč nemůže projít, i když by tolik chtěl. Jeho omezené vidění mu brání vidět jiný způsob, jak se dostat za svou zeď. Teprve, když se ho vzdá a požádá o pomoc někoho, kdo vidí více než on, zjistí, že se dá jít i jinudy a obejít „nepřekonatelné“ překážky na své cestě.

8.10 Síla nenásilí

Násilí je nejrychlejší cesta, jak v životě dosáhnout svého cíle. Vzhledem k tomu ovšem, že člověk má zřejmě duši, která není na světě jen omezenou dobu, není to asi cesta nejlepší. Dříve či později násilník přijde o vše, co jiným vzal i vše, co má. Může se sice dožít vysokého věku a umřít v blahobytu, i když to u tyranů není právě zvykem, ale odsoudí svou duši k další existenci bez energie a narodí-li se ještě někdy, jeho karma ho dostihne.

Cesta nenásilí je cestou mnohem delší a náročnější, ale také dlouhodobě přínosnější. Ten, kdo se na ni vydá, musí počítat s tím, že bude mít na počátku handicap. Mnoho lidí proto tuto cestu raději nezvolí nebo ji brzo opustí. Ti, kdo však na ni vytrvají, po nějaké době zjistí, že se dostali do mocného proudu kosmické energie, která jim umožní překonat překážky, které jim život postaví do cesty a ochránit, když už ne jejich tělo tak alespoň jejich duši.

Nenásilí neznamena, že se člověk nemůže bránit násilí. Naopak násilí je nutno se postavit. Nenásilí ovšem znamená, že člověk sám není zdrojem násilí. Je-li ale vystaven násilí měl by se mu bránit a to i velmi tvrdě a účinně. Existuje mnoho bojových umění, které své adepty učí bojovat, aby nikdy nemuseli bojovat. Zní to trochu nesmyslně, protože v televizi stále vidíme, jak mistři bojových umění do sebe stále tlučou a pořádají krvavé soutěže. To ale není cílem. Cílem je získat kromě fyzických předností duševní sílu, která člověku umožní získat klid a schopnost vyhnout se či alespoň minimalizovat nebezpečí plynoucí z agrese jiných.

Když někdo chce někomu ublížit, nepotřebuje k tomu studovat po dlouhé roky bojové umění. Stačí mu vhodná zbraň a příhodná chvíle. I jedovatý jazyk může být nebezpečnější než meč a puška. Dobrá bojová umění se nepoznají podle toho, kolik smrtících technik obsahují, ale podle toho zda mají filosofii, která je založena na nenásilí a proudění energie ve vesmíru.

Nejdál v tomto směru dospělo patrně umění Aikido (Cesta harmonie) - bojové umění bez jakékoliv útočné techniku. Toto umění nemá dokonce ani soutěže, kde by si bojovníci vzájemně měřili své síly. Má to svůj smysl. Není tak vítězů (za každou cenu) ani poražených.

Muži, ženy, děti, starší lidé, začátečníci i pokročilí, mohou cvičit společně a růst jednoho je závislý na pokroku všech ostatních. Každý překonává hlavně sám sebe.

Techniky je možno se naučit, ale ducha Aikido se musí prožít. Během tréninku se člověk ocitne stokrát na zemi a stokrát vstane. Dává pozor na bezpečí svého partnera a spolu s ním se zdokonaluje. Aikido je potěšení v pohybu. Člověk se učí cítit energii a uvádět ji do harmonie. Zajímavé je, že v Aikido obránce nekonfrontuje svou sílu se silou útočnicka, ale naopak užívá vlastní síly útočnicka, aby ho zneškodnil. Slabé a měkké vítězí nad silným a nepoddajným.

Aikido není, stejně jako cokoli jiného, životní cestou pro každého. Každý si může najít svou cestu. Princip nenásilí v jednání i myšlení by však v ní měl být zachován. Aikido je jen dobrý příklad životní filozofie, která se stará, jak o tělo tak i o ducha.

8.11 Lidstvo a rozvoj vědomí

Lidstvo prodělává dlouhou těžkou depresi, která ho může vést k sebezničení, pokud tento stav nebude účinně léčen. Lidé necítí sounáležitost s vesmírem, přírodou ani sebou samými. Dochází k nemístnému rabování přírodních zdrojů a ničení přírody. Strategie "po nás potopa" přináší hořké ovoce. Rabování a pustošení Země se lidem vrací ve formě klimatických změn, úbytku ozónu, zvýšené seizmické činnosti, v podobě nových nemocí, alergií, smrtelných bakterií a mnoha dalších negativních vlivů. Člověk nemůže nikdy nad přírodou zvítězit, může pouze sebe spolu s ní zničit.

Poznání a rozvoj vědomí může člověku přinést mnoho dobrého. Naučí se rozumět svému nevědomí, sobě samému i okolnímu světu. Vesmír se před ním rozevře jako dobré místo pro život v mnoha podobách a na mnoha úrovních. Pozitivní přístup k životu je nejlepší způsob, jak zajistit sobě i svým blízkým lepší budoucnost. Dosažení tohoto cíle není ovšem v silách osamělého jednotlivce uprostřed lhostejného a nepřátelského okolí, ale zcela jistě je v silách lidí, kteří naleznou to, co je spojuje - pouta přátelství, lásky a provázanosti.

Lidé jako kolektiv či masa nemusí vždy vykazovat negativní či nevědomé chování. Jen si povšimneme, jak spontánně a přátelsky se lidé dokáží bavit, když je něco spojuje. Na chvíli jsou všichni svorní a vytvářejí jeden pozitivně nabitý celek. Také ve chvílích naděje na změnu k lepšímu, pod vlivem pozitivních cílů a uvědomění si neudržitelnosti nadvlády Stínu, dokáží se lidé spojit a nenásilně změnit běh dějin. Příkladem toho může být "sametová" revoluce v Československu v roce 1989. Dodnes nemohu zapomenout na nadšení a pocit sounáležitosti, který vytvářel atmosféru těchto dnů, přes všechno nebezpečí od totalitní moci, jež hrozilo.

Věřím proto, že lidstvo přes všechny problémy nesměřuje k destrukci sebe sama i celé Země, ale že se učí a probouzí k vědomí. Jednoho dne překročí svůj vlastní Stín a jeho vývoj se začne harmonizovat. Aby se to stalo možné, lidé jako jednotlivci i lidstvo jako celek musí přijmout pokoru jako vyznání svého postavení před tváří vesmíru, naučit se respektovat a žít spolu bez ohledu na svůj původ, rasu a náboženství, které vyznávají.

Závěr

Má pouta jsou roztřata, mé dluhy zaplacený, mé dveře byly otevřeny a já kráčím, kamkoli chci... Oni se krčí v koutě... počítají své peníze sedíce v prachu a volají mne zpět. Avšak můj meč je ukován, mé brnění oblečeno a můj kůň dychtí po běhu. Já dobudu svého království!

R. Thákur
(Česání ovoce)

Kdysi jsem někde četl, že student zenu během svého studia přijde nejprve na to, že hory nejsou horami a řeky řekami. Když však postoupí ve svém studiu dále ke svému údivu zjistí, že hory jsou horami a řeky řekami. Stejně tak člověk při svém bádání zjistí, že neexistuje Bůh ani duše odpovídající jeho tradičním představám. Popře tedy jejich existenci. Postoupí-li však dále, možná zjistí, že to, co popřel, existuje, ale jinak, než si původně představoval.

Ve své knize jsem se pokusil vytvořit jistou alternativu současného vědeckého pohledu na svět, který ho popisuje jako převážně neživý, život v něm jako pouhou anomálii a postavení člověka v tomto vesmíru je pokládáno na úroveň jepice, která se snaží užít si svůj den. Nevím, zda se mi to povedlo či ne. To už ať posoudí každý čtenář sám. Rozhodně děkuji všem, kteří se knihou prokousali až sem za jejich čas a pozornost.

Jsme na konci této knihy a zároveň stále na začátku cesty. Možná jsme bloudili a možná jsme odhalili novou Zem. Možná jsme našli nový základ pro svou víru či pochybnost ve vše, čemu jsme dosud věřili. Jsme věčnými poutníky za pravdou a poznáním. Čím více víme, tím více si uvědomujeme, kolik toho ještě nevíme. Stále si rozšiřujeme obzory. Je to cesta, která nikde a nikdy nekončí. Je však dobré jít po této cestě...

Literatura:

- /1/ Allgeier, K.: Velká Nostradamova proroctví a jejich moderní výklad. Knížní klub, s.r.o. Vimperk 1993.
- /2/ Atwaterová, P. H. M.: Světlo ve tmě. MUSTANG, s.r.o., Plzeň 1996.
- /3/ Barrow, J. D.: Teorie všeho. Hledání nehlubšího vysvětlení. Mladá fronta, Kolumbus, Praha 1997.
- /4/ Bauman, M.: Labyrint říše rozumu. Práce, Praha 1985.
- /5/ Bauman, M.: Záhady pro zítřek. Práce, Praha 1979.
- /6/ Bedford, J.: Kensington, W., Delpassův experiment. Šulc a spol., Praha 1991.
- /7/ Bohm, D.: Rozvíjení významu. Unitaria, Příbram 1992.
- /8/ Bohm, D., Hiley, B. J.: THE UNDIVIDED UNIVERSE. An Ontological Interpretation of Quantum Theory. Routledge, London 1993.
- /9/ Brinkley, D.: Spasen světlem. MUSTANG s.r.o., Plzeň 1995.
- /10/ Buttlar, J. V.: Boží hra v kostky. IKAR, Praha 1998.
- /11/ Campbell, J.: Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků. Portál, s.r.o. Praha 2000.
- /12/ Capra, F.: TAO fyziky. Gardenia, Bratislava 1992.
- /13/ Carnegie, D.: Jak se zbavit starostí a začít žít. TALPRESS, Praha 1993.
- /14/ Coldwell, L.: Neomezená moc podvědomí. VOTOBIA, Olomouc 1994.
- /15/ Coren, S.: Zloději spánku. ROBOT s.r.o. Praha 1998.
- /16/ Coveney, P., Highfield, R.: Šíp času. OLDAG, Ostrava 1995.
- /17/ Crick, F.: Věda hledá duši. Mladá Fronta, Praha 1997.
- /18/ Černoušek, M.: Sen a snění. Horizont, Praha 1988.
- /19/ Däniken, E.: Zjavenia. Práca, Bratislava 1992.
- /20/ Davies, P.: O čase. Einsteinova nedokončená revoluce. SIMON&SCHUSTER. Nitra 1999.
- /21/ Dawkins, R.: Slepý hodinář. Zázrak života očima evoluční biologie. Paseka, Praha 2002.
- /22/ Dvořák, J.: Člověk mezi životem a smrtí. Avicenum, Praha 1986.
- /23/ Dvořák, J.: Dvořák, I., Liebl, V., Rok 2000. Poznáme tajemství života? Mladá fronta, Praha 1986.
- /24/ Dvořák, J.: Křivský, L., Slunce náš život. Panorama, Praha 1989.
- /25/ Fioreová, E.: Tajemství zbloudilých duší. AMICUS, Žilina 1996.
- /26/ Gordon, R.: Tajemství lidského osudu. Edgar Cayce: Karma a reinkarnace. Eko-konzult, Bratislava 1995.
- /27/ Gould, S. J.: Pandin palec. Mladá Fronta, Kolumbus, Praha 1988.
- /28/ Greene, B.: Elegantní vesmír. Superstruny, skryté rozměry a hledání finální teorie. Mladá Fronta, Praha 2001.
- /29/ Gribbin, J.: Pátrání po Schrödingerově kočce. Kvantová fyzika a skutečnost. Columbus, Praha 2000.
- /30/ Gribbin, J.: Schrödingerova kořata. Pátrání po skutečnosti. Columbus, Praha 2001.
- /31/ Greeneová, L.: Duše a vesmír. Sagittarius, Praha 1995.
- /32/ Grof, S.: Dobrodružství sebeobjevování. GEMMA89, Praha 1993.
- /33/ Grof, S., Bennett, H., Z.: Holotropní vědomí: GEMMA89, Praha 1993.
- /34/ Grof, S.: Kosmická hra. Zkoumání hranic lidského vědomí. PERLA, Praha 1998.
- /35/ Grof, S.: Za hranice mozku. GEMMA89, Praha 1993.
- /36/ Grygar, J.: Vesmírná zastavení. Panorama, Praha 1990.
- /37/ Halevi, Z'ev ben Shimon.: Vesmír v Kabale, VOLVOX GLOBATOR, Praha 1994.
- /38/ Harrisonovi, P. a M.: Na prahu onoho světa. Ivo Železný, Praha 1992.
- /39/ Hawking, S., W.: Černé díry a budoucnost vesmíru. Mladá fronta, Praha 1995
- /40/ Hawking, S., W.: Stručná historie času. Od velkého třesku k černým díram. Mladá fronta, Praha 1991.
- /41/ Hill, N.: Myšlením k bohatství. Pragma, Praha 1990.
- /42/ Hopcke, R., H.: Nic není náhoda. Ikar, Praha 1998.
- /43/ Hopcke, R., H.: Průvodce po sebraných spisech C. G. Junga. Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1994.
- /44/ Chmelář, D.: Rezonance a chaos. Kurýr č. 4, Brno 1990, s. 14-15.
- /45/ Chopra D.: Nesmrtelné tělo. Nekonečná duše. PRAGMA, Praha 1995.
- /46/ Ingram, J.: Cesta za tajemstvím mozku. Hořící dům. OLDAG, Ostrava 1996.
- /47/ Ivanov, S. M.: Tajemství paměti. Mladá fronta, Praha 1976.
- /48/ Jaffé, A.: Přízraky a zjevení. Portál, Praha 2000.
- /49/ Janeček, O.: Duchovní - přírodní vědy. Teofakt, Brno 1991.
- /50/ Jung, C., G.: Analytická psychologie. Academia, Praha 1992.
- /51/ Jung, C., G.: Člověk a duše. Academia, Praha 1995.
- /52/ Jung, C., G.: Duše moderního člověka. Atlantis, Brno 1994.
- /53/ Kafka, B.: Nové základy experimentální psychologie. ROAD, Praha, 1991.
- /54/ Kafka, B.: Parapsychologie. ROAD, Praha 1992.
- /55/ Karamanolis, K.: Záhada hmoty. MAC, s.r.o. Praha 1995.

- /56/ Karden, A.: Kniha medií. Knihovna děl spiritistických, Praha 1907.
- /57/ Kerényi, K., Jung, C. G.: Věda o mytologii. Nakladatelství Tomáše Janečka. Brno 1995.
- /58/ Klimuszko, A., C.: Mé vidění světa. Stanovum, Pelhřimov 1991.
- /59/ Koukolík, F.: Mozek a jeho duše. Makropulos, Praha 1997.
- /56/ Koukolík, F., Drtilová, J.: Vzpouora deprivantů. O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci. Makropulos, Praha 1996.
- /57/ Král, M.: Kosmická paměť. Hledání smyslu kosmu a člověka. FONTÁNA, Olomouc 2002.
- /58/ Král, V.: Život - náhoda nebo záměr? ADVENTURE, Praha 1991.
- /59/ Kratochvíl, S., Podstata hypnózy a spánek. Academia, Praha 1972.
- /60/ Levi, V.: Umění sebevlády. Mladá fronta, Praha 1981.
- /61/ Litěneckij, I.: Tajemství květu smrti. Lidové nakladatelství, Praha 1984.
- /62/ Lovelock, J.: Gaia živoucí planeta. Mladá Fronta, Kolumbus, Praha 1994.
- /63/ Mann, J.: Hranice psychologie. Orbis, Praha 1967.
- /64/ Matějček, Z.: Langmeier, J.: Počátky našeho duševního života, Panorama, Praha 1986.
- /65/ McComas, H., C.: Mluvil jsem s duchy. Výběr, Praha 1993.
- /66/ McCrone, J.: Kvantové stavy vědomí. Československý časopis pro fyziku, FÚ AVČR, Praha 1996.
- /67/ Mihulová, M., Svoboda, M.: Skryté dimenze života. SANTAL, Liberec 1993.
- /68/ Mihulová, M., Svoboda, M.: Vědomí pokory. SANTAL, Liberec 1992.
- /69/ Mohring, W.: Zlý jako zvíře. Horizont, Praha 1987.
- /70/ Moody, R., A., Perry, P.: Opětovná shledání. Setkání se zemřelými. Argo, Praha 1994.
- /71/ Moody, R., A.: Život po životě. Úvahy o životě po životě. Světlo po životě. Odeon, Praha 1991.
- /72/ Moody, R., A., Perry, P.: Život před životem. Mladá fronta, Praha 1992.
- /73/ Mráček, F.: Zjevení Matky Boží v Medžugorji. GEMMA89, Praha 1990.
- /74/ Murphy, J.: Moc podvědomí. Knižní klub, s.r.o. PRAGMA, Praha 1993.
- /75/ Pacaud, G.: Léčím se sám pomocí homeopatie. SVAN s.r.o. pro Marabout, Brno 1995.
- /76/ Patrovský, V.: Od magie k biotronice. Stanovum, Pelhřimov.
- /77/ Penrose, R.: Makrosvět, mikrosvět a lidská mysl. Mladá Fronta, Kolumbus, Praha 1999.
- /78/ Penrose, R.: Shadows of the Mind. Oxford University Press, New York• Oxford 1994.
- /79/ Penrose, R.: The Emperor's New Mind. Oxford University Press, New York• Oxford 1989.
- /80/ Pikulski, Z.: Obietnice parapsychologii. Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1986.
- /81/ Polkinghorne, J.: Věda a teologie. Úvod do problematiky. CDK, Brno 2002.
- /82/ Press, F.: MARIA... Mariánská zjevení a poselství lidem 20 století. Mariánské nakladatelství, Brno 1991.
- /83/ Puryear, H. B.: Edgar Cayce hovoří. Eko-konzult, Bratislava 1994.
- /84/ Raeper, W., Smithová, L.: Úvod do světa idejí. Vyšehrad, Praha 1994.
- /85/ Redfield, J.: Celestinské proroctví. Knižní klub, PRAGMA, Praha 1995.
- /86/ Redfield, J., Adrienne, C.: Celestinské proroctví pracovní kniha. Pragma, Praha 1996.
- /87/ Redfield, J.: Desáté proroctví. Vize pokračuje. PRAGMA, Praha 1996.
- /88/ Rejdál, Z.: Drbal, K.: Perspektivy telepatie. EMINENT, Praha 1995.
- /89/ Rejdák, Z.: Telepatie a jasnovidnost. Svoboda, Praha 1970.
- /90/ Rokosová, B., Čechtický, T.: Zázraky lidových léčitelů. Práce, Praha 1992.
- /91/ Rýzl, M.: Úvod do parapsychologie. Panorama, Praha 1991.
- /92/ Sanford, J., A.: Sny a léčení. Nakladatelství Tomáše Janečka. Brno 1993.
- /93/ Souček, L.: Tušení stínu. Československý spisovatel, Praha 1983.
- /94/ Sheldrake, R.: A new science of life: the hypothesis of formative causation. Butler & Tanner Ltd, London 1985.
- /95/ Sheldrake, R.: Tao přírody. GARDENIA Publishers, Bratislava, 1994.
- /96/ Stearn, J.: Edgar Cayce - spící prorok. Arica, Turnov 1992.
- /97/ Szeruda, R.: Cesta za tajemstvím světla. Slezan, Hlučín 1995.
- /98/ Szeruda, R.: Inteligentní vesmír a my. Slezan, Hlučín 1996.
- /99/ Tölgyessy, J., Piatrik, M.: Za tajemstvími ekobiofyziky. Obzor, Bratislava 1986.
- /100/ Ullmann, V.: Gravitace, černé díry a fyzika prostoročasu. Čs. astronom. společnost při ČSAV, pobočka Ostrava, Ostrava 1986.
- /101/ Vacek, K., Nauš, J.: Vybrané partie z fyziky pro biology. Academia, Praha 1986.
- /102/ Vay, A.: Tajemství kosmu. Duch – síla – hmota. SANTAL, Liberec 1996.
- /103/ Vejn, A.: Spím, spíš, spíme. Lidové nakladatelství, Praha 1983.
- /104/ Vollmar, K.: Síla snů. Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1995.
- /105/ Vondráček, V., Holub, F.: Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. Columbus, Bratislava 1993.
- /106/ Wágner, K.: Liber prohibitus aneb zakázaná kniha. Anomal, Praha 1991.
- /107/ Whitton, J., L., Fisher, J.: Život mezi životy. Bollingenská věž, Brno 1992.